

**T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**İSTANBUL'DAKİ MİMAR SİNAN ESERİ OLAN YENİDEN
İŞLEVLENDİRİLMİŞ MEDRESELERİN MİMARİ ANALİZİ VE
DEĞERLENDİRMESİ**

**BEKİR HÜSEYİN TEKİN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI**

**GEBZE
2018**

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL'DAKİ MİMAR SİNAN ESERİ
OLAN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMİŞ
MEDRESELERİN MİMARİ ANALİZİ VE
DEĞERLENDİRMESİ

BEKİR HÜSEYİN TEKİN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

DANIŞMANI
PROF. DR. ELİF ÖZLEM AYDIN

GEBZE
2018

T.R.
GEBZE TECHNICAL UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

**THE ARCHITECTURAL ANALYSIS
AND EVALUATION OF
RE-FUNCTIONED MİMAR SİNAN’S
MADRASAH BUILDINGS IN ISTANBUL**

BEKİR HÜSEYİN TEKİN
**A THESIS SUBMITTED FOR THE DEGREE OF
MASTER OF SCIENCE
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE**

THESIS SUPERVISOR
PROF. DR. ELİF ÖZLEM AYDIN

GEBZE
2018

ÖZET

İslâm tarihinde medrese, ders fiilinden üretilmiş ve ders verilen bina veya yüksekokul anlamına gelen eğitim ve öğretim kurumlarının genel adıdır. Klasik Osmanlı dönemi medrese yapıları, çağının en modernist ve minimalist yapılarıdır. Bu yapılar ihtiyaç programını karşılayacak şekilde ve uygun oranlardaki mekânlarıyla «Az Çoktur» ilkesinin en erken örneklerinden sayılabilir. Mimar Sinan, medrese yapı geleneğini konum, işlevsellik, sağlamlık ve estetik yönlerinden doruk noktaya çıkarmıştır. İstanbul, Mimar Sinan'ın medreselerini en yoğun inşa ettiği kenttir.

Türkiye'de 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat kanunuyla kapatılan medreseler işlevlerini yitirmiş yapı gruplarından. Bu tez kapsamında, İstanbul'daki Mimar Sinan eseri olan yeniden işlevlendirilmiş medreselerin korunarak sürdürülebilirliği için uygun önlemlerin alınması ve medrese yapılarının yeniden işlevlendirilirken dikkat edilmesi gereken hususların tespiti amaçlanmıştır. Çalışma süresince söz konusu medreselerle ilgili literatür araştırması, alan çalışması ve mimari analiz çalışmaları yapılmıştır. İstanbul'da bulunan yeniden işlevlendirilmiş Mimar Sinan medreseleri tespit edilerek yeni işlev gereği değişen mimari özellikleri fotoğrafik tespitler, alan çalışmaları ve mimari analizler yapılarak değerlendirilmiştir. İncelenen yapılarda karşılaşılan koruma sorunları belirlenerek çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mimar Sinan, Medrese, İstanbul, Yeniden İşlevlendirme.

SUMMARY

In the history of Islam, madrasah is the general name of education and training institutions which means buildings or colleges which are produced and taught in course activities. Madrasah constructions are the most modernist and minimalist structures of their age. We can count from the earliest examples of the «Less is More» principle, with spaces that meet the needs program and at the most favorable rates. Mimar Sinan brings the madrasah building tradition to its peak in its location, function, stability and aesthetics. Istanbul is the city where Mimar Sinan's madrasahs are the richest. These buildings that are closed by the law of Tevhid-i Tedrisat in 1924 at Turkey are the groups that have lost their functions.

In this thesis, it is aimed to take necessary precautions for the preservation and sustainability of the re-functioned madrasah which are the works of Mimar Sinan in Istanbul and to draw attention to the points that should be paid attention while the madrasah structures are being re-functioned. During the study, research, field studies, analysis and study works were carried out. The re-functioned madrasahs which are the works of Mimar Sinan in Istanbul was determined and evaluated by carrying out different field studies on architectural features and analytical surveys. The protection problems encountered in the investigated structures were determined and solution proposals were presented.

Key Words: Mimar Sinan, Madrasah, Istanbul, Re-Function.

TEŞEKKÜR

Başta, yüksek lisans eğitimimde ve akademik hayatımda desteğini ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyip bilgisi ile bu çalışmanın oluşmasının yolunu açan danışmanım Prof. Dr. Elif Özlem AYDIN’a,

Bütün çalışmam boyunca yanımda olan, bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan değerli arkadaşım Ali YEŞİLYURT’a,

ve göstermiş olduğu desteklerinden dolayı kıymetli aileme en içten teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	v
SUMMARY	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
TABLolar DİZİNİ	xviii
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç	1
1.2. Kapsam	2
1.3. Yöntem	2
2. MEDRESELERİN GENEL MİMARİ ÖZELLİKLERİ	3
2.1. Osmanlı Klasik Döneminde(1453-1700) Medreselerin Plan Düzeni	13
2.2 Osmanlı Klasik Döneminde(1453-1700) Medreselerin Mekânsal Bileşenleri	15
2.2.1.Avlu ve Revaklar	15
2.2.2.Dershane ve Hücreler	18
3. İSTANBUL'DAKİ MİMAR SİNAN ESERİ MEDRESELER	19
3.1.Mimar Sinan Medreselerinin Genel Özellikleri	19
3.2.Tamamen Yok Olan Medreseler	24
3.2.1. Ağazade Medresesi	24
3.2.2.Ahmetağa Medresesi	25
3.2.3.Sekban Ali Bey Medresesi	25
3.2.4.Baba Çelebi Medresesi	25
3.2.5.Gülfem Hatun Medresesi	25
3.2.6.Hacegizade Medresesi	26
3.2.7. Hacı Kadın Medresesi	26
3.2.8. Hamid Efendi Medresesi	26
3.2.9.Hekim Çelebi Medresesi	27

3.2.10.Hüseyin Çelebi Medresesi	27
3.2.11.Bedesten Kethüdası Hüseyin Çelebi Medresesi	27
3.2.12.Hüsrev Kethüda Medreseleri	27
3.2.13.Draman İbrahim Paşa Medresesi	27
3.2.14.İskender Paşa Medresesi	28
3.2.15.Kahriye Medresesi	28
3.2.16.Kasım Paşa Medresesi	28
3.2.17.Kirmasti Medresesi	28
3.2.18.Mahmut Ağa Medresesi	28
3.2.19.Malulzade Medresesi	29
3.2.20.Hakim Mehmet Çelebi Medresesi	29
3.2.21.Sofu Mehmet Paşa Medresesi	30
3.2.22.Osman Şah Validesi Medresesi	30
3.2.23.Perviz Efendi Medresesi	30
3.2.24.Karcı Süleyman Bey Medresesi	30
3.2.25.Şahkulu Medresesi	30
3.2.26.Şerifezade Medresesi	31
3.2.27.Tuti Kadı Medresesi	31
3.2.28.Ümm-i Veled Medresesi	32
3.2.29.Yahya Çelebi Medresesi	32
3.3.Kısmen Ayakta Olan Medreseler	33
3.3.1.Kepenekçi Hoca Sinan Medresesi	33
3.3.2.Draman Yunus Bey Medresesi	34
3.4.Kullanım Dışı Olan Medreseler	35
3.4.1.Üçbaş Nureddin Hamza Medresesi	35
3.4.2.Şehzade Mehmet Medresesi	37
3.4.3.Sinan Paşa Medresesi	39
3.4.4.Semiz Ali Paşa Medresesi	41
3.4.5.Eyüp Sokullu Mehmet Paşa Medresesi	43
3.4.6.Süleymaniye Tıp Medresesi	44
3.4.7.Süleymaniye Salis Medresesi	46
3.5.Yeniden İşlevlendirilmiş Medreseler	47
3.5.1.Haseki Hürrem Sultan Medresesi	47

3.5.2.Üsküdar Mihrimah Sultan Medresesi	49
3.5.3.Yavuz Sultan Selim Medresesi	50
3.5.4.Rüstem Paşa Medresesi	52
3.5.5-6.Süleymaniye Evvel ve Sani Medreseleri	54
3.5.7.Süleymaniye Darülhadis Medresesi	55
3.5.8.Süleymaniye Rabi Medresesi	57
3.5.9.Cafer Ağa Medresesi	58
3.5.10.Kara Ahmet Paşa Medresesi	60
3.5.11.Edirnekapı Mihrimah Sultan Medresesi	61
3.5.12.Kadırga Sokullu Mehmet Paşa Medresesi	63
3.5.13.Şemsi Ahmet Paşa Medresesi	64
3.5.14.Zal Mahmut Paşa Tahtani Medresesi	66
3.5.15.Zal Mahmut Paşa Fevkani Medresesi	68
3.5.16.Atik Valide Medresesi	69
3.5.17.Mehmet Ağa Medresesi	71
3.5.18.Hadım İbrahim Paşa Medresesi	72
3.5.19.Nişancı Mehmet Çelebi Medresesi	73
4. İSTANBUL'DAKİ MİMAR SİNAN ESERİ OLAN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMİŞ MEDRESELERİN ANALİTİK ETÜDÜ	75
4.1.Haseki Hürrem Sultan Medresesi	75
4.2.Üsküdar Mihrimah Sultan Medresesi	77
4.3.Yavuz Sultan Selim Medresesi	78
4.4.Rüstem Paşa Medresesi	80
4.5.Süleymaniye Evvel Medresesi	82
4.6.Süleymaniye Sani Medresesi	84
4.7.Süleymaniye Darülhadis Medresesi	85
4.8.Süleymaniye Rabi Medresesi	87
4.9.Cafer Ağa Medresesi	91
4.10. Kara Ahmet Paşa Medresesi	93
4.11. Edirnekapı Mihrimah Sultan Medresesi	96
4.12. Kadırga Sokullu Mehmet Paşa Medresesi	97
4.13. Şemsi Ahmet Paşa Medresesi	100
4.14. Zal Mahmut Paşa Tahtani Medresesi	101

4.15. Zal Mahmut Paşa Fevkani Medresesi	103
4.16. Atik Valide Medresesi	105
4.17. Mehmet Ağa Medresesi	107
4.18. Hadım İbrahim Paşa Medresesi	109
4.19. Nişancı Mehmet Çelebi Medresesi	110
4.20. Değerlendirme	112
5. İNCELENEN MEDRESE YAPILARININ GENEL KORUMA SORUNLARI ve KORUMA ÖNERİLERİ	117
5.1. Koruma Sorunları	117
5.1.1. İşlevin Uygunluğu-Yeni ekler	117
5.1.2. Mekânsal Bileşenlerde Karşılaşılan Koruma Sorunları	118
5.1.3. Rekonstrüksiyonlarda Karşılaşılan Sorunlar	121
5.1.4. Tesisat Ekleri	121
5.2. Koruma Önerileri	122
6. SONUÇ	125
KAYNAKLAR	127
ÖZGEÇMİŞ	131
EKLER	
Diğer Ekler (1 Adet CD)	

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler ve Kisaltmalar

Açıklamalar

A.V.M.	:	Atik Valide Medresesi
E.M.M.	:	Edirnekapı Mihrimah Sultan Medresesi
G.T.Ü.	:	Gebze Teknik Üniversitesi
H.İ.M.	:	Esekapısı Hadım İbrahim Paşa Medresesi
H.S.M.	:	Haseki Hürrem Sultan Medresesi
K.P.M.	:	Kara Ahmet Paşa Medresesi
K.S.M.	:	Kadırga Sokullu Mehmet Paşa Medresesi
M.A.M.	:	Divanyolu Mehmet Ağa Medresesi
N.M.M.	:	Nişancı Mehmet Bey Medresesi
R.P.M.	:	Rüstem Paşa Medresesi
S.D.M.	:	Süleymaniye Darulhadis Medresesi
S.E.M.	:	Süleymaniye Evvel Medresesi
S.R.M.	:	Süleymaniye Rabi Medresesi
S.S.M.	:	Süleymaniye Sani Medresesi
Ş.P.M.	:	Şemsi Ahmet Paşa Medresesi
Ü.M.M.	:	Üsküdar Mihrimah Sultan Medresesi
Y.S.M.	:	Yavuz Sultan Selim Medresesi
Z.F.M.	:	Zal Mahmut Paşa Fevkani Medresesi
Z.T.M.	:	Zal Mahmut Paşa Tahtani Medresesi

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Şekil No:</u>	<u>Sayfa</u>
2.1: a) Tokat Çukur medrese 12.yy, b) Sivas Buruciye medresesi 13.yy.	5
2.2: a)Horasan Hargird medresesi plan şeması 11.yy., b) Rey Medresesi plan şeması 11.yy.	5
2.3: a) Niksar Yağıbasan Medresesi plan şeması 12.yy, b) Mardin Şehidiye medresesi 13.yy plan şeması.	6
2.4: a) Çorum Kalehisar Medresesi (13.yy) plan şeması, b) Konya Sırçalı Medrese (13.yy) rölövesi.	7
2.5: Niğde Ak Medrese planı (13.yy).	7
2.6: İznik Süleyman Paşa Medresesi planı (14.yy).	8
2.7: Lala Şahin Paşa Medresesi planı(14.yy).	8
2.8: Bursa Hüdavendigâr Camii ve medresesi alt ve üst kat planları (14.yy).	9
2.9: a) Yıldırım Medresesi plan şeması(14.yy), b) Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi plan şeması(14.yy).	9
2.10: a) Edirne Saatli medresesinin plan şeması (15.yy), b) Davutpaşa medresesi (15.yy) Plan şeması.	10
2.11: Fatih Medreseleri planı (15.yy).	11
2.12: Medreselerin Mekânsal Bileşenleri avlu, revak, hücreler ve dersane.	15
2.13: Süleymaniye Rabi Medrese (2017).	16
2.14: Konya Karatay Medresesi Avlusu (13.yy) (2016).	17
2.15: Konya Karatay Medresesi plan şeması ve kesiti (13.yy).	17
2.16: Atik Valide Medresesi Avlusu(2017).	18
3.1: Süleymaniye Darülhadis planı.	20
3.2: Eyüp Sokullu Mehmet Paşa medresesi planı.	20
3.3: Nişanca Mehmet Bey medresesi restütisyonu.	20
3.4: Yavuz Selim medresesi planı.	21
3.5: Mehmet Ağa medresesi planı.	21
3.6: Rüstem Paşa medresesi planı.	21
3.7: Gülfem Hatun medresesinin yeri.	26

3.8:	Nişancı Mehmet Paşa İlkokulu (2017).	29
3.9:	Tuti Kadı Medresesi kazı alanı.	31
3.10:	Beşiktaş Yahya Efendi Tekkesi.	32
3.11:	Kepenekçi Sinan medresesi başodası ve beden duvarları (2017).	34
3.12:	a) Draman Yunus Bey medresesi restorasyon öncesi, b) Draman Yunus Bey medresesi restorasyon sonrası(2017).	34
3.13:	a,b,c) Üçbaş medresesi restorasyon öncesi, d,e,f) Üçbaş Nureddin Hamza medresesi restorasyon sonrası (2017).	36
3.14:	Şehzade Mehmet medresesi planı.	39
3.15:	a) Şehzade Mehmet medresesi avlu duvarları, b) Şehzade Mehmet medresesi dış cephe görünümü, c) Şehzade Mehmet medresesi hava fotoğrafı, d) Şehzade Mehmet medresesi avlu.	39
3.16:	a) Sinan Paşa medresesi arka cephe(2017), b) Sinan Paşa medresesi avlu (2017).	41
3.17:	Sinan Paşa camii ve medresesi planı.	41
3.18:	a,b) Semiz Ali Paşa Medresesi restorasyon öncesi, c,d) Semiz Ali Paşa Medresesi restorasyonu (2017).	42
3.19:	a) Eyüp Sokullu Mehmet Paşa Medresesi hava fotoğrafı, b) Eyüp Sokullu Mehmet Paşa Medresesi baş odası, c) Eyüp Sokullu Mehmet Paşa Medresesi türbesi, d) Eyüp Sokullu Mehmet Paşa Medresesi darulkurra avlusu(2017).	44
3.20:	Eyüp Sokullu Medresesi planı.	44
3.21:	a) Süleymaniye Tıp Medresesi hava fotoğrafı, b) Süleymaniye Tıp Medresesi cephe, c) Süleymaniye Tıp Medresesi avlu, d) Süleymaniye Tıp Medresesi restorasyon (2017).	45
3.22:	Süleymaniye Salis Medrese planı.	47
3.23:	H.S.M. planı.	48
3.24:	H.S.M. avlusu (2017).	49
3.25:	Ü.M.M. rölöve çizimleri.	50
3.26:	Ü.M.M. avlusu (2017).	50
3.27:	Y.S.M. planı.	51
3.28:	Y.S.M. yol cephesi (2017).	52
3.29:	R.P.M. planı.	53

3.30:	R.P.M. yol cephesi (2017).	54
3.31:	Süleymaniye Evvel ve Sani medreselerin planı.	55
3.32:	Süleymaniye Evvel ve Sani medreseler hava fotoğrafı.	55
3.33:	S.D.M. Planı.	56
3.34:	S.D.M. baş odadan medresenin görünüşü (2017).	56
3.35:	S.R.M. rölövesi.	58
3.36:	S.R.M. avlusu (2017).	58
3.37:	C.A.M planı.	59
3.38:	C.A.M avlusu (2017).	60
3.39:	K.P.M. planı.	61
3.40:	K.P.M. avlusu (2017).	61
3.41:	E.M.M. ve cami planı.	62
3.42:	E.M.M. yol cephesi (2017).	62
3.43:	K.S.M. planı.	64
3.44:	K.S.M. avlusu (2017).	64
3.45:	Ş.P.M. planı.	65
3.46:	Ş.P.M. avlusu (2017).	66
3.47:	Z.T.M. planı.	67
3.48:	Z.T.M. fevkani medreseden görünüşü (2017).	67
3.49:	Z.F.M. planı.	69
3.50:	Z.F.M. avlusu (2017).	69
3.51:	A.V.M. planı.	70
3.52:	A.V.M. dış cephesi (2017).	70
3.53:	M.A.M. planı.	71
3.54:	M.A.M. avlusu (2016).	72
3.55:	H.İ.M. planı.	73
3.56:	H.İ.M. yol cephesi (2017).	73
3.57:	N.M.M. restitüsyon planı.	74
4.1:	a) H.S.M. ön cephesi (2017), b) Avlu (2017), c) Sütun kenedi(2017), d) Sağ cephe (2017), e) Baş oda(2017), f) Baş oda klima ve laminant parke kaplamaları (2017), g) Temel havalandırma künkü (2017), h) Tuvaletler (2017).	76
4.2:	a) Ü.M.M. avlusu (2017); b,c) Üsküdar Mihrimah Sultan medresesi	78

	Boğaz cephesi (2017).	
4.3:	a) Y.S.M ön cephe (2017), b) Avlu (2017), c) Giriş eki (2017), d) Tuvalet (2017), e) Baş oda (2017), f) Avluda yapılmış ekler (2017), g) Baş oda mihrap(2017), h) Baş oda revak (2017), ı) Büfe eki (2017), i) Revaklar (2017).	79
4.4:	a) R.P.M. taç kapısı (2017), b) Baş oda kapısı (2017), c) Ön cephe(2017), d) Avlu (2017), e) Avlu ve revak ilişkisi (2017), f) Baş oda (2017), g) Kubbe feneri (2017), h) Doğalgaz petekleri ve şeshane döşeme kaplamaları (2017), ı) Revaklar (2017), i) Sergi salonu (2017).	81
4.5:	a) S.E.M. Revak (2017), b) Avlu (2017), c) Cami cephesi (2017), d) Giriş kısmındaki geçit (2017).	83
4.6:	a) S.S.M. avlu ve revaklar(2017), b) Revak (2017), c) Avlu (2017), d)Hücre (2017).	84
4.7:	a) S.D.M. giriş cephesi (2017), b) Avlu (2017), c) Baş odadan medresenin görünümü (2017); d,e) Baş oda (2017), f) Giriş kapısı (2017), g) Revak (2017); h,ı,i) Hücreler (2017), j) Arka cephe (2017), k) Tuvaletler (2017).	85
4.8:	a) S.R.M. giriş kapısı (2017), b) Baş oda (2017), c) Giriş avlusu (2017), d) Baş oda iç mekan (2017); e,f) avlu kademelenmesi ve revaklar (2017); g,h) Revaklar (2017); ı,i) Hücreler (2017), j) revak sekileri (2017), k) Tuvalet (2017), l) Elektrikli konvektör ısıtıcı ve şeshane döşeme kaplaması (2017), m) Baş oda çeşme aynası (2017), n) Baş oda kapısı (2017), o) Çeşmeler (2017), ö) Kuyu (2017).	88
4.9:	a) C.A.M. giriş aralığı (2017), b) Revaktaki sergiler (2017), c) Revak(2017), d) Hücre kubbesi(2017); e,f,g,h) Hücreler (2017), ı) Avlu(2017), i) baş oda(2017), j) Baş oda iç mekan (2017), k) Tuvaletin açıldığı dış avlu (2017).	91
4.10:	a) K.P.M. sokak görünüşü(2017), b) Avlu (2017), c) Revak camekanı (2017); d,e,f) Revak(2017); g,h,ı) Hücre (2017), i) Hücrelerde ocakların havalandırma tesisatı (2017), j) Baş oda (2017), k) Ahşap ek yapı (2017), l) ek yapı-medrese bağlantısı (2017), m) Ek vestiyer mekanı (2017), n) Banyolar (2017), o) Lavabolar (2017).	94
4.11:	a) E.M.M. dış cephe (2017), b) Avlu (2017), c) Revaklar (2017); d,e,f)	97

	Hücreler (2017).	
4.12:	a) K.S.M. avlu (2017); b,c,d,e) revaklar (2017), f) Hücre giriş holü(2017); g,h) Hücreler (2017), ı) Baş oda (2017), i) lavabolar (2017); j,k) Arka cephe (2017), l) Baş oda altındaki avluya giriş merdivenleri (2017), m) Depolar (2017).	98
4.13:	a) Ş.P.M. avlu (2017); b,c,d) revaklar (2017).	101
4.14:	a) Z.T.M. baş oda (2017), b) Avlu (2017), c) Caminin altındaki hücreler (2017); d,e) Revaklar (2017), f) Hücre ocağı (2017); g,h,i,i) Hücreler (2017), j) Baş oda iç mekan (2017), k) Çay ocağı (2017).	102
4.15:	a) Z.F.M. avlu (2017), b) İki medrese avlusunu birbirine bağlayan merdivenler(2017), c) Revak (2017); d,e,f,g) Hücreler (2017); h,i) Baş oda (2017), i) Lavabolar (2017).	104
4.16:	a) A.V.M. dış cephe (2017), b) Avlu (2017); c,d,e) Revaklar (2017), f) Baş oda girişi (2017), g) Baş oda (2017), h) Depo eki (2017); ı,i) Hücreler (2017).	105
4.17:	a) M.A.M. giriş kapısı (2017), b) Avlu (2017); c,d) Revaklar (2017), e) Hücre tavanı (2017); f,g,h) Hücreler (2017), ı) Tuvaletler (2017); i) Döşeme kaplamaları(2017), j) Kablolar, k) Baş oda (2017).	107
4.18:	a) H.İ.M. dış cephe (2017), b) Giriş avlusu (2017), c) Avlu (2017), d) Revak (2017), e) Hücre ocağı (2017), f) Hücre (2017); g,h) Baş oda (2017).	109
4.19:	a) N.M.M. ön cephe (2017), b) Arka cephe (2017), c) Giriş kapısı (2017); d,e) Revaklar (2017), f) Avlu (2017), g) Baş oda (2017), h) Hücre (2017); ı,i) Yapıya uyumsuz tesisat donatıları (2017).	111

TABLolar DİZİNİ

<u>Tablo No:</u>	<u>Sayfa</u>
2.1: İstanbul Medreselerinin Dershane Konumuna Bağlı Plan Tipolojisi.	14
4.1: İstanbul'daki Mimar Sinan Eseri olan Yeniden İşlevlendirilmiş Medreselerin İşlev Değişimi.	113
4.2: İstanbul'daki Mimar Sinan eseri olan yeniden işlevlendirilmiş medreselerin yeni işlev sonrası mimari değerlendirmeleri.	113

1. GİRİŞ

İslam mimarlık tarihinin önemli bir yapı türü olan medrese yapıları, Osmanlı Devletinin son dönemlerinde eğitim gibi pek çok alanda başlayan batılılaşma politikalarıyla işlevlerini yitirmeye başlamışlardır. Medreseler Türkiye’de 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat kanunuyla özgün işlevini tamamen yitirmiş bir yapı grubudur. Eğitim ve öğretim amaçlı kullanılan bu yapıların birçoğu 1924’ten sonra, farklı işlevlerle kullanılmıştır. Mimari kurgusu gereği, eklemlemeye müsait olmayan bu yapı türlerinde, yeni işlevlerin getirdiği ihtiyaç programları gereği mimari değişikliklerin gerçekleşmesi kaçınılmaz hale gelmiştir.

Mimar Sinan Osmanlı coğrafyasında medrese yapılarının en güzel ve çeşitli örneklerini vermiştir. İstanbul Mimar Sinan’ın eserlerinin en yoğun bulunduğu kenttir. İstanbul’da Mimar Sinan’a atfedilen 57 adet medrese inşa edildiği bilinmektedir [Kuran,1986]. Bu medreseler ile ilgili yürütülen alan ve arşiv incelemeleri sonucu yapılan tespite göre 29 medrese günümüze ulaşamamıştır, 2 medrese kısmen ayakta, 7 medrese kullanım dışıdır, 19 tanesi ise yeniden işlevlendirilerek kullanılır durumdadır. İstanbul’daki Mimar Sinan eseri olan medreseler verilen yeni işlevler gereği mimari değişimlere uğramıştır. Bu çalışmada İstanbul’da yeni işlev kazandırılan Mimar Sinan eseri medrese yapıları konu olarak ele alınmıştır.

1.1. Amaç

Bu tezin amacı, İstanbul’daki yeniden işlevlendirilmiş Mimar Sinan eseri medreselerin yeni işlev gereği değişen mimari özelliklerinin literatüre geçirilmesi ve gelecek nesillere özgün mimari karakterleriyle aktarılabilmesi konusunda önerilerin getirilmesidir.

1.2. Kapsam

Tez kapsamında medrese mimarisinin gelişim süreci tanıtılmıştır. İstanbul’da günümüze ulaşabilen Mimar Sinan eseri tüm medreseler tespit edilmiş, yeniden işlevlendirilmiş medrese örnekleri irdelenmiştir. İstanbul’daki Mimar Sinan eseri yeniden işlevlendirilmiş medreselerin yeni işlev gereği değişen mimari özellikleri belgelenerek, koruma problemleri tespit edilmiştir. Medrese yapılarının yeniden işlevlendirilirken dikkat edilmesi gereken hususlar İstanbul’da yeniden işlevlendirilmiş Mimar Sinan medrese örnekleri üzerinden tanımlanmaya çalışılmıştır.

1.3. Yöntem

Çalışma süresince İstanbul’da Mimar Sinan’a ait olduğu bilinen 57 adet medrese ile ilgili literatür taramaları, araştırmalar ve arşiv çalışmaları yürütülmüştür. Kısmen veya tamamen ayakta olan 28 adet medrese yapısı ile ilgili olarak mimari analizler, yerinde fotoğrafik belgeleme çalışmaları yapılarak veriler toparlanmıştır. Yeniden işlevlendirilmiş 19 adet medresenin mevcut kullanıcılarıyla, İstanbul 1,3,4 ve 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu müdürlükleriyle, İstanbul Vakıflar 1. ve 2. Bölge müdürlükleriyle, Fatih ve Üsküdar belediyeleriyle, restorasyon çalışmalarını yürüten firma yetkilileriyle görüşmeler yapılarak mimari veriler toparlanmış ve kurumların arşivleri incelenmiştir. Mimar Sinan’ın İstanbul’da bulunan yeniden işlevlendirilmiş medreseleri tespit edilerek yeni işlev gereği değişen mimari özellikleri gözlemler ve toplanan verilerin analiz tablolarına aktarılması ile değerlendirilmiştir. İncelenen yapılarda karşılaşılan koruma sorunları belirlenerek çözüm önerileri sunulmuştur.

2. MEDRESELERİN GENEL MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Medrese, ders kelimesiyle aynı (drs) kelime kökünden gelmektedir [Bozkurt,2003]. Ders, Sâmi dil ailesinde ortak kullanılan bir kelimedir. Yahudilerin daha çok Tevrat'ın okutulup öğretildiği yapılara Beytülmidrâs dedikleri bilinmektedir [Bozkurt, 2003]. Beyt kelimesi ev anlamına gelir, Beytülmidras ise ders verilen ev demektir. İslâm tarihinde ise medrese ders fiilinden üretilmiş olup ders verilen bina ya da yüksekokul anlamında kullanılan eğitim ve öğretim kurumlarının genel adıdır. İslamiyet'te medreselere dair bazı kayıtlardan Hz. Muhammed devrinde Medine'de medresenin ilk oluşumlarına örnek gösterilebilecek bir eğitim mekânının bulunduğu anlaşılmaktadır. Hadislerde ders ve tedarüs kelimeleri geçtiği halde ilk devirlerde ders yapılan mekânlar için medrese kelimesinin kullanımına rastlanılmamaktadır [Bozkurt, 2003]. Hz. Muhammed döneminde Medine'de Kur'an öğretilen bir eve dârülkurrâ adı verildiği bilinmektedir. Bu evin medrese kavramının bir başlangıcı olduğu ileri sürülmüştür [Bozkurt, 2003].

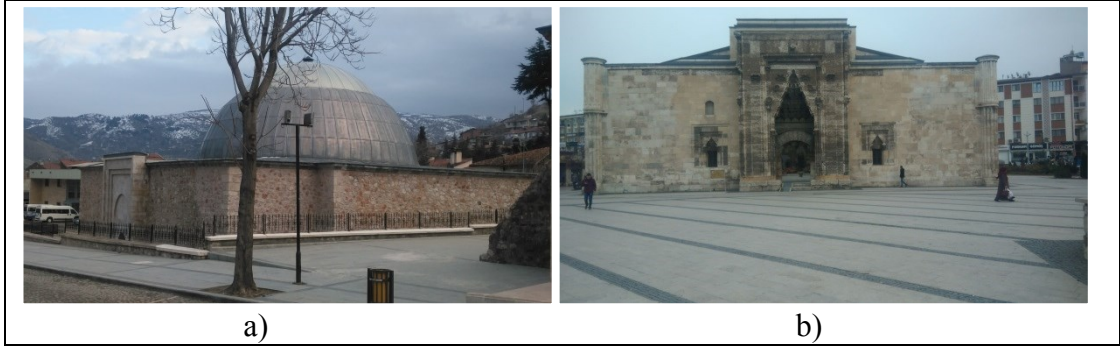
İslam toplumlarında cami, ibadet yeri olmanın yanında bir eğitim binası olarak da kullanılmıştır. Medreselerin yapı tipi olarak ortaya çıkmadığı ilk dönemlerde, camilerde hoca, bir sütun önünde veya bir köşede öğrencilerini etrafına toplayıp ders verdiği bilinmektedir [Kuran, 1969]. Medrese ise camilerdeki eğitimden sonra ortaya çıkmış; ancak medresenin varlığı bu tür öğretime son vermemiştir. Cami ve medrese çoğu zaman bir külliye içerisinde birlikte inşa edilmiş ve her ikisinde de öğretim faaliyeti birbirine paralel olarak devam etmiştir. Camilerde hocalar birbirlerine bağlı olmaksızın, derslerini kendi zevk ve bilgilerine göre daha temel konularda verdiği; medreselerde ise değişik derslerin müfredat programı içerisinde, düzenli bir eğitim sistemiyle verildiği bilinmektedir [Kuran, 1969].

İlk medreselerin ne zaman inşa edildiği hususunda farklı görüşler bulunmaktadır. Corci Zeydan, bazı batılı araştırmacıların medreselerin kuruluşunu Abbasi Halifesi Memun'un Horasan valiliği dönemine kadar götürdüklerini, ancak kendisinin bu bilgiyi İslam tarihi kaynaklarından teyit edemediğini söylemektedir [Zeydân, 1978].

Medreselerin başlangıcı denilince daha çok, Büyük Selçuklu devleti hükümdarı Alparslan'ın ve ardından oğlu Melikşah'ın veziri olan Nizâmülmülk tarafından

Nîşâbur ve Bağdat'ta açılan Nizamiye medreseleri akla gelmektedir. Bunların yanında Merv, Herat, Belh, Basra, İsfahan, Âmül, Musul, Cizre ve Rey gibi şehirlerde de Nizamiye medreseleri inşa edildiği bilinmektedir. Nizamiye medreselerinin başta gelen özelliği hoca ve talebelerin barınacağı odalarının bulunmasıdır. Nizamiye medreselerinin en ünlüsü 1067 yılında Bağdat'ta öğrenime açılan medrese olmakla beraber Nîşâbur'daki medresenin daha erken zamanda inşa edildiği bilinmektedir [Bozkurt, 2003]. Daha sonra Nizâmülmülk'ün ülkenin çeşitli şehirlerinde medreseler yaptırdığı ve bunların devamını sağlamak için vakıflar kurduğunu, böylece hocaların ve öğrencilerin geçim endişesi taşımaksızın ilimle uğraşmasını sağladığı bilinmektedir [Bozkurt, 2003]. Yine Selçuklular döneminde Cürcân, Rey, Hemedan, Yezd, Şîraz, Kirman, Merv ve Kâşân'da birçok medresenin inşa edildiği bilinmektedir. Selçuklular bu sistemle ilim seviyelerini yükseltmişlerdir. Büyük Selçuklu Devleti'nin dağılmasının ardından oluşan devletler de medrese yapımında onların izini takip ettiği bilinmektedir [Bozkurt,2003].

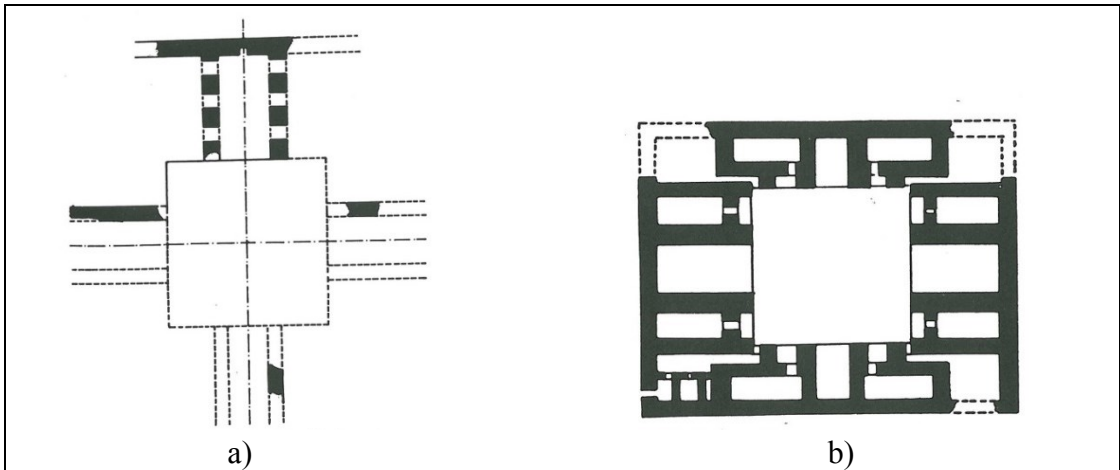
Türkler 'in Anadolu'ya gelişinden sonra bu bölgede birçok medresenin inşa edildiği görülmektedir. Anadolu Selçukluları Anadolu'da bir şehri aldıklarında ilk olarak orada cami, zâviye, medrese inşa ederek tacirleri, din adamlarını ve Türk topluluklarını bu şehirlere yerleştirmişlerdir [Turan, 1980]. Danişmendliler, Artuklular ve Anadolu Selçukluları dönemlerinde inşa edilmiş medreselerin bir bölümü zaman içinde harap olmuştur. Bugün Danişmend Hükümdarı Nizameddin Yağıbasan'ın inşa ettirdiği medreselerden Niksar ve Tokat medreseleri kısmen ayaktaadır. Tokat'taki medrese Çukur Medrese olarak bilinmektedir (Şekil 2.1.a) [Ay, 2017], [Kuran, 1969]. Artuklular Gaziantep, Diyarbakır, Urfa ve Mardin'de medreseler inşa etmiştir. Selçuklular ise Afyon Sincanlı, Isparta Ertokuş, Konya Karatay, Konya İnce Minare, Konya Sırçalı, Konya İplikçi, Akşehir Taş Medrese, Karahisar, Çorum Hüseyin Gazi, Kayseri Çifte Medrese, Kayseri Sâhibiye, Eskişehir Ümmühan Hatun, Antalya Ulucami, Antalya Atabey, Sinop Süleyman Pervâne , Sivas Buruciye, Sivas Gökmedrese gibi medreseler inşa etmişlerdir (Şekil 2.1.b) [Ekinci, 2018]. Erzurum ve Sivas Çifte Minare medreseleri, Kırşehir Caca Bey, Erzurum Yakutiye ve Ahmediye, medreseleri İlhanlılar döneminde inşa edilmiş ayakta olan yapılardır. Metin Sözen'e göre Selçuklular ve Beylikler döneminde Anadolu'da yapılan ve önemli bir kısmı halen ayakta olan 139 medrese vardır [Bozkurt, 2003].

Şekil 2.1: a) Tokat Çukur medrese 12.yy, b) Sivas Buruciye medresesi 13.yy.

İslâm eğitim sisteminde esas kurum olan medrese Osmanlılar devrinde sahip olduğu şartlarda, mimari özelliklerinde ve programında önemli gelişmeler göstermiştir. Medreseler, Osmanlı döneminde sıbyan mektebinden sonra devam edilen ve günümüzdeki ortaokul, lise, yüksekokul ve üniversite eğitiminin karşılığı olan ve yalnızca müslümanların eğitim alabildiği kurumlardır [İpşirli,2003].

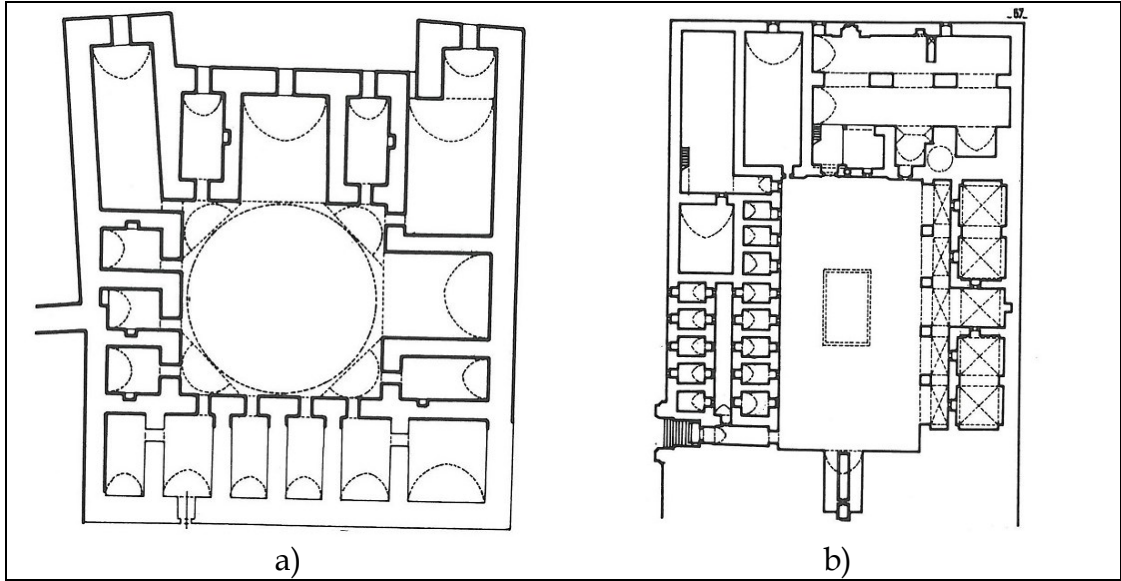
İlk örgütlü medreseler ve bunlara ait plan örnekleri Büyük Selçuklu Devleti zamanında ortaya konulmuştur. Büyük Selçuklular, medreselerini dört eyvanlı ve açık avlulu yapmışlardır. Bu medreselerden Rey ve Hargird medreselerinin çok az kalıntısının günümüze ulaştığı bilinmektedir(Şekil 2.2) [Aşkun,1988].

Şekil 2.2: a)Horasan Hargird medresesi plan şeması 11.yy,
b) Rey Medresesi plan şeması 11.yy.

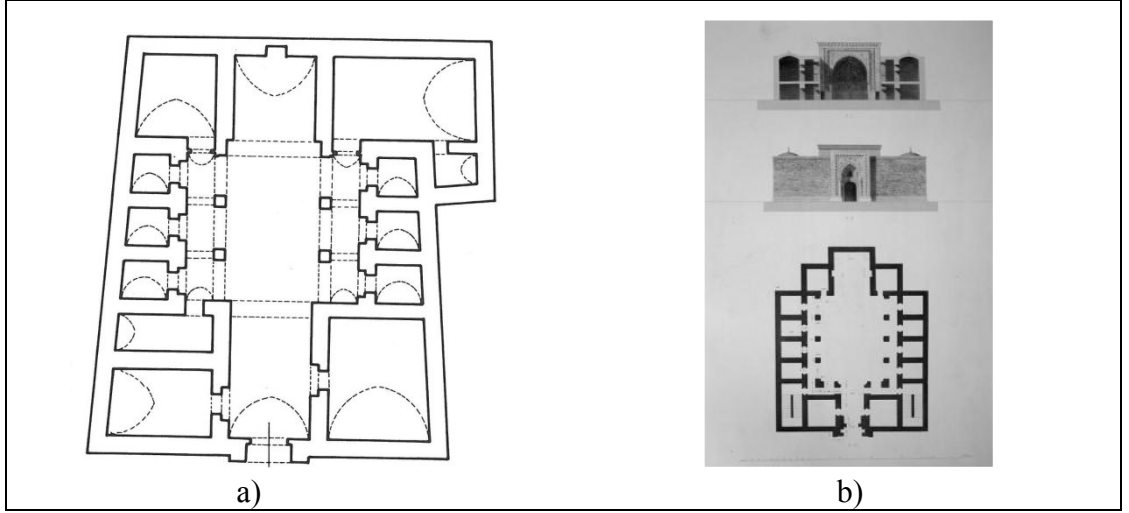
Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliklerinden Danişmedliler Beyliği, Niksar Yağıbasan medresesinde olduğu gibi kapalı, tek katlı ve farklı sayıda eyvanı olan medreseler inşa etmişlerdir (Şekil 2.3.a) [Aşkun,1988]. Artuklular ise Mardin

Şehidiye medresesindeki görüldüğü gibi; açık avlulu, iki katlı ve farklı sayıda eyvanı olan medreseler inşa etmişlerdir (Şekil 2.3.b) [Aşkun,1988].

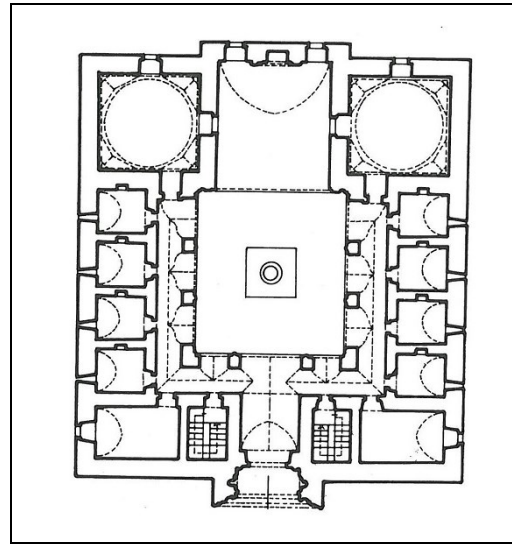
Şekil 2.3: a) Niksar Yağıbasan Medresesi plan şeması 12.yy,
b) Mardin Şehidiye medresesi 13.yy plan şeması.

13 yüzyılda Anadolu Selçukluları da medreseler inşa etmişlerdir. Kendilerinden önceki dönemlerde inşa edilen diğer medreselerin mimarilerinden de yararlanarak, ve yeni plan şeması geliştirerek daha anıtsal medreseler yapmışlardır. Açık veya kapalı avlulu, bir veya iki katlı olan bu medreselerde, eyvanlar birden dörde kadar değişik sayılarda olabilmektedir. Eyvanlar açık dersane olarak kullanılırken, ana eyvanın yanına kapalı derslikler yerleştirilmiştir, öğrencilerin gecelemeleri ve ders çalışabilmeleri amacıyla yapılmış hücreler açık veya kapalı avlunun çevresine dizilmiştir. Çorum Kalehisar medresesindeki gibi 13. yüzyılın ilk yarısında yapılmış olan planlar düzgün ve simetrik değilken (Şekil 2.4.a) [Aşkun,1988], Konya Karatay medresesi ve Sırçalı medrese örneklerinde olduğu gibi(Şekil 2.4.b) [Texier,1865], 13. yüzyıl ikinci yarısında medreseler simetriye özen gösterilerek yapılmıştır [Aşkun,1988].

Şekil 2.4: a) Çorum Kalehisar Medresesi (13.yy) plan şeması, b) Konya Sırçalı Medrese (13.yy) rölövesi.

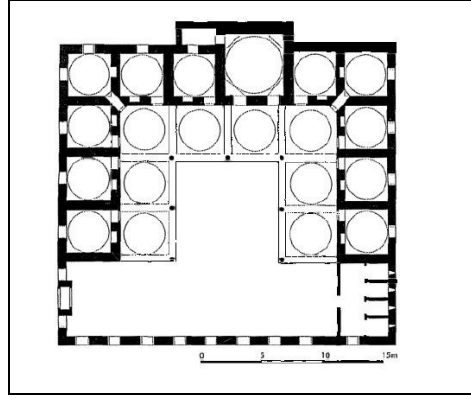
Beylikler döneminin medrese mimarisi, Anadolu Selçuklularının 13. yüzyıl ikinci devir medrese planlamasının devamı niteliğindedir, ancak bu devirde eyvan kütsel olarak yapının dışına taşmaya başlamıştır (Şekil 2.5) [Aşkun,1988]. Bu durum eyvanın, Osmanlılarda baş odaya dönüşmesinde bir basamak teşkil ettiği düşünülmektedir [Aşkun,1988].

Şekil 2.5: Niğde Ak Medrese planı (13.yy).

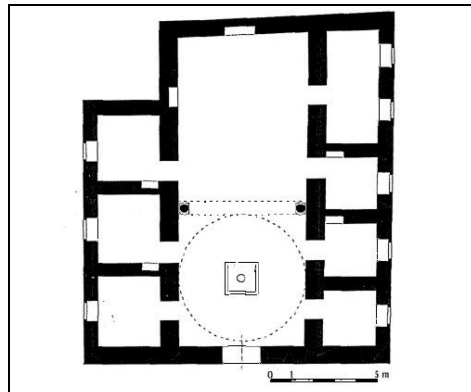
Fatih Sultan Mehmet devrine kadar yapılan Osmanlı medreselerinde, Selçukluların büyük ölçekli anıtsal eserlerinin yerine, programın temel ihtiyaçlarını karşılayan, yeni öğretim şartlarına uygun çeşitli plan şemaları görülmektedir. İznik'te Süleyman Paşa (Şekil 2.6) [Kuban vd., 2007], Bursa'da Lala Şahin Paşa medreseleri

(Şekil 2.7) gibi Orhan Gazi zamanı eserleri ile daha sonra yüzyıllar boyu devam edecek Osmanlı medreselerinin ilk örnekleri verilmiştir [Aslanapa,1989]. Beylikler devrinde dışarı taşmaya başlayan eyvan ise, Bursa döneminde iyice belirginleşmiştir. Ana eyvanın üstü de kubbe ile örtülmeye başlanmış ve bu açık dersane eyvan özelliğini yitirmiştir [Aşkun,1988]. Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'nın İznik'te yaptırdığı medrese geniş kemerli yüksek revaklar arkasında kubbeli on bir hücre ve tromp geçişli kubbeli büyük bir dershaneden oluşur ve ön kısmı revaksız olarak açık bırakılmıştır(Şekil 2.6) [Aslanapa,1989].

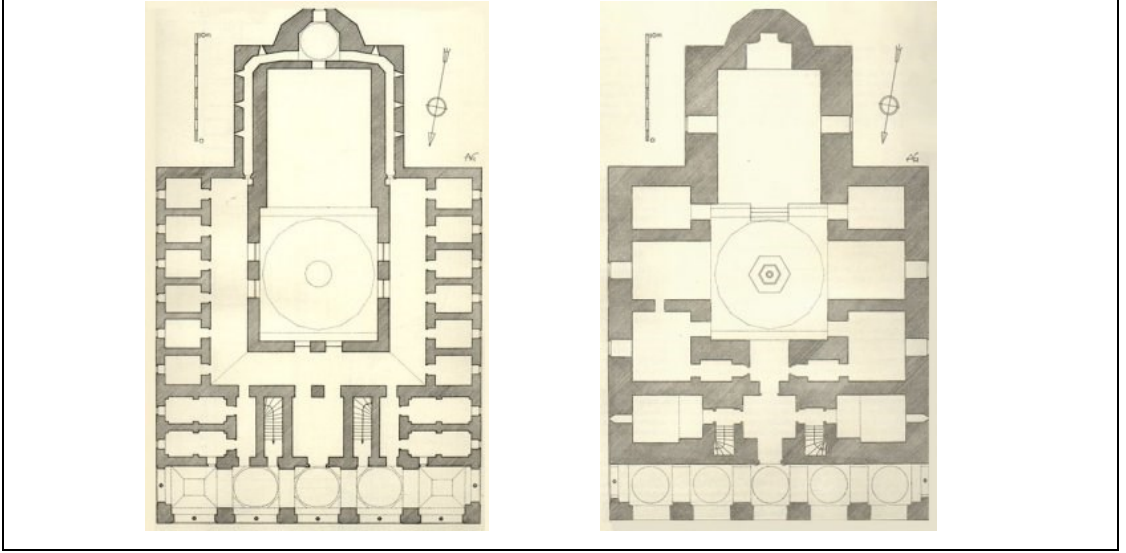
Şekil 2.6: İznik Süleyman Paşa Medresesi planı (14.yy).

Bursa Kale içinde Lala Şahin Paşa Medresesi'nde henüz Selçuklu şeması ve geleneği açıkça belli olmaktadır. Medresenin kubbeli bir girişi ve derin tonozlu bir eyvandan meydana gelmiş orta bölümünün iki yanına dizilmiş tonoz örtülü ve farklı büyüklükte yedi hücresi vardır (Şekil 2.7) [Aslanapa,1989].

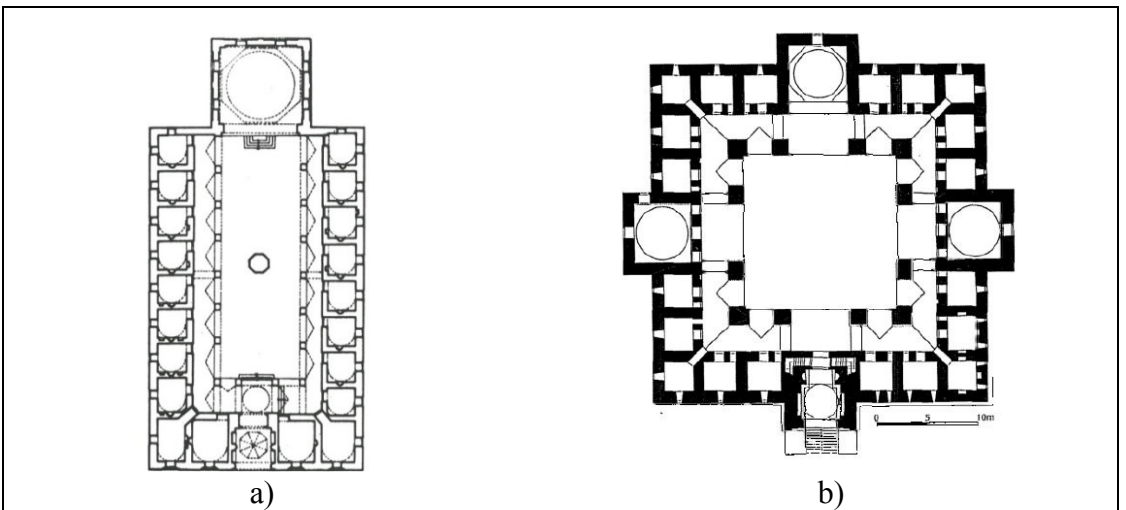
Şekil 2.7: Lala Şahin Paşa Medresesi planı(14.yy).

Bursa'da Hüdavendigâr Camii üst katındaki medrese tek orijinal örnektir. Üst kata medresenin yerleşmesi için zemin kat geniş tutulmuştur Bu deneme bir daha tekrarlanmamıştır (Şekil 2.8) [Aslanapa,1989].

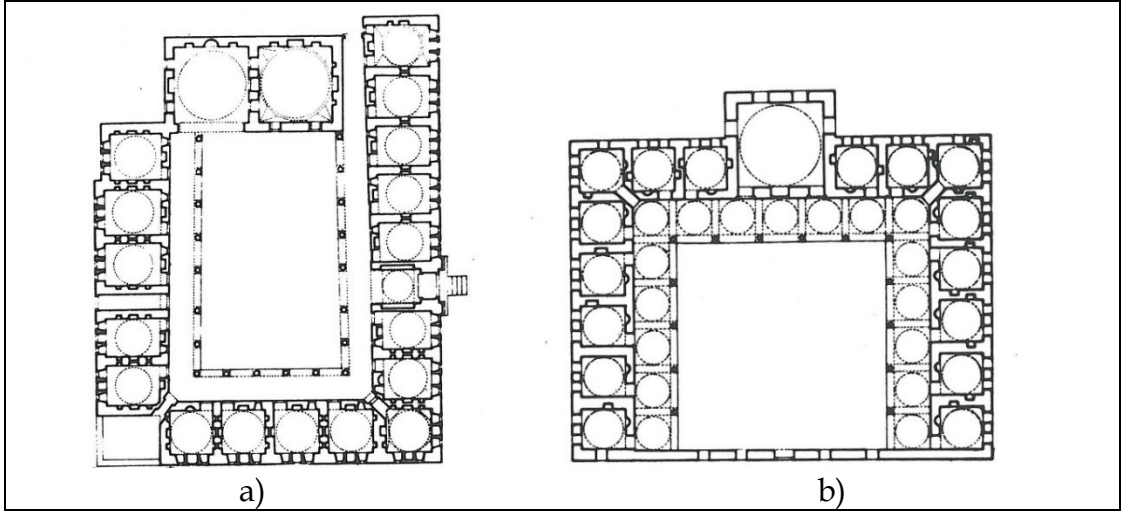
Şekil 2.8: Bursa Hüdavendigâr Camii ve medresesi alt ve üst kat planları (14.yy).

Bursa'da Yıldırım medresesi ise önü kapalı ilk Osmanlı medresesi olup Selçuklu medreselerinin sadeleştirilmiş şeklidir (Şekil 2.9.a), [Aşkun,1988]. Çelebi Sultan Mehmed'in Merzifon'da yaptırdığı medresede üç tarafında dışarı taşan kubbeli dersaneler bir tarafında kubbeli giriş eyvanı ile farklı bir plan şeması uygulanmıştır (Şekil 2.9.b) [Aslanapa,1989].

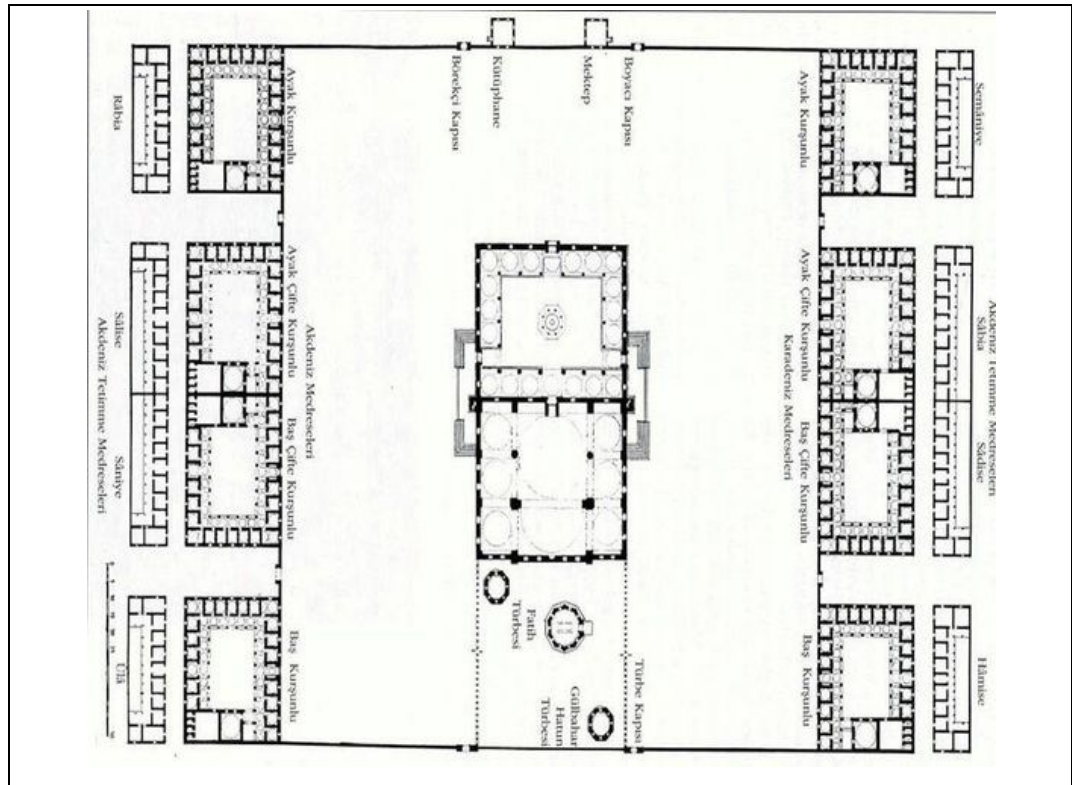
Şekil 2.9: a) Yıldırım Medresesi plan şeması (14.yy), b) Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi plan şeması (14.yy).

Edirne'nin başkent olmasından sonra Edirne'de inşa edilen Saatli ve Peykler medreselerinin yan yana, biri açık biri kapalı olan dersaneleri vardır (Şekil 2.10.a) [Aşkun,1988]. İstanbul'da ise Sinan öncesi yapılan medreselerden Davutpaşa medresesi örneğinde olduğu gibi, artık açık olan dersane tamamen ortadan kalkmış ve avluya bakan cephesinin de kapanmasıyla kapalı dershaneye dönüşmüştür. Dershane, kütle olarak da tamamen kendini belli eden bir eleman olmuştur (Şekil 2.10.b) [Aşkun,1988].

Şekil 2.10: a) Edirne Saatli medresesinin plan şeması (15.yy),
b) Davutpaşa medresesi plan şeması (15.yy).

Osmanlılar İstanbul'da Fatih Medreseleri ile büyük ölçüde bir medrese mimarisi geliştirmiştir. İznik Süleyman Paşa Medresesi'nde ilk defa ortaya çıkan dersane, Fatih Sahn-ı Seman medreselerinde bağımsız hale gelmiş ve medreselerin değişmez bir unsuru olmuştur [Aslanapa,1989]. Fatih medreseleri 8 Semaniye (Darülfünun) 8 Tetimme (orta tahsil) olarak 16 medreseden oluşmaktadır. Güneydekiler Akdeniz, kuzeydekiler Karadeniz adını alırlar. Her medrese kubbeli revaklar arkasında 19 kubbeli hücre bir küçük açık eyvan, büyük bir dersane, bir gasilhane ve helâ gözü, dersane önünde bir revaktan ibarettir. Her odanın ocağı, dışa penceresi, lambalık ve duvar nişleri vardır (Şekil 2.11) [Ayverdi,1973], [Aslanapa,1989].

Şekil 2.11: Fatih Medreseleri planı (15.yy).

İstanbul medreselerinin büyük çoğunluğu sur içindedir, özellikle de Fatih-Çarşamba arası büyük oranda medrese yoğunluğuna sahiptir. Osmanlılar döneminde medreselerin Anadolu’da da yaygın olduğu bilinmektedir. Mehmet İpşirli’ye göre en ücra köylerde bile medreselerin bulunduğu dair kayıtlara rastlanır. 19. yüzyılda Kayseri’de yirmi iki, İzmir’de otuz üç medrese olduğu bilinmektedir [İpşirli,2003]. Anadolu vilâyeti medreseleriyle müderrislerini gösteren 1528 tarihli bir listede 150 medresenin adı sayılmıştır. Onu boş olan bu medreselerde görev yapan 140 müderrisin kaydı mevcuttur. Bazı yabancı seyyahlar da Anadolu şehirlerindeki medreselerden övgüyle söz ederler. Amasya’ya gelen Perrot, 1861’de buradaki medreseyi ve eğitim hayatını gördüğünde Amasya’yı Anadolu’nun Oxford’u diye nitelendirmiştir [İpşirli,2003].

Medreselerde öğretmenlere müderris denir, müderris sayısı derslane sayısına göre değişim göstermiştir. Tek dershaneli medreselerde bir, Sahn-ı Seman ve Süleymaniye Külliyesi’ndeki gibi birden fazla dalda eğitim verilen medreselerin her dershanesi için birer müderris bulunduğu, bunlardan birinin medresenin yöneticisi seçildiği ve seçilen kişi hem eğitimi yürüttüğü hem de idari işleri yerine getirdiği bilinmektedir [Kuran, 1969].

İslamiyet'te medreseler, farklı amaç ve sundukları değişik hizmetler bakımından birbirlerinden ayrılırlar. Bunlar Umumi Medreseler ve Mesleki Medreseler olmak üzere iki grupta incelenebilir. Umumi medreseler; İslami ilimlerle matematik, fizik, geometri, astroloji, felsefe, tıp ve geometri gibi dersleri okutmak için kurulmuş medreselerdir. Bu medreseler genellikle kadı, müderris ve müftü yetiştirmek amacıyla kurulmuşlardır. Mesleki Medreseler ya doğrudan doğruya ihtisası gerektiren İslami ilimlerden ya da 'Ulum-i Dâhile' ilimlerinden birini öğretmeyi amaçlayan medreselerdir. Mesleki medreseler Kuran, Hadis ve Tıp medreseleri olmak üzere üç bölüme ayrılmaktadır [Baltacı, 1976].

Darü-l Kurralar: Kuran ilimlerinin tahsili için açılan medreselerdir (Baltacı, 2005). Genellikle cami içlerinde ya da çevrelerinde kurulan darü-l kurralar, Kur'an-ı Kerim üzerinde eğitim vermektedir. Sıbyan mektebi veya aynı seviyedeki bir eğitim kurumunu bitiren öğrenciler bir Darü-l Kurra'yı bitirdikten sonra daha yüksek seviyede olana devam ettikleri bilinmektedir [Ahunbay, 1994].

Darü-l Hadisler: Özellikle Hz. Muhammed'in söz, fiil ve tasvirlerinden meydana gelen hadislerin ağırlıklı olarak öğretildiği medreselerdir [Baltacı,2005]. Darü-l Hadislerin de medrese sistemi içerisinde çeşitli seviye ve dereceleri bulunduğu bilinmektedir.

Daru't- Tıplar: Ağırlıklı olarak tıp eğitiminin uygulamalı olarak yapıldığı bu medreselerde diğer medreselerde okutulan ilimler de okutulmaktadır, böylelikle Osmanlı hekimleri tıp ilmi yanında dini bilgilerini de almış olmaktadır [Baltacı,2005]. Osmanlı Devleti'nde, hekimlerin yetişmesinde üç ayrı yöntem bulunurdu. Bunlardan birincisi; daha önceki İslam ülkelerinde olduğu gibi, darüşşifa tarzı tıbbi müesseselerde uygulanan, usta-çırak usulüydü. İkincisi; özel hocalardan ders alma veya mevcut kitaplardan kendi kendini yetiştirme şekliydi. Üçüncüsü ise; Osmanlılara has bir eğitim şekli olan, tıp eğitime tahsis edilmiş Süleymaniye Daru't-tıbbi'nda hekim yetiştirilmesiydi. Başta Bursa, Edirne ve İstanbul olmak üzere çeşitli merkezlerde açılan darüşşifalarda usta-çırak usulü yürütülen tıp eğitimi çerçevesinde teorik ve pratik tıp birlikte öğretilirdi. Fatih Külliyesi'nde ve vakfın diğer darüşşifalarında, Süleymaniye Külliyesi'nde olduğu gibi tıp medresesi olmamasına karşılık, tıp eğitiminin de verildiği bilinmektedir. Salim Ayduz'e göre Süleymaniye Tıp Medresesi ise tespit edilebildiği kadarıyla İslam dünyasında açılan ilk müstakil tıp okuludur. Tıp medresesinde teorik tıp okutulurken, hemen yanı başında açılmış olan darüşşifada ise pratik tıp uygulaması yapılırdı. Osmanlı

topraklarında her üç tarzda da tıp eğitimi yapıldığı bilinmektedir. Her üç usul de klasik dönem Osmanlı hekim yetiştirme yöntemi olarak uygulandığı bilinmektedir [Aydüz,2008].

2.1. Osmanlı Klasik Döneminde (1453-1700) Medreselerin Plan Düzeni

Medreselerde temel plan şemasını üç unsur oluşturmaktadır. Bunlar dersane (baş oda, mescit), hücreler ve avludur. Plan şeması dershanenin konumuna göre şekillenmektedir. Bunlara ek olarak medreselerde bulunabilen diğer mimari mekan ve elemanlar ise revak, eyvan, hela, havuz, çeşme, kütüphane ve mescittir.

Zeynep Ahunbay’a göre, medrese planları incelendiğinde, düzenlemelerin hücrelerin diziliş düzenlerine ve dershanenin hücrelerle olan ilişkilerine bağlı olarak çeşitlenmektedir. İstanbul’da Osmanlı Klasik dönemine ait mevcut medreselerde, hücrelerin diziliş biçimleri ve oluşturdukları kütlelerin dershaneyle olan ilişkileri aşağıda sıralanan düzenlerde gerçekleştirilmiştir (Tablo 2.1) [Ahunbay, 1994]:

-Yan Yana Tek Dizi: Tek dizi hücrelerden oluşan medreselerde dersane hücrelerin ucunda veya aralarında yer almaktadır.

- Karşılıklı İki Dizi: Hücrelerin karşılıklı iki sıra halinde dizildikleri bu plan düzeninde dersane genellikle simetri ekseninde, hücrelerden bağımsız olarak yer almaktadır.

- “L” Plan: Hücrelerin “L” oluşturacak biçimde iki kol üzerinde dizildikleri bu plan düzeninde, dersane-hücre ilişkileri aşağıdaki çeşitlemeleri göstermektedir:

- Dersane hücrelerden ayrı olarak avlunun boş kalan köşesinde yer almaktadır.
- Dersane “L” planın bir ucuna bitişiktir.
- Dersane kendisine eş değerli ikinci bir kütle ile birlikte, hücrelerden ayrı olarak avlunun bir kenarını sınırlayacak şekilde yerleşmiştir.

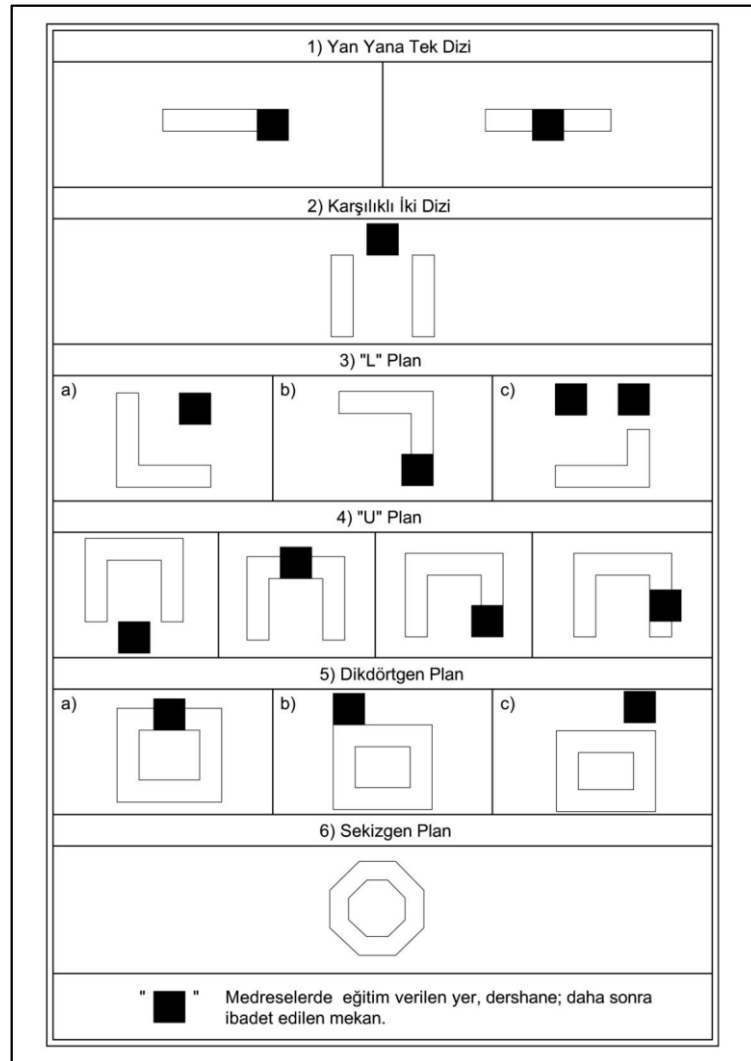
- “U” Plan: Hücrelerin “U” oluşturacak düzende, üç kol üzerinde dizildiği bu plan tipinin çeşitlemeleri genel olarak hücre-dersane ilişkilerine göre oluşmaktadır.

- Dikdörtgen Plan: Hücrelerin ve dershanenin avlunun dört kenarını çevreleyecek biçimde sıralandığı bu düzenin alt bölümlerinde,

- Dershane hücreler arasında yer almaktadır. Bu durumda kütlesi hücrelerden koparılmış bir cami veya mescit-dershane bulunmaktadır.
- Dershane kenarlardan birinin ortasında yer almaktadır.
- Dershane dikdörtgenin bir köşesinde, dışa çıkıntılı olarak yer almaktadır.

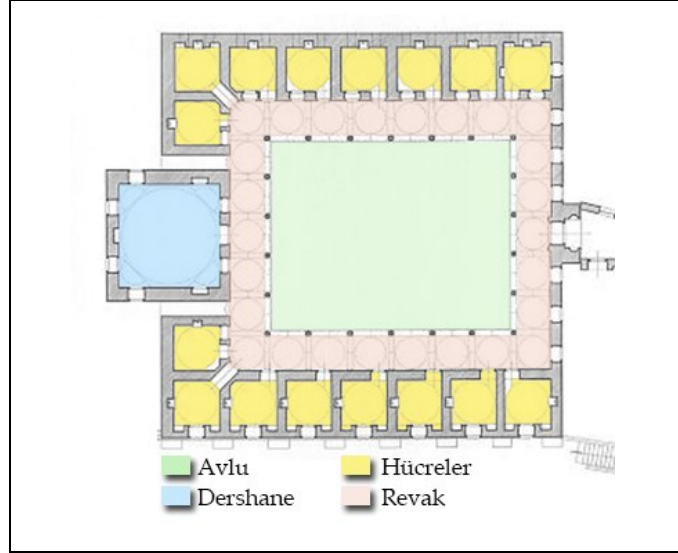
- Sekizgen Plan: Hücreler ve dershanenin sekizgen planlı bir avluyu çevreledikleri plan düzenidir.

Tablo 2.1: İstanbul Medreselerinin Dershane Konumuna Bağlı Plan Tipolojisi.

2.2. Osmanlı Klasik Döneminde (1453-1700) Medreselerin Mekânsal Bileşenleri

Medrese baş odanın baktığı avlu çevresine sıralanmış talebe odaları ile bu odaların önünde bulunan revaktan oluşan bir eğitim yapısıdır. Medrese, genel planını camiden almış olmasına rağmen, öğrencilerin barınmaları için odalar, temizlikleri için gusülhane, çalışmaları için derslane/kütüphane, yemekler için imaret gibi tesislerle donanımlı bir eğitim öğretim kurumudur (Şekil 2.12) [Doğan,2013].Ancak imaretler külliye içinde ayrı bir yapı türüdür. İmareti olmayan külliyelerdeki medreselerde talebelerin kendi yemeklerini hücrelerdeki ocaklarda yaptıkları bilinmektedir.

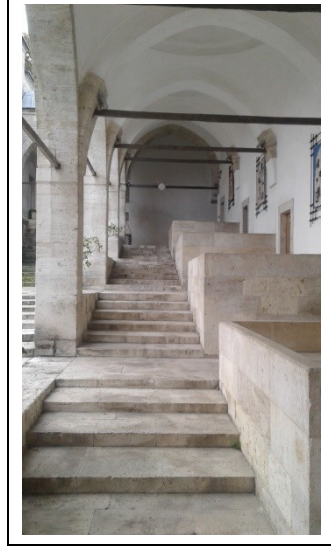
Şekil 2.12: Medreselerin Mekânsal Bileşenleri avlu, revak, hücreler ve derslane.

2.2.1. Avlu ve Revaklar

Avlu, medreselerin belirleyici bir mimari elemanı olup tüm medrese yapılarında bulunur. Medreseler içe dönük yapılar olması nedeniyle avlu çevresinde gelişir. Eğitim mekânı olarak da kullanılan avlu, medresenin tüm mekânlarının yöneldiği odak noktasıdır. Avlu çevresine yerleşen yarı açık mekanlar olan revaklar ise hem sirkülasyon, hem yaşama (eğitim ve dinlenme) mekanlarını oluşturur.

Medreselerde kullanılan revak; sütun, direk, ya da ayaklarla taşınan, üstü genellikle kubbe, bazen tonoz, bazen de ahşap çatı ile kapanmış bir ulaşım ve ortak

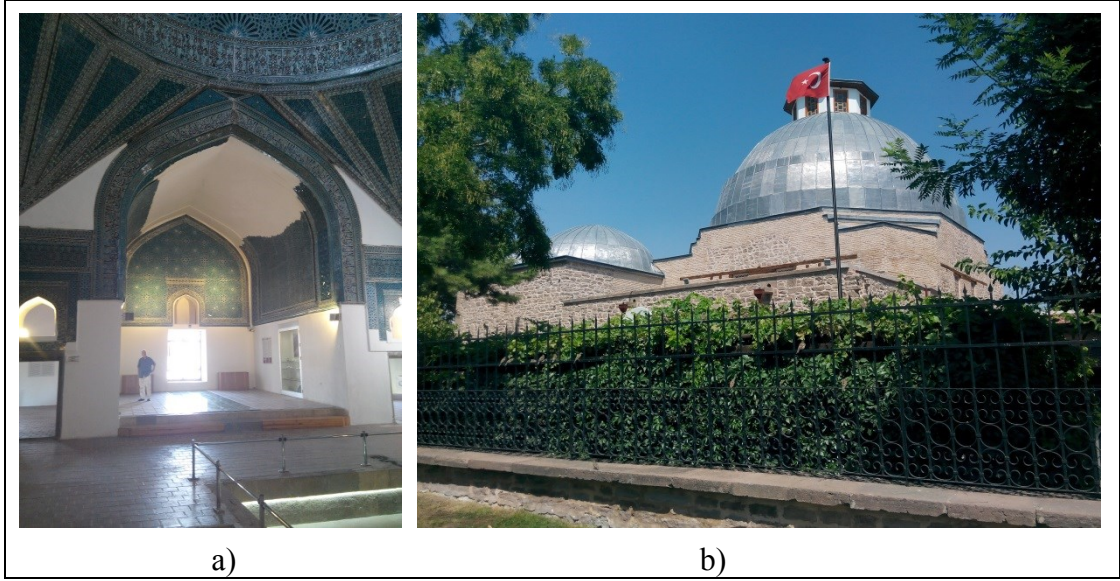
kullanım alanıdır (Şekil 2.12). Bazı medreselerde revakın altında, hücre kapılarının yanında, ahşap yüksekçe küçük bir sedir bulunur, bunun altına, kışın odalardaki ocakta yakmak üzere odun konur, yazın ise üzerinde oturulmaktadır [Kurşun vd, 2008]. Süleymaniye Salis ve Rabi medreseleri gibi eğitimden faydalanılarak sedir oluşturulan örnekler de vardır (Şekil 2.13).

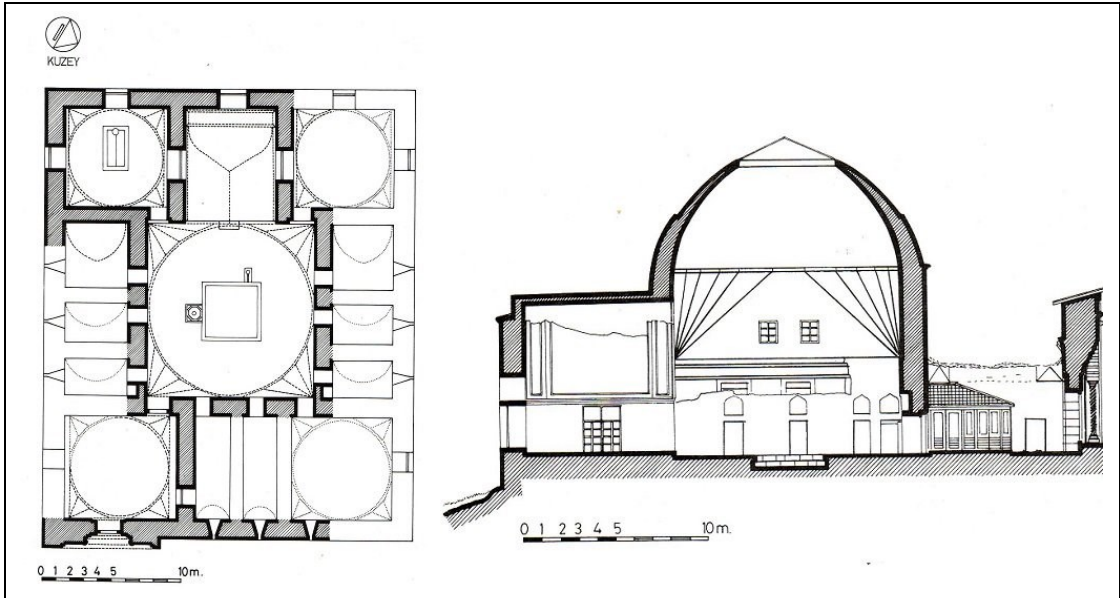
Şekil 2.13: Süleymaniye Rabi Medrese (2017).

Osmanlı öncesi döneme tarihlenen medreselerde mekânların tümü bir orta avlu çevresinde sıralanmaktadır. Bazı örneklerde avlunun üzerinin örtüldüğü görülmektedir. Tokat Yağıbasan medreseleri, Konya Karatay medresesi, Konya İnce Minareli medrese, Kırşehir Caca Bey medresesi gibi bir kaç kapalı avlulu medrese örneği dışında avluların revakla sınırlandırıldığı dikkati çekmektedir (Şekil 2.14). Özellikle açık avlulu medreselerde avlunun bir parçası gibi gözüken revaklar avlunun iki, üç veya dört kenarı boyunca uzanır. Osmanlı öncesi Anadolu medreselerinde revakların çoğunluğu beşik tonoz olmak üzere, tonoz çeşitleriyle örtüldüğü, erken dönem Osmanlı medreselerinde ise tonozun yerini kubbenin aldığı görülmektedir [Demiralp, 1999].

Selçuklular döneminde rastlanılan kapalı avlulu medreseler ortada üzeri kubbe ya da tonoz örtülü bir avlu ve bu avluya açılan odalardan oluşmaktadır. Bu odalar kütüphane, dersane, öğrenci odaları, türbe ve mescit amacıyla kullanılmıştır. Genelde kubbenin üzerinde aydınlatma amacıyla fener bulunmaktadır. Bazı kapalı avlulu medreselerde de havuz elamanı kullanıldığı gözlemlenmiştir (Şekil 2.15).

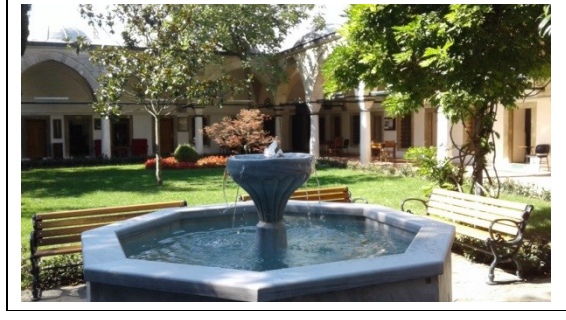

Şekil 2.14: a) Konya Karatay Medresesi Avlusu, b) Dış görünüş (13.yy) (2016).

Şekil 2.15: Konya Karatay Medresesi plan şeması ve kesiti (13.yy).

Medresenin ortasında kalan açık avlu bahçe gibi kullanılarak, ufak ölçüde sebze ekilebildiği bilinmektedir. Medreseler avlu etrafında şekillenmiştir, hücreler ise bu avluyu saracak şekilde sıralanmıştır. Avlu bahçelerinde ağaç ve çiçek gibi peyzaj öğeleri ile sert zemin malzemesi dengeli bir şekilde kullanılmıştır [Kurşun vd,2008]. Medreselerin avlusunda genellikle şadırvan, havuz, ağaç gibi peyzaj elamanlarıyla düzenleme yapılmıştır (Şekil 2.16).

Şekil 2.16: Atik Valide Medresesi Avlusu (2017).

2.2.2. Dershane ve Hücreler

Medreseler bir dershane ve etrafında yeterli sayıda talebe odalarından meydana gelmektedir. Her hücre tek bir kapı ile medrese avlusunu sınırlayan revaklara açılır [Özkan,2007]. Odadan odaya geçiş genellikle yoktur. Medrese plan tipolojisine göre hücrelerin kendi içinde boyutları değişebilmektedir. Her hücrenin ocağı, dolabı, pencereleri, kapısı vardır ve kendi başına bir bütün oluşturur. Hücreler genellikle kubbe ile örtüldüğü gözlemlense de tonozlu veya düz çatılı örnekler de vardır (Şekil 2.12).

Bazen bir, bazen birden fazla kişinin kaldığı bu odalarda talebeler uyur, yemek yer ve ders çalışır. Medresenin en önemli bölümünü oluşturan hücreler medresenin büyüklüğü ile doğru orantılıdır [Ataman,2000]. Özellikle sultanlar tarafından yaptırılan medreselerin odalarının çoğunda, ısınma amaçlı ocak ve talebelerin eşya ve kitaplarını koyacakları nişler bulunmaktadır [Kütükoğlu,2000].

Odaların pencereleri genellikle küçüktür. Bazı medreselerin hücrelerinde dışarıya açılan pencere olmayıp sadece avluya bakan pencereler bulunmaktadır. Bunun amacı muhtemelen hem ses kontrolü hem de ısı kaybını önlemektir [Kurşun vd,2008].

Dershane medresenin en büyük odasıdır. Baş oda olarak da bilinir. Genellikle kubbeye örtülüdür. Özellikle kış aylarında derslerin yapıldığı mekândır. Medrese içindeki toplanma mekânı niteliğindedir. Mescit olarak da kullanılır. Bazı medreselerde dershane kible yönünde olur ve bir mihrap bulunur. Dershanenin konumu medreselerin plan tipolojisini belirleyen unsurdur (Şekil 2.12) [Kütükoğlu,2000].

3. İSTANBUL'DAKİ MİMAR SİNAN ESERİ MEDRESELER

Mimar Sinan'ın inşa ettiği medreseleri saptayabilmeye yardımcı olan temel kaynaklar; Tuhfet-ül Mimarın, Tezkiret-ül Ebniye ve Tezkiret-ül Bünyan'dır [Ahunbay,1988]. Üç kaynakta da belirtilen yapıların adları ve sayısı farklılık göstermektedir. Aptullah Kuran bu kaynaklardaki isimleri derleyip bir araya getirerek, Mimar Sinan tarafından Osmanlı coğrafyasında yaptırıldığı düşünülen, 57 tanesi İstanbul'da olan, toplamda 74 medrese içeren bir liste ortaya çıkarmıştır [Kuran,1986]. İstanbul'daki 57 medrese ile ilgili yürütülen alan ve arşiv incelemeleri sonucu yapılan tespite göre 29 medrese tamamen yok olmuş, 4 medresenin bazı bölümleri veya kalıntıları günümüze ulaşmış, bu 4 medreseden 2 tanesinin rekonstrüksiyonu yapılarak yeniden işlevlendirilmiş, 24 medrese ise korunarak günümüze ulaşmıştır. 24 medreseden 17 tanesi ise yeniden işlevlendirilerek kullanıma açılmıştır.

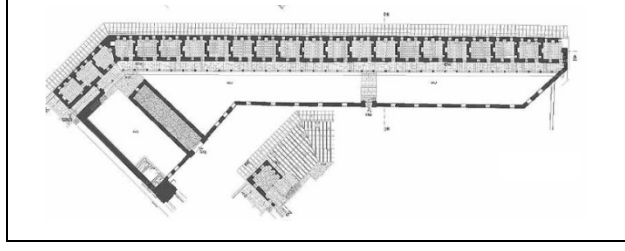
3.1. Mimar Sinan Medreselerinin Genel Özellikleri

Mimar Sinan'ın medrese mimarisi anlayışı, erken dönem Osmanlı medrese tipolojisi ile Selçuklu medrese mimarisinin anıtsal tarzının harmanlanmasıyla oluşturulmuştur. Mimar Sinan'ın medrese mimarisi özelliklerini daha iyi anlayabilmek için Mimar Sinan öncesi dönemde medreselerin gelişimini incelemek gerekir (2. bölümde irdelenmiştir.) [Aslanapa,1989].

Mimar Sinan medreseleri tasarlarken belirli plansal kurgular çerçevesinde yapıyı inşa etmiştir. Bu plansal kurgular ve medresenin diğer yapılarla ilişkisi de belirli gruplara ayrılarak incelenmiştir. İlgi Yüce Aşgun Mimar Sinan'ın yapmış olduğu medrese tipolojisini üçe ayırarak incelemektedir.

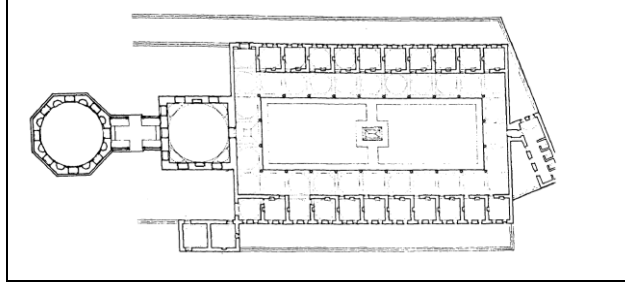
Birinci grupta, Sinan, geleneksel, ortası avlulu, bu avluyu çevreleyen revaklar ile onun arkasında yer alan hücreleri ve dershanesi olan plan anlayışında medrese planlamasını çok uygulamıştır. Hepsi simetrik yapılardır. Bunlar bazen Cafer Ağa ve Yavuz Selim medreseleri gibi tek başına kent içinde, bazen de Süleymaniye, Üsküdar Mihrimah Sultan medreseleri gibi külliyenin bir elemanı olarak yapılmışlardır [Aşgun,1988]. Bu grubun plan şemaları Zeynep Ahunbay'ın sınıflandırma yöntemine göre sınıflandırılırsa;

-Süleymaniye Darulhadisi gibi tek sıra hücre dizisinden oluşan çizgisel düzen (Şekil 3.1) [Web 9,2017],

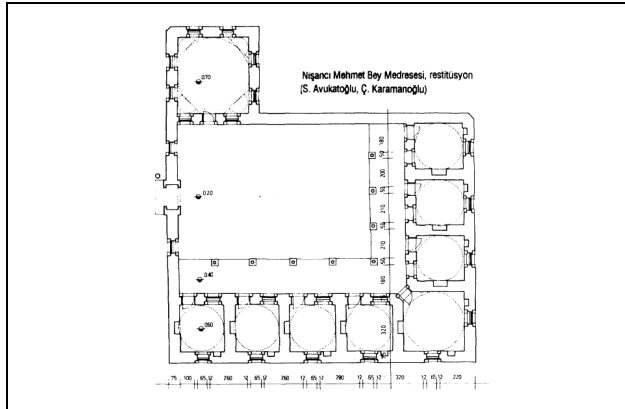
Şekil 3.1: Süleymaniye Darülhadis planı.

-Eyüp Sokullu medresesinde olduğu gibi karşılıklı iki hücre dizisinden oluşan düzen (Şekil 3.2) [Ahunbay,1988],

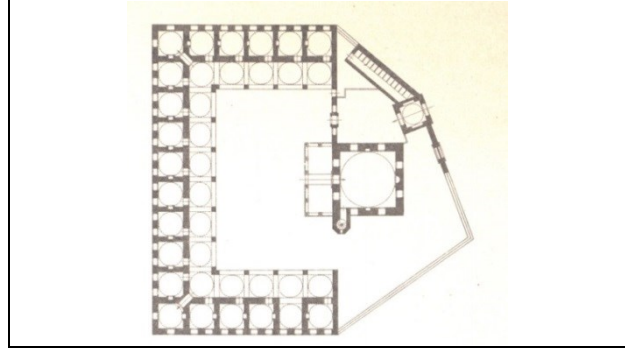
Şekil 3.2: Eyüp Sokullu Mehmet Paşa medresesi planı.

-Nişanca Mehmet Bey ve Kepenekçi Hoca Sinan medresesinde olduğu gibi hücrelerin L oluşturacak biçimde dizildikleri düzen (Şekil 3.3) [Ahunbay,1988],

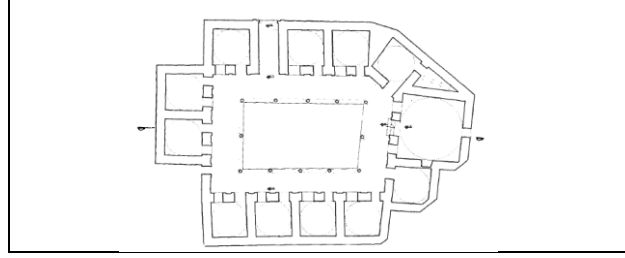
Şekil 3.3: Nişanca Mehmet Bey medresesi restütisyonu.

-Yavuz Selim, Süleymaniye Sâlis ve Râbi, Üsküdar Mihrimah Sultan medreselerinde olduğu gibi hücrelerin U oluşturacak düzende dizildiği düzen (Şekil 3.4) [Web 14,2017],

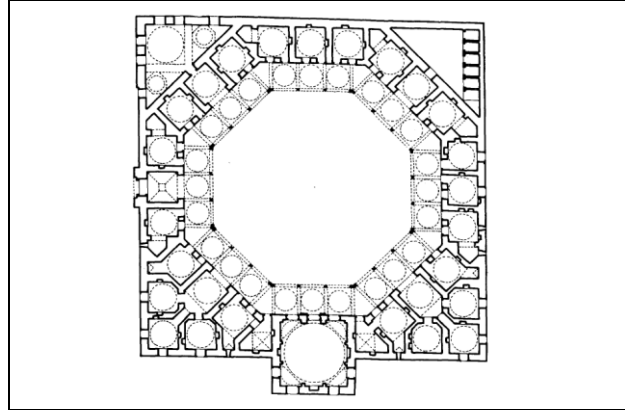
Şekil 3.4: Yavuz Selim medresesi planı.

-Mehmet Ağa medresesinde olduğu gibi dörtgen plan düzenin (Şekil 3.5) [Ahunbay,1988],

Şekil 3.5: Mehmet Ağa medresesi planı.

-Rüstem Paşa medresesinde olduğu gibi ise sekizgen plan düzeninde medrese tipolojileri gözlemlenmektedir (Şekil 3.6) [Aslanapa,1989].

Şekil 3.6: Rüstem Paşa medresesi planı.

Sinan'ın yapmış olduğu medreselerden ikinci grubunda ise cami ile medrese ortak avlu çevresinde gelişir, Sinanpaşa ve Edirnekapı Mihrimah Sultan medreseleri örneklerinde olduğu gibi kimi zaman dershanenin yerini cami almıştır. Bu medreselerin planlarında eyvanın Osmanlılarda değışimi ile derslane olmasını, onun yerini de camiye bırakması gözlemlenmektedir. Bu grup medreselerde, medrese cami ile bütünleşmiştir [Aşkun,1988]. Camiyle aynı avlu çevresinde konumlanan medrese tipolojisi Mimar Sinan'dan çok önce İnegöl İshak Paşa (1482) külliyesiyle Osmanlı mimarisine girmiştir. Zeynep Ahunbay, Mimar Sinan'ın bu konuda kütleli ilişkiler açısından daha olgun, etkili birleşimler ortaya koyduğunu ve Beşiktaş Sinan Paşa medresesiyle başlayan gelişim çizgisinin, Kadirga Sokullu medresesinde doruğa ulaştığı söylemektedir [Ahunbay,1988]. Bu grup medreselerin plan tiplerinde;

- Nişancı Mehmet Bey medresesinde olduğu gibi hücrelerin L oluşturacak biçimde dizildikleri düzen,
- Edirnekapı Mihrimah Sultan, Kadirga Sokullu Mehmet Paşa Medreselerinde olduğu gibi hücrelerin U oluşturacak biçimde dizildikleri düzen görülmektedir.

İlgi Yüce Aşgun'un tanımladığı üçüncü grup ise kompleks medreselerdir. Sinan devrinden sonra gerek ekonomik, gerekse sosyal nedenler yüzünden çok sayıda yapılan kompleks medreseler, ana elemanı medrese olan, onunla bütünleşen ve çevresinde yer alarak aynı avluyu paylaşan yapılar topluluğudur. Bu yapılar mescit, türbe ve haziyesi, sebil, sübyan mektebi, çeşme, meşruta(imam konutu) ve bazen dışa dönük dükkânlar olarak çeşitlendirilmektedir, Kompleks medreselerin külliye ile farkı, gerek ana elemanın cami olmaması, gerekse bütün birimlerin ortak avluyu çevrelemesidir [Aşkun,1988].

Mimar Sinan'ın kompleks medrese özelliklerini tam olarak yansıtmayan iki küçük külliye yaptığı bilinmektedir. Bu yapılardan biri Üçbaş Nureddin Hamza medresesi, diğeri ise Şemsi Ahmet Paşa medresesidir. Bu iki yapı topluluğu da kompleks medrese planlamasının başlangıcı sayılmaktadır. İlgi Yüce Aşgun bu eserlerle Mimar Sinan'ın kendisinden sonra yapılmış olan kompleks medreselere ışık tuttuğunu savunmaktadır. Üçbaş külliyesi, aynı avluyu paylaşan mescit, meşruta ve medrese yapılarından oluşmaktadır. Şemsi Ahmet Paşa külliyesinde ise cami, mescit, türbe ve çeşme ortak bir avlunun içinde yer almaktadır. Her iki medresede de kompleks medreselere bir hazırlık olarak görülmektedir [Aşkun,1988].

Topoğrafya ve Yönlenme;

Medreselerde kibleye yönelme zorunluluğu yoktur, yapı yerleştirilirken arsa konumu ve boyutları önemlidir. Eğer kibleye yönelme durumu varsa dershaneye mihrap eklenerek mescit olarak da kullanıldığı bilinmektedir.

Mimar Sinan hem düz, hem de çok eğimli arsalar üzerinde medreseler inşa etmiştir. Süleymaniye Evvel ve Sâni medreseleri gibi tonozlu alt yapıyla arsanın iki ucundaki yükseklik farkının dengelenebildiği durumlarda, dersane ve hücreleri düz bir avlunun çevresinde tasarlamıştır. Çok eğimli arazilerde ise Cafer Ağa medresesindeki gibi alt yapı çok yüksek tutulmuş veya Süleymaniye Salis ve Rabi medreselerinde olduğu gibi medrese birimlerini araziye kademeli olarak yerleştirdiği gözlemlenmektedir. Mimar Sinan Kadirga Sokullu ve Atik Valide medreselerinde olduğu gibi eğimli arazilerde özel bir ayrıntı olarak, altında tonozlu geçit bulunan dersane tipini geliştirmiştir. Zal Mahmut Paşa Külliyesinde ise medreseler iki ayrı düzlemde araziye yerleşmiştir [Ahunbay,1988].

Strüktür, Yapım Tekniği ve Malzeme;

Osmanlı medreselerinde kullanılan başlıca strüktür türleri, ahşap, kâgır ve karma düzenlerdir. Mimar Sinan'ın üç türde de örnekler verdiği bilinmektedir. Günümüze ulaşabilen medreselerinde tümü kâgır veya karma (kâgır duvar, ahşap örtü) düzendedir. Ahşap medreseler, zamanın etkisi ve yangınlar nedeniyle günümüze ulaşamamışlardır [Ahunbay,1988].

Medreselerin temelleriyle ilgili bilgiler sınırlıdır. Cafer Ağa medresesinde yapılan bir kazıda temellerin alt yapı duvarlarından ortalama 25 cm. çıkıntı yaptığı gözlemlenmiştir. Buradan yola çıkılarak yapı altında duvarlardan daha geniş sürekli temeller olduğu tahmin edilmektedir [Kuran,1986].

Cafer Ağa ve Kadirga Sokullu medreselerinde olduğu gibi eğimli arsalarda genellikle yan yana dizilen beşik tonozlardan oluşan bir alt yapı düzeni bulunmaktadır. Kâgır medreselerde düşey taşıyıcılar duvarlar ve revak sütunlarıdır. Boyutları hücrelerden daha büyük olan dershanelerin taşıyıcı duvarları daha kalındır [Ahunbay,1988].

Düşey taşıyıcılar kemerlerle birbirlerine bağlanmaktadır. Kubbeye örtülen hücrelerde geçiş ögesi pendentiftir. Dershanelerde ise pendentif veya tromp ile geçiş sağlanmıştır [Ahunbay,1988].

Hücrelerde örtü çoğunlukla kubbedir. Hücrelerde tonoz uygulamaları sınırlıdır. Revaklarda kullanılan örtü birimleri daha çeşitlidir. Kubbenin yanı sıra çapraz tonoz

sıkça kullanılmıştır. Kâgir medreselerin bir bölümünde ise revaklar ahşap çatılı yapılmışlardır [Ahunbay,1988].

Duvar örgü teknikleri kesme taştan, taş-tuğla alması (1 sıra taş/ 2 sıra tuğla ve 1 sıra taş/3 sıra tuğla) ve moloz taş örgüye doğru kademelenmektedir. Atik Valide de olduğu gibi tümü kesme taş örgülü medrese sayısı azdır. Aynı yapının değişik bölümlerinde farklı örgüler bulunabilmektedir, genellikle sokak ve avlu cepheleri kesme taştan inşa edilmiştir [Ahunbay,1988].

İstanbul çevresinde yaygın olarak kullanılan duvar malzemesi küfeki taşıdır. Revak sütunları çoğunlukla Marmara mermerinden yapılmıştır; ayrıca eski yapılardan devşirilmiş malzemeden de yararlanıldığı gözlemlenmiştir. Şehzade medresesinde Hereke pudingi ve serpantin sütunlar kullanılmıştır. Sütunların küfekiden yapıldığı uygulamalar azdır, fakat ayaklar için hep küfeki kullanılmıştır. Revak kemerlerinde de küfeki kullanımı yaygındır. Hücre ve dersane döşemelerinde şeshane tuğla kullanımı yaygındır. Sinan Paşa medresesi gibi ahşap çatılı medreseler kiremit örtülüdür [Ahunbay,1988].

3.2. Tamamen Yok Olan Medreseler

Yapılan arşiv ve alan çalışmaları sonucu Mimar Sinan'ın İstanbul'daki medreselerinden 29 tanesinin tamamen yok olduğu saptanmıştır. Yok olan medreselerin isimleri Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn eserlerinde geçmektedir, bu çalışma kapsamında Aptullah Kuran'ın bu eserler üzerinde yaptığı analizlerden faydalanılmıştır [Kuran,1986]. Ancak yapıların pek çoğu hakkında ismi ve yerinden başka bilgi mevcut değildir. Bu medreselerin büyük çoğunlukta ahşap yapılar olduğu için günümüze ulaşamadıkları düşünülmektedir.

3.2.1. Ağazade Medresesi

İstanbul'da inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran,1986]. Yapının inşa tarihi, yıkılma tarihi ve yeri hakkında bilgiye ulaşamamıştır.

3.2.2. Ahmetağa Medresesi

İstanbul'da inşa edildiği bilinmektedir. Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran,1986]. Yapının inşa tarihi, yıkılma tarihi ve yeri hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.3. Sekban Ali Bey Medresesi

İstanbul'da Fatih İlçesi, Karagümrük semtinde inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran,1986]. Yapının inşa tarihi ve yıkılma tarihi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.4. Baba Çelebi Medresesi

İstanbul'da Fatih İlçesi'nde inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran,1986]. Yapının inşa tarihi, yıkılma tarihi ve yeri hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.5. Gülfem Hatun Medresesi

Medrese, Gülfem Hatun Camii ile Hakimiyet-i Milliye Caddesi arasında yapılmış olduğu düşünülmektedir [Haskan,2001]. Tezkiret-ül-Mimarîn ve Tezkiret-ül-Ebniye'de ismi geçmektedir [Kuran,1986]. 1560'ların başında tamamlandığı bilinmektedir. Klâsik medrese üslubunda yapılan bu eserin hangi tarihte yıkıldığı belli değildir. 1768 yılında yazılmış Hadîkatül Cevami eserinde; cami, türbe ve merktepten bahsetmekte ve medreseden hiç söz etmemektedir. 22 Mayıs 1766'daki büyük depremde yıkıldığı düşünülmektedir (Şekil 3.7) [Haskan,2001].

Şekil 3.7: Gülfem Hatun medresesinin yeri.

3.2.6. Hacegizade Medresesi

İstanbul'da Fatih İlçesi'nde inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran,1986]. Yapının inşa tarihi, yıkılma tarihi ve yeri hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.7. Hacı Kadın Medresesi

Medrese, Vezir İskender Paşa'nın kızı Mihrişah Hatun tarafından yaptırılmıştır. Mihrişah Hatun, Hacı Kadın namıyla ünlüdür. Hacı Kadın, 947 (1540-41) tarihinde vefat etmiştir ve yaptırdığı caminin hazînesine gömülmüştür. Mihrişah Hatun camiyi 1527 tarihinde yaptırmıştır. Tarihsiz vakfiyesi Şeyhülislam Ebussuud Efendi tarafından tescil edilmiştir. Fakat medresesinin ismi bu vakfiyede kayıtlı değildir. Medresenin yeri kesin olarak bilinmemektedir fakat Selman Ağa Camii civarında olduğu düşünülmektedir [Haskan,2001].

Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde medresenin ismi geçmektedir [Kuran,1986].

3.2.8. Hamid Efendi Medresesi

İstanbul Zeyrek'te, Unkapanı yönünde yer alan Fil yokuşu üzerinde inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran,1986]. Yapının inşa tarihi ve yıkılma tarihi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.9. Hekim Çelebi Medresesi

İstanbul'da Fatih İlçesi'nde inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran,1986]. Yapının inşa tarihi, yıkılma tarihi ve yeri hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.10. Hüseyin Çelebi Medresesi

İstanbul'da Fatih İlçesi'nde inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran,1986]. Yapının inşa tarihi, yıkılma tarihi ve yeri hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.11. Bedesten Kethüdası Hüseyin Çelebi Medresesi

İstanbul'da Fatih İlçesi'nde Sultan Selim semtinde inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran,1986]. Yapının inşa tarihi ve yıkılma tarihi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.12. Hüsrev Kethüda Medreseleri

İstanbul'da Hüsrev Kethüda adına iki adet medrese inşa edildiği bilinmektedir. Tuhfet-ül Mimarîn eserinde isimleri geçmektedir [Kuran,1986]. Yapıların inşa tarihi, yıkılma tarihi ve yeri hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.13. Draman İbrahim Paşa Medresesi

İstanbul'da Fatih İlçesi, Draman semtinde inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran,1986]. Yapının inşa tarihi ve yıkılma tarihi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.14. İskender Paşa Medresesi

İstanbul'da Beykoz İlçesi, Kanlıca semtinde inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran,1986]. Yapının inşa tarihi ve yıkılma tarihi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.15. Kahriye Medresesi

İstanbul Fatih İlçesi'nde günümüzde Kariye müzesi olarak kullanılan yapının külliyesine inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran,1986]. Yapının inşa tarihi ve yıkılma tarihi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.16. Kasım Paşa Medresesi

İstanbul'da Beyoğlu İlçesi, Kasımpaşa semtinde inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran,1986]. Yapının inşa tarihi ve yıkılma tarihi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.17. Kirmasti Medresesi

İstanbul'da Fatih İlçesi, Vefa semtinde inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran,1986]. Yapının inşa tarihi ve yıkılma tarihi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.18. Mahmut Ağa Medresesi

İstanbul'da Fatih İlçesi, Ahırkapı semtinde inşa edildiği bilinmektedir. İsmi Kapağası medresesi olarak da bilinir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve

Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran,1986]. Yapının inşa tarihi ve yıkılma tarihi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.19. Malulzade Medresesi

Şeyhülislam Malul Emirzade Mahmut Efendi tarafından Fatih'te Nişanca caddesinin ve Müezzîn Bilâl sokaklarının kesiştiği köşe parselde inşa edilen medrese, Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye'de Mimar Sinan eseri olarak geçmektedir [Kuran, 1986]. Medresenin 990 H./1582 tarihinde inşa edildiği bilinmektedir. Aynı yerde bulunan Nişancı Mehmet Paşa İlkokulu'nun medresenin duvarları üzerine yapılmış olduğu düşünülmektedir (Şekil 3.8) [Ahunbay, 1988].

Şekil 3.8: Nişancı Mehmet Paşa İlkokulu(2017).

3.2.20. Hakim Mehmet Çelebi Medresesi

İstanbul'da inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran, 1986]. Yapının inşa tarihi, yıkılma tarihi ve yeri hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.21. Sofu Mehmet Paşa Medresesi

İstanbul Fatih İlçesi, Babıali’de inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran, 1986]. Yapının inşa tarihi ve yıkılma tarihi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.22. Osman Şah Validesi Medresesi

İstanbul Fatih İlçesi, Aksaray semti Langa civarında inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran, 1986]. Yapının inşa tarihi ve yıkılma tarihi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.23. Perviz Efendi Medresesi

İstanbul Fatih İlçesi’nde inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran, 1986]. Yapının inşa tarihi, yıkılma tarihi ve yeri hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.24. Karcı Süleyman Bey Medresesi

İstanbul Fatih İlçesi, Süleymaniye semtinde inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran, 1986]. Yapının inşa tarihi ve yıkılma tarihi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.25. Şahkulu Medresesi

İstanbul Fatih İlçesi, Beyazıt semtinde inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir. Sinekli medresesi olarak da bilinir [Kuran, 1986]. Yapının inşa tarihi ve yıkılma tarihi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.26. Şerifezade Medresesi

İstanbul Fatih İlçesi, Kadı Çeşmesi sokakta inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran, 1986]. Yapının inşa tarihi ve yıkılma tarihi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.27. Tuti Kadı Medresesi

Tuti Abdüllatif Efendi tarafından yaptırılan medresenin İstanbul Fatih İlçesi, Zeyrek Mahallesi, 2442 ada 11 parselde olduğu bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran, 1986]. Fatih Medreselerinin arka tarafında bugünkü adı Yesarizade olan sokak üzerinde inşa edilmiştir. 1918 yılında Büyük Fatih yangınında tamamen yanmıştır. Medresenin temel izlerine ulaşmak üzere Arkeoloji Müzeler Müdürlüğü denetiminde temel araştırma kazısı yapılmıştır (Şekil 3.9). Kazı sonucu ikişer kişilik 5 odası bulunan küçük bir medrese olduğu tespit edilmiştir. Rekonstrüksiyonu yapılacak olan medresenin projeleri Fatih Belediyesi tarafından hazırlanmış ve onaylatılmak üzere ilgili Koruma Bölge Kurulu'na sunulmuştur [Web 2, 2017].

Şekil 3.9: Tuti Kadı Medresesi kazı alanı.

3.2.28. Ümm-i Veled Medresesi

İstanbul Fatih İlçesi'nde inşa edildiği bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde ismi geçmektedir [Kuran, 1986]. Yapının inşa tarihi, yıkılma tarihi ve yeri hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.29. Yahya Çelebi Medresesi

16.yy Osmanlı ulemasından Beşiktaşlı Şeyh Yahya Efendi tarafından yaptırılmıştır. Yahya Çelebi medresesinin Beşiktaş Yahya Efendi tekkesinde olduğu bilinmektedir (Şekil 3.10). Beşiktaş'taki medresenin inşa tarihi belli olmamakla beraber Yahya Efendi Çeşmesinin kitabesine bakarak 945/1538-9 yıllarında inşa edildiği söylenebilir [Web 3, 2017].

Tezkiret-ül Bünyan, Tuhfet-ül Mimarîn ve Tezkiret-ül Ebniye eserlerinde medresenin ismi geçmektedir [Kuran, 1986]. Yapının yıkılma tarihi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

Şekil 3.10: Beşiktaş Yahya Efendi Tekkesi.

3.3. Kısmen Ayakta Olan Medreseler

Mimar Sinan'ın İstanbul'daki medreselerinden 2 tanesinin belirli kısımları ayakta kalabilmiştir. Bu medreselerin Mimar Sinan eseri olduğuna Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn eserlerinden ulaşılabilmektedir [Kuran, 1986].

3.3.1. Kepenekçi Hoca Sinan Medresesi

Eminönü'nde bulunan Kepenekçi Hoca Sinan medresesi Tuhfet-ül Mimarîn 'de 'Sinan Emir', Tezkiret-ül Bünyan ve Tezkiret-ül Ebniye'de 'Emir Sinan Efendi Medresesi', isimleriyle anılmaktadır [Ahunbay, 1988]. Hangi tarihte yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Medresenin yakınında bulunan Sinan Efendiye ait cami 952 H./1545 yılında inşa edilmiştir, medresenin de bu tarihe yakın bir tarihte inşa edildiği düşünülmektedir [Ahunbay, 1988].

Bugün medresenin sadece baş odası ve onu takip eden duvarlardan belirli kısımlar mevcuttur (Şekil 3.11). Avludaki ekler ve yapıyı çevreleyen güvenlik bariyerlerinden dolayı detaylı inceleme yapılamamaktadır. Zeynep Ahunbay'ın tespitlerine göre, baş oda L plan şemasında sıralanan hücrelerin uç kısmında konumlanmaktadır. Kare plan şemalı baş oda, pandantif geçişli kubbeyle örtülmüştür. İç duvarların günümüze ulaşmamasından dolayı hücrelerin ve revakların boyutları ile ilgili bilgi elde edilememektedir. Arsanın köşesinde konumlanan baş oda sokakların kesiştiği köşede geçişler düşünülerek pahlanarak tasarlanmıştır. Duvarlarda bir sıra taş ve üç sıra tuğla alması örgü düzeni gözlemlenebilmektedir (Şekil 3.12). Baş oda ve hücrelerin cephelerinde alt kısımda sivri kemerli, üst kısımda ise yuvarlak pencere düzeni vardır [Ahunbay, 1988].

Harabe durumda olan eser yok olma tehdidiyle karşı karşıyadır (Şekil 3.11).

Şekil 3.11: a) Kepekçi Sinan Medresesi baş odası(2017),
b) Kepekçi Sinan Medresesi beden duvarları (2017).

3.3.2. Draman Yunus Bey Medresesi

Fatih'in, Draman semtinde. Yunus Bey bin Abdürrahman'üt Tercemanüs Sultanî tarafından yaptırılan cami ve medrese, Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn eserlerine göre Mimar Sinan'ın eserleridir [Kuran, 1986]. Cami yanında bulunan tek kubbeli yapının, sıbyan mektebi mi yoksa medresenin baş oda kısmı mı olduğu hakkında karar birliğine varılamamıştır. Ancak Mimar Sinan'ın medrese olarak tasarladığı binanın, mektep olarak kullanılmış olabileceği var sayımını güçlüdür [Ahunbay, 1988].

Yapı, Tercüman Yunus hafızlık kursunun kullanımında olup, ortaokul öğrencileri için sıbyan mektebi niteliğinde derslik olarak kullanılmaktadır. Derslik Draman Caddesi üzerinde yüksek kotta bulunmaktadır. Yapı özgün haline göre restore edilmiş, dönem ekleri kaldırılmış ve derslane haricindeki bilinmeyen kısımlarda rekonstrüksiyondan kaçınılmıştır (Şekil 3.12).

Şekil 3.12: a) Draman Yunus Bey medresesi restorasyon öncesi [Web 5, 2017],
b) Draman Yunus Bey medresesi restorasyon sonrası (2017).

3.4. Kullanım Dışı Olan Medreseler

Mimar Sinan'ın İstanbul'daki medreselerinden 6 tanesi günümüze kadar korunarak gelmiştir ancak bu medreselere şu anda bir işlev verilmediği veya restorasyon çalışmaları devam ettiği için kullanım dışıdır. Bu medreselerin Mimar Sinan eseri olduğuna Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn eserlerinden ulaşılabilmektedir [Kuran, 1986].

3.4.1. Üçbaş Nureddin Hamza Medresesi

Fatih ilçesinde, aynı adlı caminin yanında bulunan Üçbaş medresesinin ismi, Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn eserlerinde yer almaktadır [Kuran, 1986]. Avlu girişi üstündeki yazıta dayanılarak belirlenen yapım tarihi 1532/3'dür. 18. yüzyıl sonunda Hadikat-üt Cevâmi'nin yazarı Ayvansarayî Hüseyin Efendinin saptamaları sırasında medrese mevcut değildir. Şu anki mevcut medrese hücrelerinin 19. yüzyılda ilk temellerin üzerine yeniden yapılmış olduğu düşünülmektedir [Ahunbay, 1988].

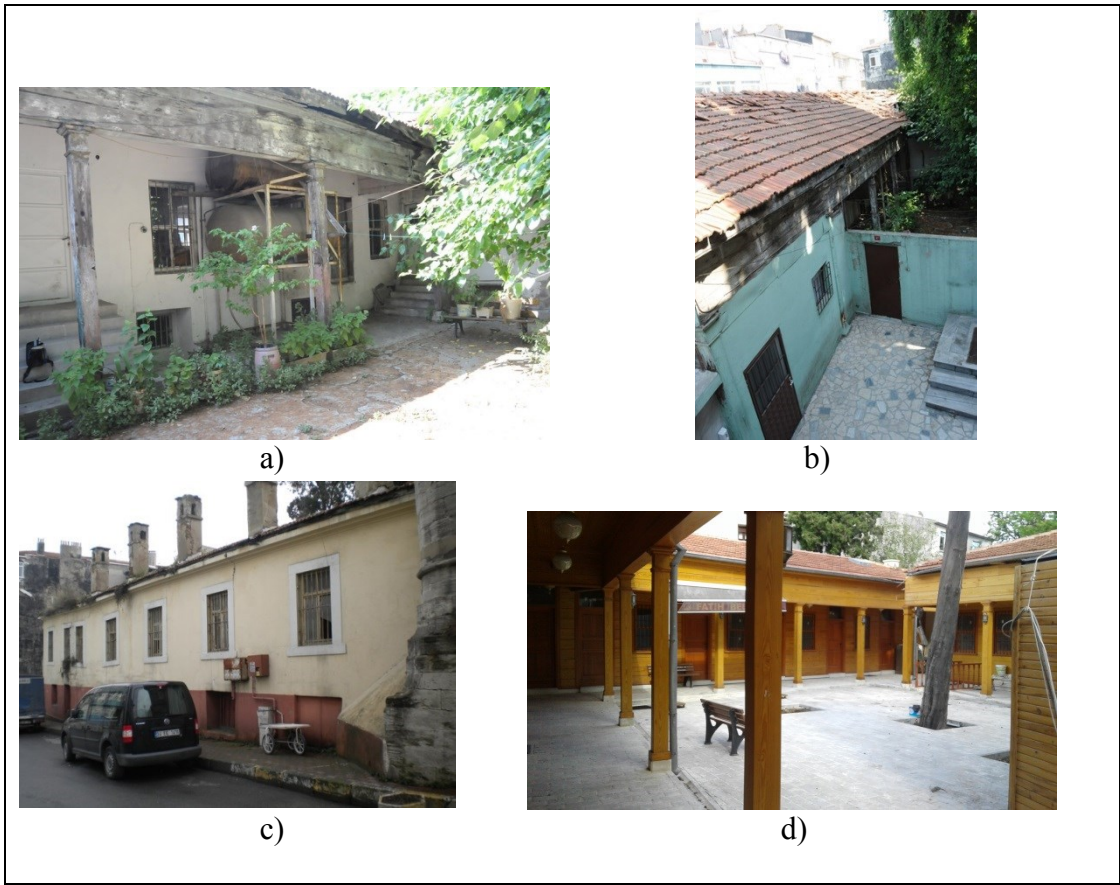
Zeynep Ahunbay'ın restorasyon öncesi tespitlerine göre, medrese hücreleri avlu çevresinde, düzgün olmayan bir U biçiminde dizilmektedir. Aynı bir baş oda yoktur; büyük ihtimalle 16. yüzyılda da mevcut mescit, baş oda olarak kullanılmıştır [Ahunbay, 1988]. Ancak 2017 yılında tamamlanan restorasyondan sonra iki hücre modül olarak kullanılarak baş oda benzeri bir ek yapılmıştır.

Başlangıçtaki mimari özelliklerini büyük ölçüde kaybettiği anlaşılan medresenin en azından konumu ile bazı mimari ayrıntılarının zaman içinde korunduğu tahmin edilebilir. Medreseyi oluşturan birimler mescidin doğusunda yer alan, yamuk planlı avluyu üç taraftan kuşatmaktadır, bu birimlerin kapıları, revağın yerini almış olan ahşap direkli ve kaplamalı sundurmaya açılmaktadır Medrese birimlerini örten beşik çatı sundurma ile bütünleşmiştir. Medresenin cadde üzerindeki cephesinde, kesme taş sövelerle çerçevelenmiş pencereler ile hücrelerin ocaklarına ait bacalar sıralanır. [Web 2, 2017].

İlk yapımda da arazi eğimi dolayısıyla kısmen iki katlı bir yapı düzeni olduğu; yoldan yükselerek ulaşılan avlu kotundan aşağıda, kuzey hücrelerinin altında, bugün

de mevcut olan bodrum düzenlemesi ile hücre sayısının artırıldığı düşünülmektedir [Ahunbay, 1988].

Atik Ali Mahallesi, 1348 ada 30 parselde bulunan Üçbaş Nurettin Hamza Medresesinin rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri Fatih Belediyesi tarafından hazırlanmış ve 01/08/2012 tarihinde ilgili Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmıştır. Onaylı projeler doğrultusunda hazırlanan mühendislik projeleri ile yapının projelendirme hizmeti tamamlanmıştır. Yapının restorasyonu onaylı projelerine göre İl Özel İdaresi tarafından yürütülmüş 2017 yılında tamamlanmıştır (Şekil 3.13.d-e-f) [FATBEL, 2017]. Yapıya yeni işlev atanmamıştır.

Şekil 3.13: a,b,c) Üçbaş medresesi restorasyon öncesi, d,e,f) Üçbaş Nureddin Hamza medresesi restorasyon sonrası (2017).

Şekil 3.13: Devam.

3.4.2. Şehzade Mehmet Medresesi

Şehzade Mehmet adına babası Kanunî Sultan Süleyman'ın inşa ettirdiği külliye'nin tek medresesi, cami dış avlusunun kuzeydoğu köşesindedir. Yapının ismi Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn eserlerinde yer almaktadır [Kuran, 1986]. Medresenin inşası 1544 senesinde başlamıştır, kitabesinde 1547 senesinde tamamlandığı yazmaktadır [Ahunbay, 1988].

Medresenin girişi caminin dış avlusundaki anıtsal kapıdan sağlanmaktadır. Dikdörtgen planlı avlunun çevresinde hücreler U plan şeması oluşturacak şekilde sıralanmışlardır. Baş oda güney yöndeki hücre sırasında konumlanmıştır[Ahunbay,1988]. Dış avlu duvarının kuzeydoğu duvarını oluşturan yapılardan biri olan medresenin asimetrik bir planı vardır. Temelde klasik tipolojiye uygun, bir baş oda ve yirmi hücreden, hücreler arasında girişin karşısında bir eyvan ve helalardan oluşan basit bir yapıdır. Baş oda kibleye dönüktür ve mescit olarak da kullanılması amacıyla bir mihrap eklenmiştir (Şekil 3.14) [Ahunbay, 1988]. 1950'den sonra kız talebe yurdu olarak kullanılmak için revakları camekânlarla kapatılmıştır [Web 2, 2017].

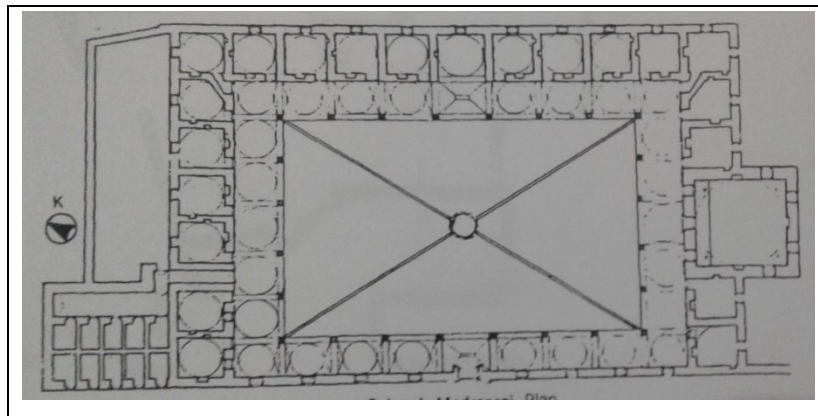
Helaların bulunduğu küçük avluya tonozlu bir geçit ile bağlantı sağlanmaktadır. Külliye'deki bütün yapılar kibleye ve ona dik eksenler doğrultusunda konumlanmıştır. Bir mihraba sahip olan baş oda da kible doğrultusunda

tasarlanmıştır, mescit kullanımı da vardır. Baş oda girişindeki ayakkabılık kısmı düşük kotta bırakılarak baş oda-mescit döşemesi yükseltilmiştir. Yapıda temel örtü elemanı kubbedir, geçiş ögelerinde çeşitlilik gözlemlenmektedir. Hücrelerde pandantif geçişli kubbeler bulunurken, baş oda kubbesine geçiş dilimli tromplarla sağlanmıştır. Giriş kapısı ve giriş karşısındaki eyvanda aynalı tonoz örtü vardır. Baş oda girişindeki revağın sekizgen tabana oturmuş piramidal kubbe şeklinde örtüsü vardır [Ahunbay, 1988].

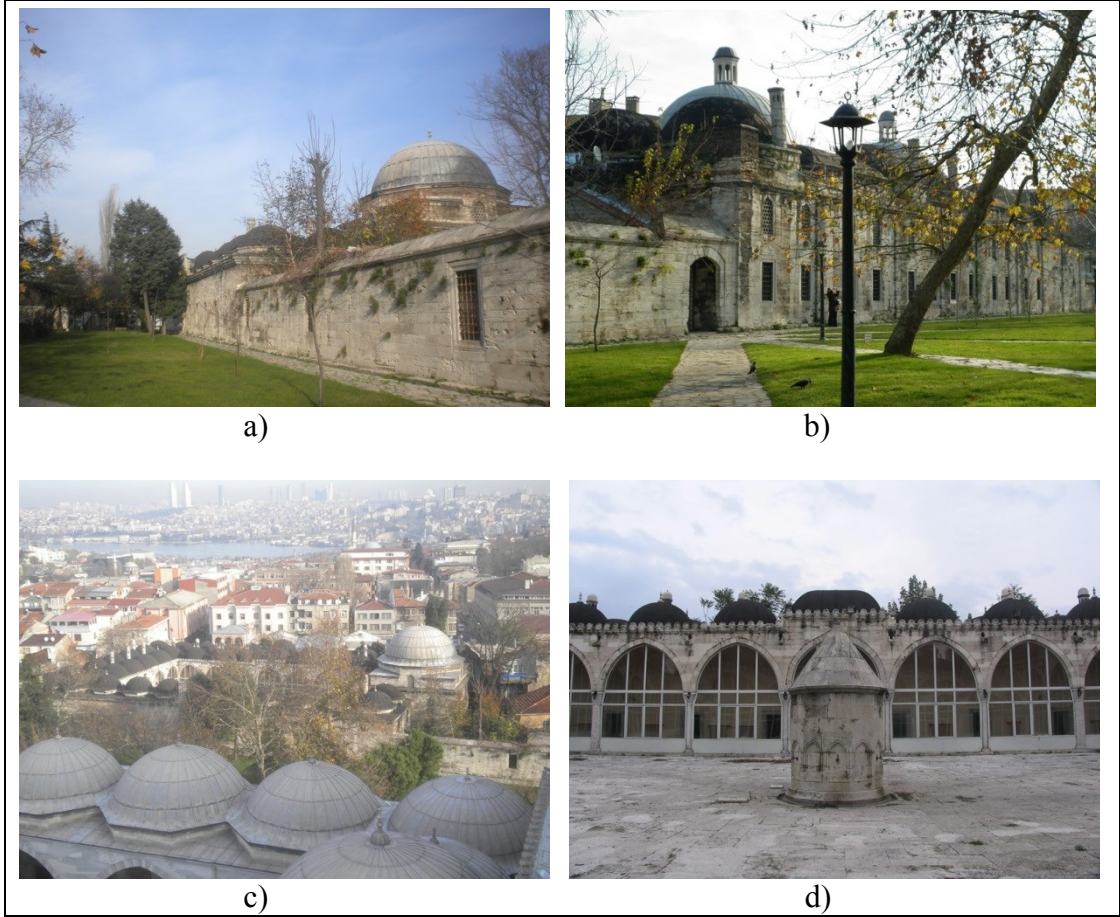
Medresenin bezemesi renkli taşlar kullanılarak ve taş oymacılığıyla yapılmıştır. Giriş kapısının ve avlu etrafındaki revakların, sütun ve kemerlerinde kullanılmış renkli taşlar ve zambak motifli taçla biten zengin saçak kornişi sayesinde görkemli bir iç avlu oluşmuştur. Medresenin girişi mermer malzemeyle mukarnas süslemeli olarak tasarlanmıştır (Şekil 3.15) [Ahunbay, 1988].

Şehzade Külliyesi, tarihi boyunca yangın ve depremlerden zarar görmüştür. 1613 yangınındaki tahribattan sonra 1616' da tamir edilmiştir. İstanbul tarihinin en büyük yangınlarından biri 1633 yangınıdır, Şehzade Külliyesi'nin de bu yangından zarar gördüğü bilinmektedir [Web 2, 2017].

950 ada 9 parselde yer alan Şehzade Mehmet Medresesi'nin rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri Fatih Belediyesi tarafından hazırlanmış ve 12/12/2012 tarihinde ilgili Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmıştır. Onaylı projeler doğrultusunda mühendislik projeleri de hazırlatılarak yapının projelendirme hizmeti tamamlanmıştır. Yapının restorasyonu onaylı projeleri doğrultusunda İl Özel İdaresi tarafından yapılmaktadır [Web 2, 2017].

Şekil 3.14: Şehzade Mehmet medresesi planı.

Şekil 3.15: a) Şehzade Mehmet medresesi avlu duvarları, b) Şehzade Mehmet medresesi dış cephe görünümü, c) Şehzade Mehmet medresesi hava fotoğrafı, d) Şehzade Mehmet medresesi avlu.

3.4.3. Sinan Paşa Medresesi

Sinan Paşa Medresesi; İstanbul'un Avrupa yakasında Beşiktaş Barbaros Bulvarı ile Beşiktaş Caddesinin kesiştiği noktada 1555 tarihinde Sinan Paşa tarafından yaptırılmış külliye'nin bir parçasıdır. Sinan Paşa, Osmanlı kaptanı deryası olup Rüstem Paşa'nın kardeşidir [Web 5, 2017]. Medrese Tuhfet-ül Mimarîn, Tezkiret-ül Ebniye ve Tezkiret-ül Bünyan eserlerinde Mimar Sinan'ın eseri olarak geçmektedir. Sinan Paşanın vefatıyla yarıda kalan inşaat, Piyale Paşa tarafından tamamlanmıştır. Medresede kitabe bulunmamaktadır. Caminin girişinde bulunan 1555-6 tarihli kitabenin yardımıyla yaklaşık bir tarihlendirme yapılabilmektedir [Ahunbay, 1988].

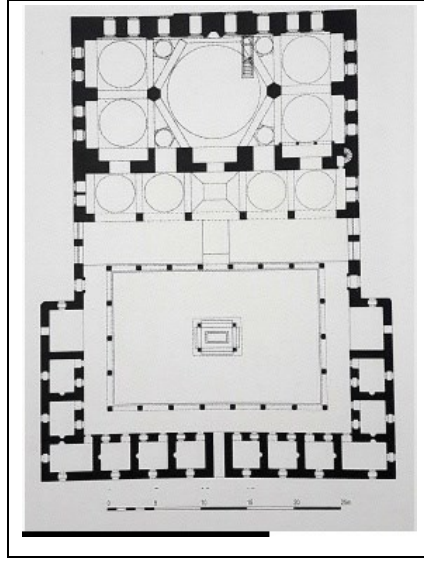
Cami ile aynı avlu çevresinde gelişen medrese tasarımını Mimar Sinan ilk defa bu külliye'de gerçekleştirmiştir (Şekil 3.16.b). En erken örnek olması sebebiyle eksik

kalmış yönleri görülmektedir. Bu eksikliklerin diğer bir nedeni ise Sinan Paşanın ölümü üzerine yaşanan maddi sıkıntılardır. Medresenin işçiliği ve malzeme kalitesi camiye göre daha düşük seviyededir. Hücre ve revaklarda kâgir yerine ahşap örtü sistemi kullanılmıştır. Medrese, cami avlusunu üç taraftan çevreleyen U plan şemalı hücrelerden ve hücre sıralarının iki ucunda konumlanan eyvanlardan oluşmuştur [Ahunbay, 1988]. Medresenin 12 hücresi bulunmaktadır. Cami avlusunda bir U formu çizen medrese plan şeması oluşmuştur. Medrese kapısının iki yanında da altışar hücre inşa edilmiştir. Medrese odaları ocaklı olup, tavanları ahşaptır[Web 5,2017]. Medreseye ait bir baş oda yoktur. Caminin girişinin karşı kısmındaki hücrelerin arasındaki geçit vasıtasıyla külliyein kuzeybatı yönündeki helâ kısmına ulaşılmaktadır (Şekil 3.17) [Türcan, 1999]. Cami duvarlarında bir sıra taş/üç sıra tuğla duvar örgüsü olmasına rağmen; medresede düzensiz bir duvar örgüsü vardır. Bu düzensiz duvar örgüsü ilk tasarımda mı, yoksa sonraki onarımlar sırasında mı yapıldı bilinmemektedir. Saçaklardaki kirpi saçaklar ise standart altı kalitededir [Ahunbay, 1988].

Külliye inşa edildiğinden beri çeşitli dönemlerde onarımlar geçirmiştir. 19.yy'da, cami iç mekânındaki kalem işleri tadilattan geçirilmiştir. 1936 - 1937 yıllarında, Vakıflar idaresince gerçekleştirilen restorasyonda, kuzeydeki giriş kısmında çeşitli değişiklikler yapılmıştır. 1972 – 1974 yıllarında avluda ve medrese hücrelerinde onarım çalışmaları yapılmıştır [Web 6, 2017]. Son olarak 2010-12 yılları arasında cami ve medrese onarılmıştır. Yapıya yeni işlev atanmamıştır.

Şekil 3.16: a) Sinan Paşa medresesi arka cephe (2017),
b) Sinan Paşa medresesi avlu (2017).

Şekil 3.17: Sinan Paşa camii ve medresesi planı.

3.4.4. Semiz Ali Paşa Medresesi

Tuhfet-ül Mimarîn, Tezkiret-ül Ebniye ve Tezkiret-ül Bünyan eserlerinde net bir konum verilmeden sadece İstanbul'da inşa edilen Semiz Ali Paşa medresesinden söz edilmektedir. Bahsi geçen medresenin Fatih-Zincirlikuyu'daki medrese olduğu bilinmektedir [Ahunbay, 1988]. Kitabesi bulunmayan medresenin 1558-9 yıllarında inşa edildiği tahmin edilmektedir [Ahunbay, 1988].

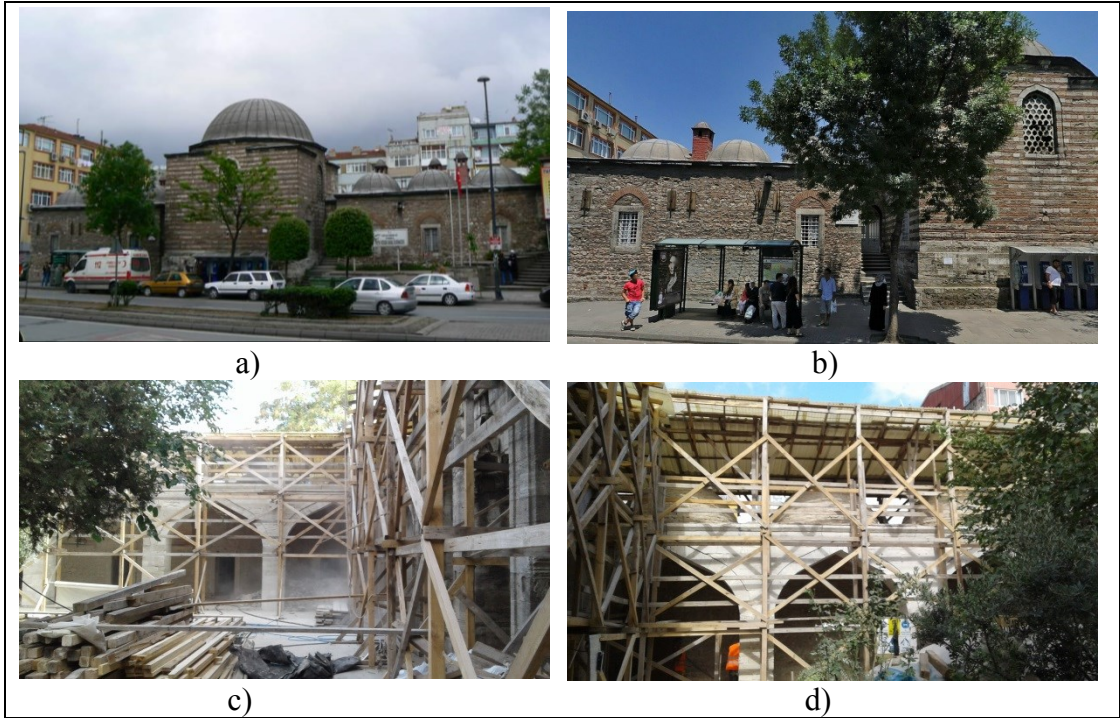
Medresenin ana girişi, Osmanlı döneminde işlek olan Nişanca Caddesi'ne açılmaktadır. Ana giriş günümüzde iptal edilmiş ve baş odanın yanlarında bulunan 2 geçit giriş olarak kullanılmaktadır. Medrese avlusu ve Nişanca Caddesi arasındaki kot farkı sebebiyle ilk tasarımında medreseye merdivenlerle ulaşım sağlandığı düşünülmektedir. Merdivenler zamanla medresenin yaşadığı değişimler sonucu kaldırılmıştır [Ahunbay, 1988].

Semiz Ali Paşa Medresesi, külliye içinde tasarlanmamış bağımsız bir medresedir [Eyice, 1989]. Dikdörtgen plan şemalı avlu çevresinde U şeklinde üç tarafta dizilmiş hücreler ve orta aksta konumlanan baş odadan meydana gelmektedir. Baş oda önü hariç avlu revaklarla çevrelenmiştir. Baş oda avlu cephesine doğru çıkmıştır (Şekil 18.a-b.) [Web 7, 2017]. Baş odanın mukarnas süslemeli anıtsal giriş kapısı vardır. Baş odanın iki yanındaki revaklara doğru açılan simetrik kapıları bulunmaktadır. Baş oda duvarlarında ortadaki kısım tambur üstü seviyesine kadar yükseltilmiştir. Revaklarda taşıyıcı olarak dörtgen kesitli ayaklar ve üstten teğetli

kemerler yapılmıştır. Revaklarda, yan hücre sıraları önünde çapraz tonoz, Baş oda karşısında bulunan sıra önünde ise kubbe örtü olarak kullanılmıştır. Baş oda ve hücrelerde pendentif geçiş ögeli kubbeler örtü olarak kullanılmıştır [Ahunbay, 1988].

Zeynep Ahunbay, Osmanlı mimarlığında sıradan ve yaygın olan bir medrese plan şemasının Mimar Sinan tarafından yepyeni ve çarpıcı bir tasarımla yorumladığı örnek olarak Semiz Ali Paşa medresesini gösterir [Ahunbay, 1988].

Günümüzde(2017) yapıda restorasyon çalışmaları devam etmektedir (Şekil 18).

Şekil 18: a,b) Semiz Ali Paşa Medresesi restorasyon öncesi, c,d) Semiz Ali Paşa Medresesi restorasyonu (2017).

3.4.5. Eyüp Sokullu Mehmet Paşa Medresesi

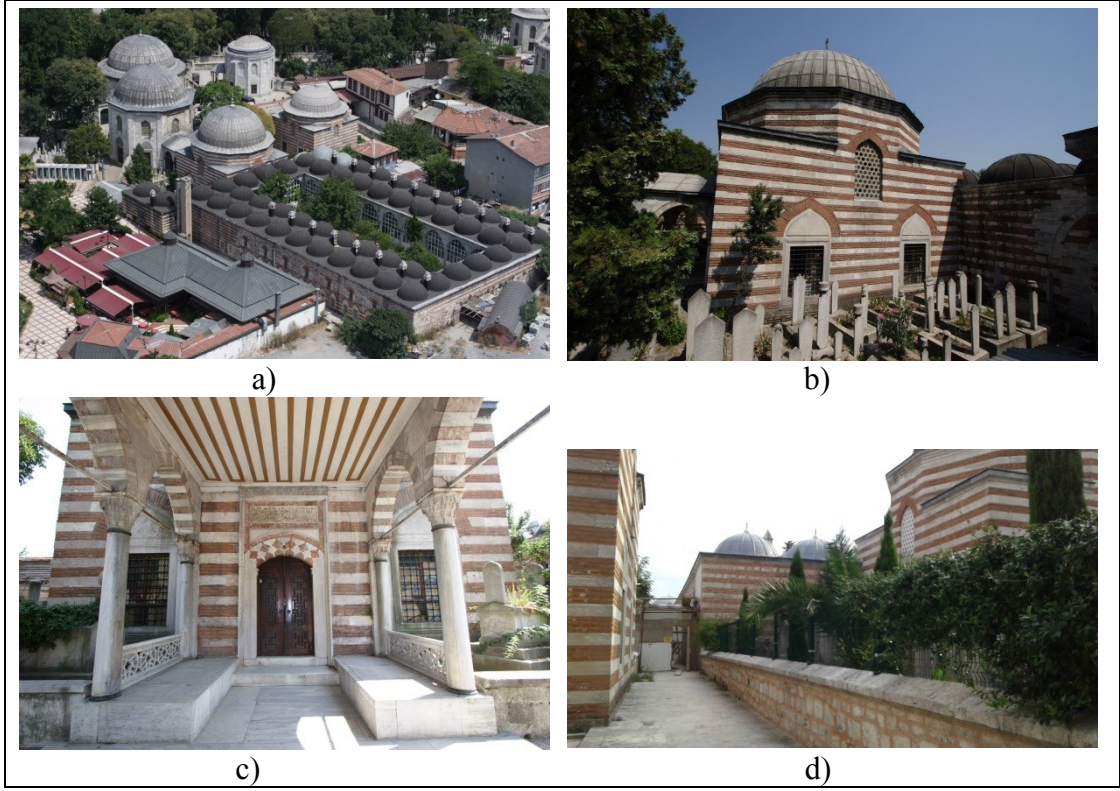
Sokullu Mehmet Paşa'nın eşi İsmi-Han Sultan adına Eyüpsultan ilçesinde inşa ettirdiği medrese, darülkurra ve türbe yapılarıyla beraber ufak çaplı külliyei oluşturmaktadır. Tuhfet-ül Mimarîn, Tezkiret-ül Ebniye ve Tezkiret-ül Bünyan eserlerine göre Mimar Sinan'a ait olan medrese, avlunun ana girişi üzerinde yer alan kitabeye göre 1568/9'a tarihlenmektedir [Ahunbay, 1988].

Sokullu Mehmet Paşa medresesini tasarlariken Mimar Sinan, baş oda ve türbe kütlelerini tek bir eksen doğrultusunda yüksek olmayan bir saçakla birbirine

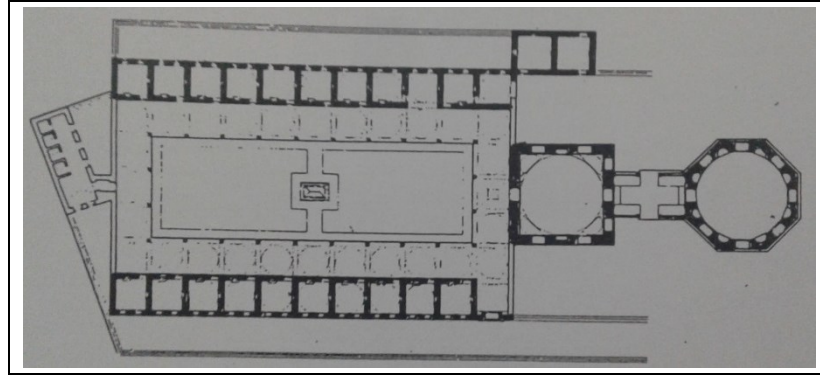
bağlamıştır(Şekil 3.19.c). Dikdörtgen plan şemalı uzun ve dar avlunun iki tarafında sıralanan hücreler ile orta aksın devamında konumlanan baş oda medreseyi oluşturmaktadır. Anıtsal nitelikteki baş oda türbe yapısıyla aynı boyutlarda bir kubbe ile örtülmüştür. Baş oda iç mekânda, tromplarda yoğunlaşan zengin bezemesiyle sıradan baş oda düzeyinin üzerine çıkmıştır (Şekil 3.20) [Türcan, 1999] [Ahunbay, 1988].

Baş odanın türbe tarafına bakan cephesinde medresenin asıl girişi bulunmaktadır. Baş odanın revak kısmına doğru açılan ikinci bir kapısı daha vardır. Medresenin darulkurra avlusuyla bağlantısını sağlama amacıyla revakların kuzey yönünde başka bir giriş kapısı daha inşa edilmiştir (Şekil 3.19.d). Medresenin güney kısmında, baş odanın tam simetrisinde konumlanan, medreseden ayrı beşik tonozlu hela yapısının da ayrı bir girişi vardır. Batı yönünde bulunan hücre sırasına ise kuzey yönündeki ucuna yakın noktada eyvan yapılmıştır. Doğu yönünde yer alan hücrelerin ise sürekliliği bozulmamıştır. Sokullu Mehmet Paşa Medresesinde sadece iki hücre sırasından meydana gelen bir plan düzeninin yapılması ve uzunca dikdörtgen bir avlunun tasarlanması, arsa sınırlarından kaynaklanmıştır. Düşey taşıyıcı revaklarda sütunlardır. Hücrelerde ve revaklarda pandantif geçişli kubbeler örtü olarak kullanılmıştır. Baş oda girişindeki revaklarda aynalı tonoz örtü kullanılmıştır. Bir sıra taş ve üç sıra tuğla alması örgüsü dış duvarlarda kullanılmasına rağmen avluya bakan duvarlar kesme taştan inşa edilmiştir [Ahunbay, 1988].

Medresede 2013 yılında Eyüp Kent Tarihi Müzesi olarak işlevlendirilmek üzere restorasyon çalışmaları başlamış. Ancak yapı İslam Dünyası STK'ları Birliğine tahsis edilmiştir. Restorasyon çalışmaları devam etmektedir. Yapının kullanımına verildiği kurum açık avlunun kapatılması için projelerde yenilemeye gitmiştir. Yapının restorasyonu hala devam etmektedir.

Şekil 3.19: a) Eyüp Sokullu Mehmet Paşa Medresesi hava fotoğrafı, b) Eyüp Sokullu Mehmet Paşa Medresesi baş odası, c) Eyüp Sokullu Mehmet Paşa Medresesi türbesi [Web 8, 2017], d) Eyüp Sokullu Mehmet Paşa Medresesi darulkurra avlusu (2017).

Şekil 3.20: Eyüp Sokullu Medresesi planı.

3.4.6. Süleymaniye Tıp Medresesi

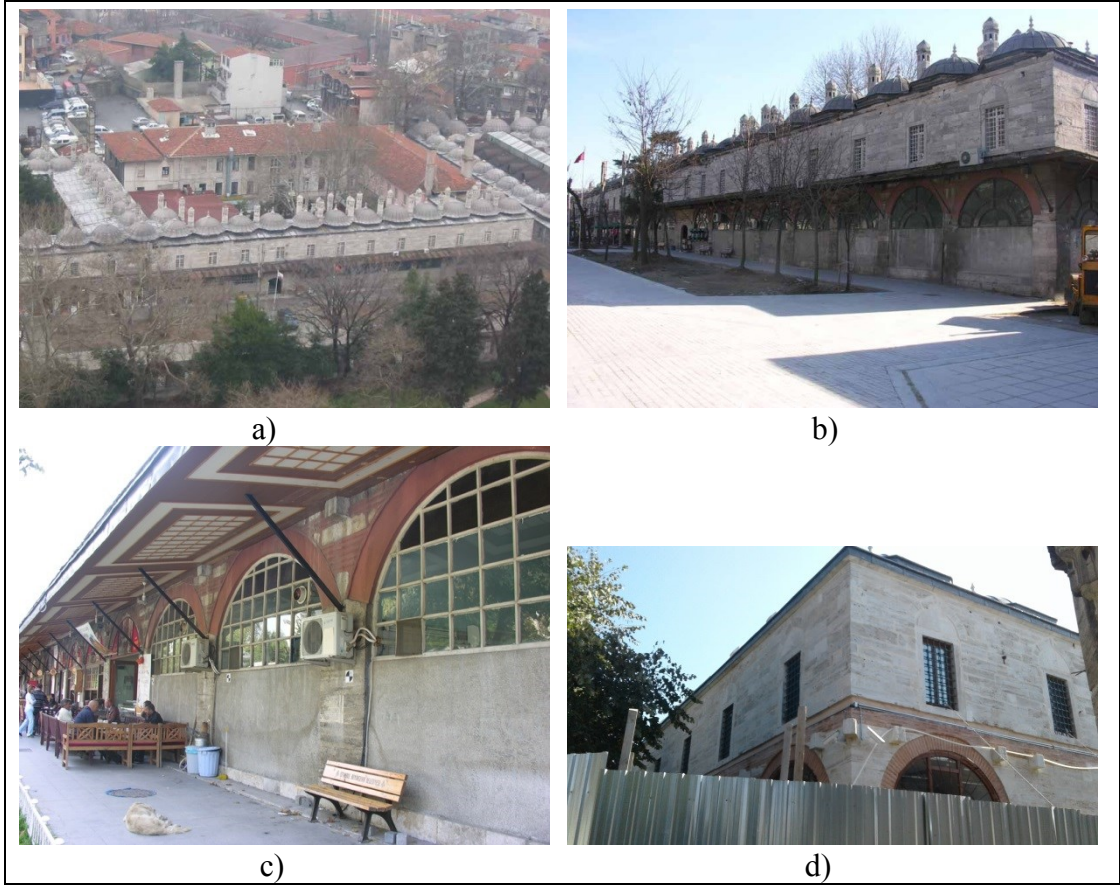
Süleymaniye Tıp Medresesi, külliye'nin güneybatısı yönünde, Süleymaniye Evvel ve Süleymaniye Sani Medreselerinin hemen yanında konumlanmaktadır. Tıp Medresesinden, Tuhfet-ül Mimarın'de Darültıp olarak bahsedilmekte, Tezkiret-ül Bünyan ve Tezkiret-ül Ebniye 'de ise Kanuni Sultan Süleyman'ın Süleymaniye

külliyesinde yaptırdığı altı medrese arasında isim belirtilmeden geçmektedir [Ahunbay, 1988].

Değişimlere uğrayarak bugüne erişen medresenin baş odası yoktur. Hücreler tek sıra şeklinde dizilmiştir; dizinin iki ucunda dik doğrultuda birleşen hücreler vardır. Bu sayede güneybatıdaki avlu cephesindeki uçlarda birer hücre ve aralarında da revaklar konumlandırılmıştır (şekil 3.21.c) [Ahunbay, 1988].

Avlu değişime uğradığı için, özgün tasarıma ait avlu ve medrese ilişkilerinin restit syonu tespit edilememektedir. Avluya cephesinde, Süleymaniye Dar lhadisi'ndeki gibi tek yönde eğimlenen bir ahşap örtünün var olduğu düşünülmektedir [Ahunbay, 1988].

Günümüzde (2017) medresede restorasyon çalışmaları devam etmektedir.

şekil 3.21: a) Süleymaniye Tıp Medresesi hava fotoğrafı, b) Süleymaniye Tıp Medresesi cephe, c) Süleymaniye Tıp Medresesi avlu [Web 9, 2017], d) Süleymaniye Tıp Medresesi restorasyon (2017).

3.4.7. Süleymaniye Salis Medresesi

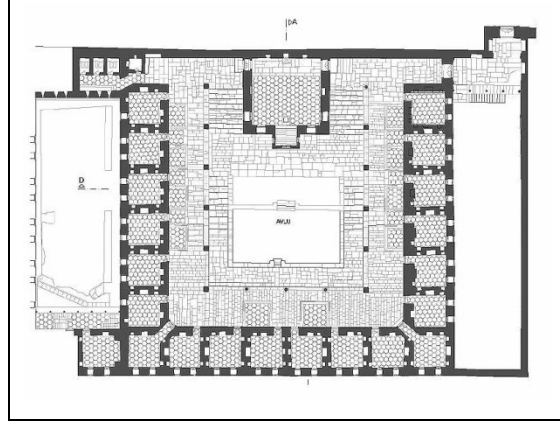
Süleymaniye Camisi'nin kuzeydoğu yönündeki dış avlu seti altında uzanan Mimar Sinan Caddesi'ne bitişik olarak, yamaca yerleşen iki medreseden batıda olan Sâlis (üçüncü) medrese olarak anılmaktadır. Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn'de Süleymaniye medreseleri arasında isimleri belirtilmeden yer alan medreseye İnşaat Defterlerinde de ayrı isim verilmemiş, yalnız camiye göre konumuna değinilmiştir [Ahunbay,1988]. Medresede tarih belirten bir yazıt bulunmamaktadır. Tarihi kaynaklara göre, yapım 1558-9 yılında tamamlanmış ve ilk müderrisler göreve başlamışlardır [Ahunbay,1988].

Medresenin girişi Mimar Sinan Caddesinden sağlanmaktadır. Simetrik düzendeki Salis ve Rabi medreseler, bulundukları arazinin eğiminin çok fazla olması sebebiyle, kuzeydoğu yönünde bir altyapı üzerinde yükseltilmişlerdir. Buna ek olarak, yapılar araziye kot farklarıyla kademeli şekilde yerleştirilmişlerdir. Eğim oranı yüksek olan böyle bir arsaya kademeli bir yapı tasarlayan Mimar Sinan özgün bir kompozisyon yaratmıştır. İki medresenin kuzeydoğusundaki hücrelerinin altındaki altyapı, alt zeminden erişilen hücreler şeklinde düzenlenmiştir. Bu hücrelere “Mülazımlar” denilmektedir. Dikdörtgen plan şemalı avlunun en üst kotunda konumlanan baş oda ve avlunun üç tarafını U şeklinde sararak dizilen hücreler medreseyi oluşturmaktadır. Baş odanın tasarımına Mimar Sinan yeni öğeler katmıştır. Kare planlı yapıya bir cumba eklenerek köşke benzeyen bir yorum katılmıştır. Baş odanın avluya bakan cephesi eğimden kaynaklı olarak iki katlıdır. Cumba, baş odanın döşemesinin devamı şeklindedir. Cumbanın altında Bursa kemerleriyle bezenen düz atkılı bir taşıyıcı düzeni geliştirilmiş ve bir çeşme yerleştirilmiştir (Şekil 3.22) [Ahunbay, 1988].

Baş odada duvarlar, orta bölümde kasnak seviyesine kadar aralıksız olarak yükseltilerek kütle plastiği güçlendirilmiştir. Avlunun iki tarafında hücreler zemine eğimin sonucu olarak beş kademede oturmaktadır. Revaklar içinde sahanlıklarla kesilen ve farklı kotlardaki hücrelere erişim sağlayan merdiven düzeni, avlu kademeleri ve merdivenleriyle uyumlu ilişki içindedir. Kademeli revaklar, hücre girişlerinin yanında seki biçiminde, oturmaya uygun köşeler oluşmasına olanak sağlamıştır. Medreselerin helaları, iki medrese arasındaki küçük avluya bakacak

şekilde, güneybatı duvarı üstüne, baş odanın bulunduğu üst kota yerleştirilmiştir [Ahunbay, 1988].

Salis Medresede restorasyon çalışmaları tamamlanma aşamasındadır. Yapı İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsüne tahsis edilmiş olup “Tıp Tarihi Müzesi” olarak hizmet vermesi planlanmaktadır.

Şekil 3.22: Süleymaniye Salis Medrese planı.

3.5. Yeniden İşlevlendirilmiş Medreseler

Mimar Sinan'ın İstanbul'daki medreselerinden 17 tanesi günümüzde yeni işlev verilerek kullanıma açılmıştır. 2 medresenin de günümüze ulaşabilen belirli bölümleri tamamlanarak rekonstrüksiyonu yapılmış ve işlevlendirilerek kullanıma açılmıştır. Bu bölümde, bu toplam 19 medrese tanıtılacaktır. Bu medreselerin Mimar Sinan eseri olduğuna Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn eserlerinden ulaşılabilmektedir [Kuran, 1986].

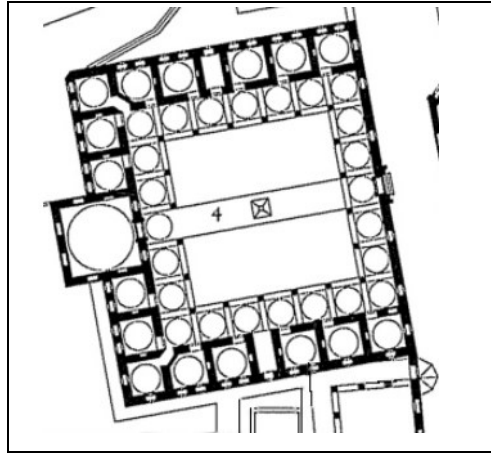
3.5.1. Haseki Hürrem Sultan Medresesi

Haseki Hürrem Sultan Medresesi, Kanuni Sultan Süleyman'ın eşi Haseki Hürrem Sultan tarafından İstanbul'da Avratpazarı yakınında yaptırılan külliye içinde yer almaktadır. Medresenin bugün İstanbul Çinili Köşk Çini müzesinde olan kitabesine göre 1539-40 yılında inşa edilmiştir [Ahunbay, 1988]. Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn eserlerine göre Mimar Sinan'ın eseridir [Kuran, 1986].

Haseki Külliyesi içinde kendi avlusu çevresinde biçimlenen medresenin ana girişi Haseki Caddesi'ndeki kapıdandır. Revaklarla çevrili dikdörtgen bir avlu çevresinde gelişen medrese U plan şemasına sahiptir. Avlunun üç kenarında dizilen hücreleri ve ana girişin karşısında, simetri ekseninde konumlanan baş odası vardır. Tonozlu dar geçitlerle batıda külliye içine, doğuda helâ avlusuna geçilmektedir. Medrese 16 hücrelidir [Ahunbay, 1988].

Haseki Hürrem Sultan medresesinde baş oda, hücreler ve revaklar kubbe ile örtülüdür. Baş odanın pandantif geçişli kubbesi 6.80 m. çapındadır. Baş oda girişinde kubbe geçişi dilimli tromplarla sağlanmıştır. Yapıdaki diğer kubbelerde pandantif geçişler kullanılmıştır. Zeynep Ahunbay'a göre medresenin genel tasarımında Osmanlı Klasik Mimarlığının olgun ölçüleri gözlenebilmektedir. Avlu boyutları, revak oranları, rahat, kararlı ve yerleşmiş bir tasarım düzeyini yansıtmaktadırlar (Şekil 3.23). Klasik Osmanlı Mimarlığının başlıca bezeme öğeleri, taş ve çini işçiliği, giriş kapısında, kemerlerde, kapı ve pencere aynalarında, başlıklarda toplanmıştır. Mimar Sinan'ın yaptığı medreseler arasında, çini bezemenin kullanıldığı tek yapı Haseki Hürrem Sultan medresesidir [Ahunbay, 1988]. Ancak çiniler bugün İstanbul Çinili Köşk Çini müzesinde bulunmaktadır.

Haseki Külliyesi ile birlikte medrese de çeşitli yangın ve depremlerden zarar görmüş ve onarılmıştır. 1963–1974 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Club Mediterrane arasında yapılan anlaşma ile cami dışındaki binalar turistik amaçlı eğlence merkezi olmak üzere restore edilmiş, ancak semt sakinlerinin itirazı üzerine bundan vazgeçilmiştir. Günümüzde (2017) medrese Diyanet İşleri Başkanlığı'nın İstanbul Haseki Abdurrahman Gürses Eğitim Merkezi olarak kullanılmaktadır [Web 10, 2017].

Şekil 3.23: H.S.M. plan şeması.

Şekil 3.24: H.S.M. avlusu (2017).

3.5.2. Üsküdar Mihrimah Sultan Medresesi

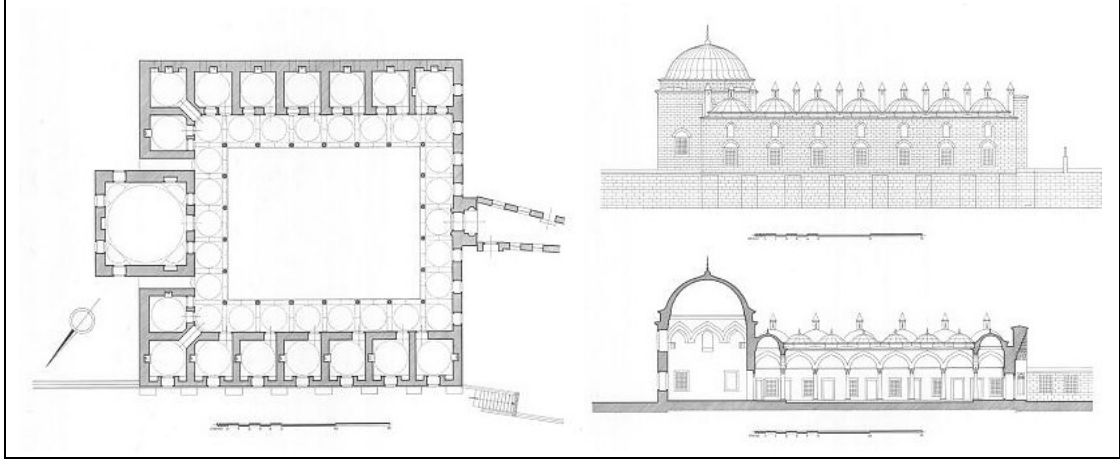
Kanunî Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan adına Üsküdar'da yapılan külliye'nin medresesi Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarî'n eserlerine göre Mimar Sinan'ın eseridir [Kuran, 1986]. Yapı üzerinde yapım tarihini belirten bir kitabe bulunmamaktadır. Külliye'nin camisindeki kitabe 1547-8 tarihli'dir. Medresenin 39 kubbesi kurşun ile kaplı olduğundan “Kurşunlu Medrese” ismiyle de anılır [Ahunbay, 1988].

Üsküdar İskele Meydanında yer alan Mihrimah Sultan medresesi, caminin kuzeyinde ve camiyle aynı kota yer almaktadır. Medrese, Mihrimah Sultan Camii'nin kuzey yönündedir. Caminin avlusuna açılan yüksek ve mukarnaslı bir kapısı vardır. Kapının kemeri kırmızı ve beyaz mermerden imal edilmiştir [Haskan, 2001]. Günümüzde işlev değişikliği sebebiyle asıl giriş iptal edildiğinden, medreseye kuzeybatı cephesinden girilmektedir [Ahunbay, 1988]. Baş oda kapı ile aynı aks üzerinde bulunmaktadır. Avlunun iki uzun kenarı üzerinde 14 hücre vardır. Kapının, hücrelerin ve baş odanın önünde, mermer sütunlarla taşınan kubbeli bir revak vardır [Haskan, 2001]. Baş oda ile yanındaki hücreler arasında tonozlu geçitler yapılarak doğrudan birleştirilmemiştir. Revaklar ve hücreler pendentif geçişli kubbe ile örtülmüştür. Baş oda kubbesine geçişte tromp kullanılmıştır [Ahunbay, 1988]. Medrese set üzerine yapılmış olduğu için Boğaz tarafındaki cephesi çıkmalı taş payandalarla kuvvetlendirilmiştir (Şekil 3.25) [Ülgen, 1944] [Haskan, 2001].

Medresenin plan şemasının seçimi ve beden duvarları ile örtü arasındaki sınırların belirlenmesinde Mimar Sinan kendisinden önce geliştirilmiş kalıp ve oranlara sadık kalmıştır. Dershane kütesinin ele alınışında, alt yapı-örtü arasında

eski üslûba uygun olarak, sürekli yatay kornişle kesin sınır koyması, bu anlayışı yansıtmaktadır [Ahunbay, 1988].

Medrese Cumhuriyet döneminde uzun bir müddet Çocuk Dispanseri ve Ruh Sağlığı binası olarak kullanılmıştır. Bugün (2017) Özel Mihrimah Sultan Tıp Merkezi olarak faaliyet göstermektedir [Haskan, 2001].

Şekil 3.25: Ü.M.M. rölöve çizimleri.

Şekil 3.26: Ü.M.M. avlusu (2017).

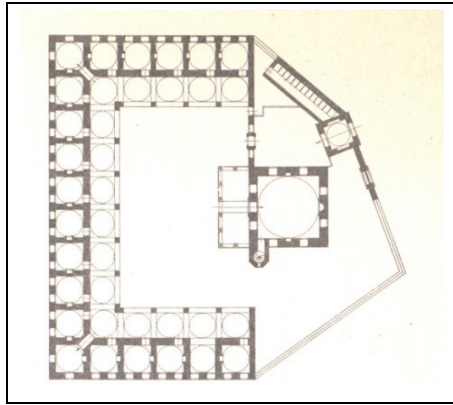
3.5.3. Yavuz Sultan Selim Medresesi

Yavuz Sultan Selim'in adına, oğlu Kanunî Sultan Süleyman tarafından bugünkü Vatan Caddesi ve Oğuzhan Caddesi kavşağında yaptırdığı medrese, Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn eserlerine göre Mimar Sinan'ın eseridir [Kuran, 1986]. Zeynep Ahunbay'a göre yapının kesin olarak bitirilmesi 1550 yılının son aylarında gerçekleşmiş olabilir [Ahunbay, 1988].

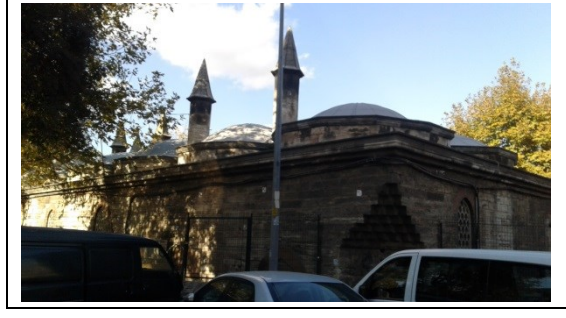
Civarın cami ihtiyacı karşısında, medresenin baş odası 1562-3 yılında minare ve minber eklenerek mescide çevrilmiş ve halka açılmıştır [Ahunbay, 1988]. Ancak 20. yüzyılın ortasında minarenin kaidesinin üstündeki bölümü yıkılmıştır ve yeniden yapılmamıştır [Web 11, 2017].

Yavuz Sultan Selim medresesinin genel yerleşiminde Mimar Sinan'ın ufak değişikliklerle farklı etkiler yapmaya çalıştığı gözlenmektedir. U plan şeması oluşturacak şekilde sıralanan hücreler, dikdörtgen planlı avlunun üç kenarını çevrelemekte, baş oda açık kalan kenarın merkezinde, bağımsız şekilde konumlanmaktadır. Baş odanın, kırma çatılı giriş revağı avlunun içine doğru çıkıntı yapmaktadır. Yapının güneyindeki uç hücrelerden önceki açıklık eyvan olarak düzenlenmiş, iki tarafındaki hücrelere ulaşım eyvandan sağlanmıştır (Şekil 3.27) [Web 14, 2017]. Revakların taşıyıcıları küfeki taşından imal edilmiş dörtgen planlı ayaklar biçiminde düzenlenmiştir. Baş oda giriş revağında ise sık aralıkla dizilmiş mermer sütunlar kullanılmıştır. Bütün birimler pendentif geçişli kubbelerle örtülüdür. Medreseye sokaktan girişte bulunan kapı, derin mukarnaslı bir geçiş bölgesi üzerinde sekizgen tabana oturan bir kubbe ile örtülüdür [Ahunbay, 1988].

Medrese 1918 yılında aşhane, 1968'den 1980'li yılların başına kadar Türk Hat Sanatları Müzesi olarak hizmet vermiştir. Yapı günümüzde (2017) Medipol Üniversitesi Vatan Kliniği olarak hizmet vermektedir [Web 11, 2017].

Şekil 3.27: Y.S.M. plan şeması.

Şekil 3.28: Y.S.M. yol cephesi (2017).

3.5.4. Rüstem Paşa Medresesi

Cağaloğlu'nda Rüstem Paşa ve Hocahani sokaklarının kesiştiği noktada konumlanan medrese, Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn eserlerine göre Mimar Sinan'ın eseridir [Kuran, 1986]. Kitabesinde yapım tarihi 1550-1 olarak verilmektedir [Ahunbay, 1988].

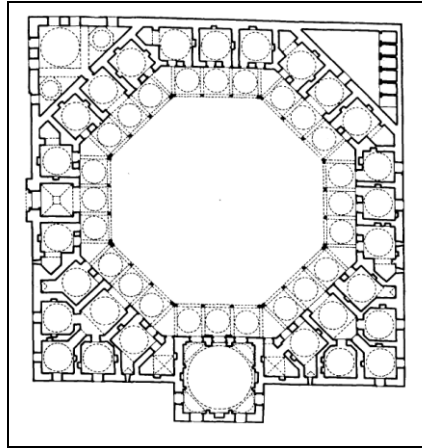
Rüstem Paşa medresesi bir külliyeyle bağlı olmadan inşa edilen medreselerdendir. Plan şeması sekizgen bir avlu çevresinde gelişmiştir. Yapının dış çeperi dörtgen plan şemasına oturmakta, avlu kısmında ise sekizgen üzerine oturan bir düzenle karşılaşılmaktadır. Avlusunda kümbet formunda bir şadırvan vardır. Baş oda girişi aksına dik olacak şekilde yan tarafta konumlanmıştır. Giriş ve baş odanın bulunduğu doğrultular dışında kalan sekizgen kenarlarının gerisinde, sekizgen ile dörtgen arasında kalan köşe mekânlara erişebilmek için Mimar Sinan özel bir çözüm üretmiştir. Bu mekânlardan baş oda tarafında bulunan ikisine hücreler, diğer ikisine ise helâ, gusülhane gibi özelleşmiş hacimler yerleştirmiştir. İç ve dış çokgenlerin farklılığı ve sekizgenin getirdiği zorluklar, medrese hücrelerinin aynı boyut ve planda olmasını engellemiştir (Şekil 3.29) [Aslanapa, 1989]. Köşe bölgelerinde sekizgen kenarlarının ortasına yerleştirilen eyvanlar sayesinde, üç tanesine eyvan vasıtasıyla ulaşılan beşer hücre yapılmıştır. Revaklarda sekizgenin köşelerinde V planlı, aralarda kalanlarda ise daire kesitli sütunlar taşıyıcı olarak kullanılmıştır. Revak ve hücrelerde pandantif geçişli kubbe; baş odada ise tromplu kubbe örtü olarak kullanılmıştır. Medresenin giriş eyvanı ve baş oda giriş revağı aynalı tonoz ile örtülmüştür. Sekizgen ile dörtgenin ara kesitlerinde ortaya çıkan düzgün olmayan alanlar örtülürken çeşitli tonoz biçimleri kullanılmıştır [Ahunbay, 1988].

Rüstem Paşa Medresesi tasarımı, boyutları ve işçiliğiyle sultanlar adına yapılan medreseler düzeyinde, anıtsal bir yapıdır. Sekizgen plandan kaynaklı özgün bir

deneme olan bu yapının tasarlanması ve uygulanmasındaki zorluklar dolayısıyla Mimar Sinan'ın bu plan şemasını bir daha denemekten uzak durduğu düşünülmektedir [Ahunbay, 1988].

2009 yılında yapının restorasyon uygulama aşamasına başlanmıştır. Restorasyon çalışmaları kapsamında yapının tüm cephelerinde atmosferik etkilerden kaynaklanan kirlenme mevcut olmakla birlikte yapı etrafında meydana gelmiş yangınlardan giriş ve yan cephesi zarar görmüş, medreseye ait atık su kanallarının bağlantılarında hasar olması ve atık suyun cephe duvarlarına akması sebebiyle meydana gelen bozulmalar cephe duvarında yoğun tahribata neden olmuştur. Tüm cephelerdeki bozulma ve kirlenmeler onaylı proje ve raporlarında belirtilen teknikler çerçevesinde temizlenerek onarılmıştır. Yapı genelinde strüktür problemler tespit edilmiş olup bilimsel teknikler kullanılarak ilgili üniversitelerden konunun uzmanları tarafından hazırlanan ve ilgili koruma bölge kurulunun onayladığı raporlar doğrultusunda medresenin güçlendirilme çalışmaları tamamlanmıştır. Medresede onarım çalışmaları, güçlendirme, temizleme, sağlamlaştırma, aslına uygun malzemelerle tamamlama yapılmıştır. Sururi Mahallesi, 3000 ada 19 parsel üzerinde yer alan Rüstem Paşa medresesinde restorasyon çalışmaları 2011 yılında tamamlanmıştır [Web 2, 2017].

19. yüzyıl sonuna kadar medrese olarak kullanılan Rüstem Paşa Medresesi, 20. yüzyılda sırasıyla kimsesizler yurdu ve üniversite yurdu olarak kullanılmıştır. Üstlendiği farklı işlevlere rağmen özgünlüğünü büyük ölçüde korumuştur. Günümüzde (2017) İstanbul İlim ve Kültür Vakfı'na tahsis edilen medrese, Bediüzzaman Said Nursi ve Risale-i Nur Müzesi olarak kullanılmaktadır [Web 11, 2017].

Şekil 3.29: R.P.M. plan şeması.

Şekil 3.30: R.P.M. yol cephesi (2017).

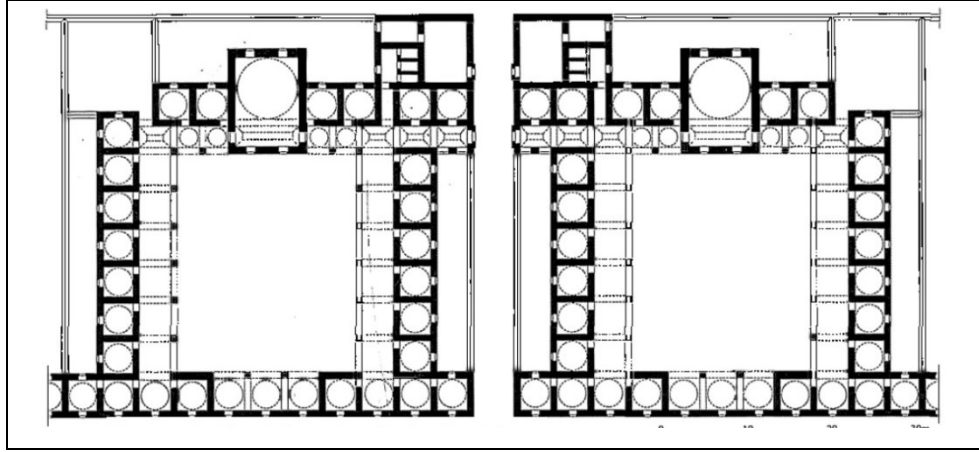
3.5.5-6. Süleymaniye Evvel ve Sani Medreseleri

Süleymaniye Evvel ve Sani Medreseleri, Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn eserlerine göre Mimar Sinan'ın eserleridir [Kuran, 1986]. Süleymaniye Külliyesi'nde bulunan bu medreseler caminin güneybatısında konumlanmaktadır. Bu simetrik planlı ikiz medreseler Evvel (Birinci) ve Sâni (İkinci) medreseleri olarak tanınmaktadır. Kitabesi bulunmayan bu yapılar, müderrislerinin 1552/3 yıllarında atanmış olmasına dayanılarak bu tarihe yakın bir dönemde inşa edildiği düşünülmektedir [Ahunbay, 1988].

Camiye doğru eğimle inen Ayşe Kadın Hamamı sokağın iki yanına simetrik olarak inşa edilmiş Evvel ve Sâni medreselerinin girişleri, alışılanın dışında, yapıların köşeye yakın bir yerinden sağlanmakta ve avlu yerine revaklara bağlanan bir geçite açılmaktadır. Helalar ve bazı servis mekânları girişle ilişkili olacak şekilde kapıya yakın konumlandırılmıştır. Baş oda ve hücreler dikdörtgen planlı avlunun etrafında dizilmişlerdir. Baş oda dikdörtgen planlı olup avlunun uzun eksenini üzerinde simetrik olarak yapının güneyinde yapılmıştır. Baş odanın ön cephesi avlu sınırına kadar çekilerek revakların devamlılığını kesmiştir. Bu durumun neticesinde baş oda karşılıklı kapılarla iki yönden revaklara bağlanmıştır (Şekil 3.31). Arazi eğimi dolayısıyla medreselerin camiye bakan kuzey duvarı, tonozlu bir altyapı üzerinde yükseltilmiştir. Medresenin orta eksenini üzerindeki üç açıklık, geniş bir eyvan şeklinde düzenlenmiştir. Kolların kesiştiği köşelerde, birbirinden geçilen özel hücreler bulunmaktadır (Şekil 3.32) [Web 22, 2018]. Revaklarda taşıyıcılar dörtgen kesitli ayaklardır. Hücreler ve baş oda pendentif geçişli kubbelerle örtülüdür. Baş

odanın dikdörtgen planlı olması sebebiyle örtüsünde, kubbeye ek olarak düz bir tonoz yapılmıştır. Avlunun iki uzun kenarı boyunca devam eden revaklar çapraz tonoz ile, diğerleri kubbeye örtülüdür. Evvel ve Sâni Medreselerinde baş odanın avlu cephesine çekilmesi, revakların oranları ve ritim düzenleriyle, avlu çevresinde ferah bir ortam sağlanmıştır [Ahunbay, 1988].

Bu yapılar bugün (2017) Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi depo ve idari ofisleri olarak hizmet vermektedir

Şekil 3.31: Süleymaniye Evvel ve Sani medreselerin planı.

Şekil 3.32: Süleymaniye Evvel ve Sani medreseler hava fotoğrafı.

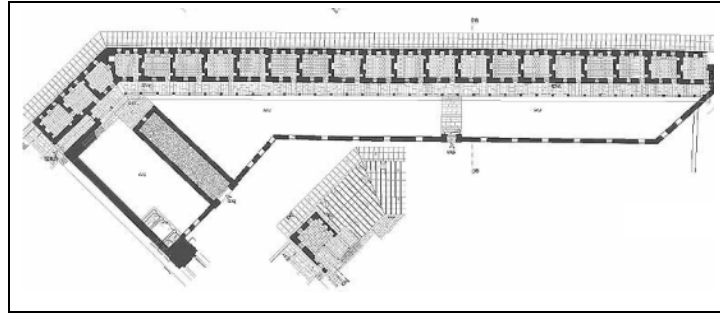
3.5.7. Süleymaniye Darülhadis Medresesi

Süleymaniye Darülhadis'i, Süleymaniye külliyesinin güneydoğusunda, cami ile hamam arasında yer almaktadır. Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn eserlerine göre Mimar Sinan'ın eseridir [Kuran, 1986]. Darülhadisin yapım

tarihini belirten bir kitabesi yoktur. İlk müderrisin 1556-7 tarihinde atanmış olmasından dolayı inşa tarihinin de bu tarihe yakın bir dönem olduğu düşünülmektedir [Ahunbay, 1988].

Darülhadis medresesi yüksek kotta yer alan bir baş oda ve tek sıra halindeki hücrelerden oluşmaktadır. Hücreler arsayı sınırındaki Mimar Sinan Caddesinin doğrultusunda geniş açılı bir dirsek oluşturacak şekilde tek sıra halinde dizilmek zorunda kalmışlardır. Geometrisi tanımlı bir avlu yoktur. Hücrelerin önünde oluşmuş uzun boşluk avlu kullanımındadır (Şekil 3.33). Baş oda konumlanması ve kütlesiyle özgünlük göstermektedir. Mimar Sinan'ın eserleri arasında, hücrelere göre bir kat yüksekte, ahşap çatılı tasarlanmış başka bir baş oda uyguladığı bilinmemektedir. Günümüzde yapıdaki 16. yüzyıla ait izlerin saptanabilmesi zordur. Hücre ve revaklar ahşap çatılıdır. Revaklarda taşıyıcılar sütunlardır. Süleymaniye külliyesindeki diğer medreselerden ayrı olarak, Darülhadis'te kesme taş yerine 1 sıra taş / 2 sıra tuğla almalı duvar örgüsü ve kirpi saçaklı korniş uygulaması vardır [Ahunbay, 1988].

Aziziye Vakfı'na tahsis edilen yapı, bugün (2017) öğrenciler için yurt ve etüt merkezi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 3.33: S.D.M. Plan şeması.

Şekil 3.34: S.D.M. baş odadan medresenin görünüşü (2017).

3.5.8. Süleymaniye Rabi Medresesi

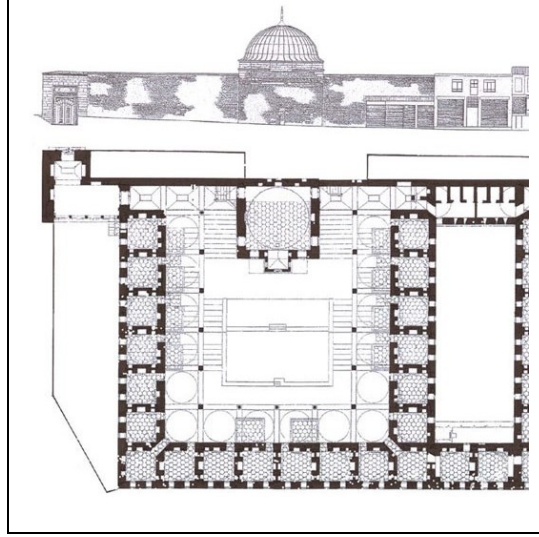
Süleymaniye Camisi'nin kuzeydoğu dış avlu seti altında uzanan Mimar Sinan Caddesi'ne bitişik olarak, yamaca yerleşen iki medreseden doğuda olan Rabi (dördüncü) medrese olarak bilinmektedir. Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn'de Süleymaniye medreseleri arasında ismi belirtilmeden bahsedilen medresenin İnşaat Defterlerinde de sadece camiye göre konumuna değinilmiştir [Ahunbay, 1988]. Medresede tarih belirten bir kitabe bulunmamaktadır. Tarihi kaynaklara göre inşaat 1558-9 yıllarında tamamlanmış ve ilk müderrisler göreve başlamışlardır [Ahunbay, 1988].

Medresenin girişi Mimar Sinan Caddesi'nden sağlanmaktadır. Simetrik düzendeki Salis ve Rabi medreseler, bulundukları arazinin eğiminin çok fazla olması sebebiyle, kuzeydoğu yönünde bir altyapı üzerinde yükseltilmişlerdir. Buna ek olarak, yapılar araziye kot farklarıyla kademeli şekilde yerleştirilmişlerdir. Eğim oranı yüksek olan böyle bir arsaya kademeli bir yapı tasarlayan Mimar Sinan özgün bir kompozisyon yaratmıştır. İki medresenin kuzeydoğusundaki hücrelerinin altındaki altyapı, alt zeminden erişilen hücreler şeklinde düzenlenmiştir. Bu hücrelere “Mülazımlar” denilmektedir. Dikdörtgen plan şemalı avlunun en üst kotunda konumlanan baş oda ve avlunun üç tarafını U şeklinde sararak dizilen hücreler medreseyi oluşturmaktadır (Şekil 3.35). Baş odanın tasarımına Mimar Sinan yeni öğeler katmıştır. Kare planlı yapıya bir cumba eklenerek köşke benzeyen bir yorum katılmıştır. Baş odanın avluya bakan cephesi eğimden kaynaklı olarak iki katlıdır. Cumba, baş odanın döşemesinin devamı şeklindedir. Cumbanın altında Bursa kemerleriyle bezenen düz atkılı bir taşıyıcı düzeni geliştirilmiş ve bir çeşme yerleştirilmiştir [Ahunbay, 1988].

Baş odada duvarlar, orta bölümde kasnak seviyesine kadar aralıksız olarak yükseltilerek kütle plastiği güçlendirilmiştir. Avlunun iki tarafında hücreler zemine eğimin sonucu olarak beş kademede oturmaktadır. Revaklar içinde sahanlıklarla kesilen ve farklı kotlardaki hücrelere erişim sağlayan merdiven düzeni, avlu kademeleri ve merdivenleriyle uyumlu ilişki içindedir. Kademeli revaklar, hücre girişlerinin yanında seki biçiminde, oturmaya uygun köşeler oluşmasına olanak sağlamıştır (Şekil 3.36). Medreselerin helaları, iki medrese arasındaki küçük avluya

bakacak şekilde, güneybatı duvarı üstüne, baş odanın bulunduğu üst kota yerleştirilmiştir [Ahunbay, 1988].

Rabi medrese günümüzde (2017) TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi)'ya tahsis edilmiş olup TÜBA'nın akademisyenlerin kullanımında çalışma ofisi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 3.35: S.R.M. rölövesi.

Şekil 3.36: S.R.M. avlusu (2017).

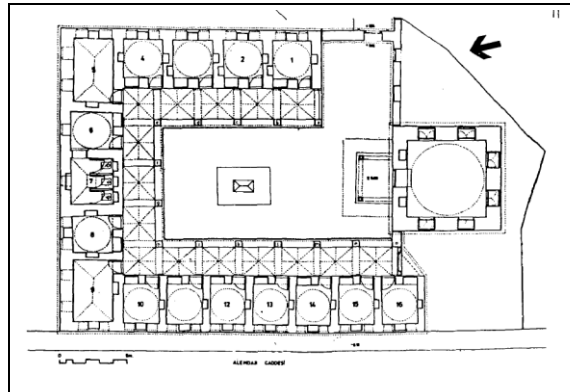
3.5.9. Cafer Ağa Medresesi

Cafer Ağa Medresesi Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn eserlerine göre Mimar Sinan'ın eseridir [Kuran, 1986]. Medrese Babüssaade ağalarından Cafer Ağa tarafından Ayasofya'nın kuzeybatısındaki dik yamaç üzerinde inşa ettirilmiştir. İnşaatı Cafer Ağa başlatmış ancak 1557 yılında öldüğü için inşaat

kardeşi Gazanfer Ağa tarafından devam ettirilerek, tarihi kaynaklara göre 1559-60 yılında tamamlanmıştır [Ahunbay, 1988].

Cafer Ağa Medresesi, dikdörtgen planlı bir avlu etrafında kolları farklı uzunlukta olan U plan şemasında sıralanmış revaklar ve hücrelerle beraber U planın boş kalan kenarı üzerine yerleştirilen baş odadan oluşmaktadır. Medrese girişi avlunun güneybatı köşesindedir ve rahat bir geçiş sağlamak amacıyla güney yönündeki hücre sırası kısa yapılmıştır. Baş odaya girişinde kırma çatılı bir sundurma vardır. Baş oda karşısındaki hücrelerde farklılaşmış bir biçimlenme görülmektedir. Bu hücreler aynalı tonoz örtülüdür (Şekil 3.37) [Ahunbay, 1988]. Yüksekliğinin diğer hücrelerden farklı olması nedeniyle burada yazlık dersane olarak kullanılan bir eyvanın olabileceği düşünülmektedir. Ancak günümüzde helâ şeklinde kullanılan bu mekânın sonradan işlev değiştirdiğini gösteren bir iz yoktur. Medresenin aşırı dik bir yamaca yerleşmesi sebebiyle, Alemdar Caddesi doğrultusunda yüksek bir altyapı inşa edilmiştir. Caddeden giriş alan alt yapıdaki hücrelerin medrese avlusu ile ilişkisi yoktur. Revakların taşıyıcısı olarak kare planlı ayaklar ve çapraz tonoz örtü kullanılmıştır. Hücrelerde genellikle kubbe örtü sistemi kullanılmıştır; köşelerdeki iki hücre tekne tonozla örtülmüştür. Avluda dikdörtgen prizma şeklinde, üst kısmı dört yönde eğimli bir kapakla örtülmüş sandık biçiminde mermer bir hazne vardır [Ahunbay, 1988].

Türk Kültürüne Hizmet Vakfı'na tahsis edilen medrese, 1989 yılında Türk Kültürüne Hizmet Vakfı tarafından restore edilmiştir. Günümüzde (2017); 15 farklı sanat atölyesi, çok amaçlı salonu ve avlusuyla, geleneksel Türk sanatlarının öğretildiği, üretilip sergilendiği bir sanat merkezi olarak hizmet vermektedir [Web 18, 2018].

Şekil 3.37: C.A.M plan şeması.

Şekil 3.38: C.A.M avlusu (2017).

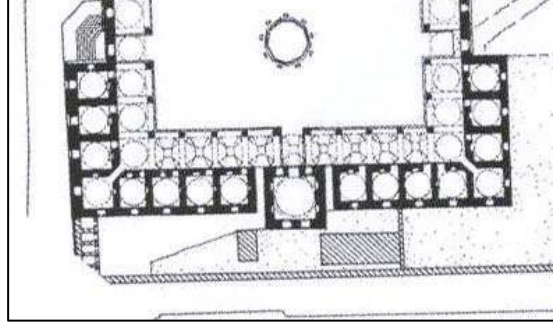
3.5.10. Kara Ahmet Paşa Medresesi

Sadrazam Kara Ahmet Paşa'nın İstanbul surlarının Topkapı çıkışı yakınında yaptırmaya başladığı külliye, 1555 yılında öldürülmesi ile yarım kalmış, yapımı net belirlenemeyen bir tarihte tamamlanmıştır [Ahunbay, 1988]. Medrese Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn eserlerine göre Mimar Sinan'ın eseridir [Kuran, 1986].

Kara Ahmet Paşa Külliyesinde Mimar Sinan tekrar cami ile ortak avluda gelişen medrese uygulamasına başvurmuştur. Burada, Beşiktaş Sinan Paşa Medresesinden daha ileri bir aşama olarak, ayrı bir baş oda yapılmıştır. Hücreler U plan şemasında avlu çevresine dizilmişlerdir, U şemanın ve avlunun simetri eksenini üzerinde bulunan baş oda kütleleri hücrelerle bitleştirilmemiştir; iki yanında tonozlu geçitler bırakılmıştır. Bu geçitlerden kuzeydekiden, ayrı bir avluda bulunan helâlara geçilebilmektedir. Avlu boyutlarının büyük olmasına karşın, medrese revaklarının gerisindeki bütün alanı sarmamakta sadece yarısında kalmaktadır (Şekil 3.39) [Wiener, 1977]. Örtüde farklı öğeler kullanılmıştır. Baş odada tromplu bir kubbe vardır. Hücreler pendentif geçişli kubbelerle örtülmüştür. Kuzeybatıdaki revağın baş oda önündeki açıklığı üstünde sekizgen tabana oturan piramidal bir kubbe, yanlarında ise başka yerde uygulamasına rastlanmayan, taban köşeleri pahlanarak sekiz ayrıtlı duruma gelmiş aynalı tonozlar bulunmaktadır. Avlu yan cephelerine denk gelen revaklarda, pendentif geçişli kubbeler kullanılmıştır. Medrese yapımında camiye kıyasla daha düşük nitelikli malzeme ve işçilik gözlenmektedir. Bu farklılık avlu çevresindeki revaklarda göze çarpmamakta, dış cephede ortaya çıkmaktadır. Bu

şekildeki cami ve medrese arasında nitelik ayrımı başka uygulamalarda da görülmektedir [Ahunbay, 1988].

Kara Ahmet Paşa Medresesi bugün (2017) yükseköğrenim öğrenci yurdu olarak hizmet vermektedir.

Şekil 3.39: K.P.M. plan şeması.

Şekil 3.40: K.P.M. avlusu (2017).

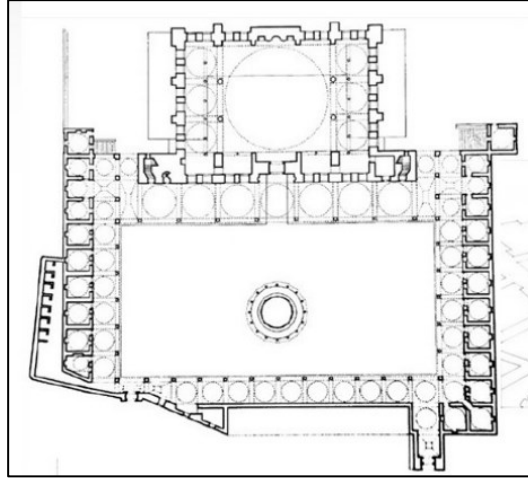
3.5.11. Edirnekapı Mihrimah Sultan Medresesi

Kanunî Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan adına, İstanbul surlarının yakınında yaptırılan külliye ve medresesi Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn'de Mimar Sinan'ın eserleri arasında sayılmaktadır. Medrese ve camide yapım tarihini belirten bir kitabe bulunmamaktadır. Tarihi kaynaklara göre medresenin yapımı 1568-9 yılında tamamlanmış ve ilk müderrisi atanmıştır [Ahunbay, 1988].

Edirnekapı Mihrimah Sultan Medresesi'nde cami ile medrese yine aynı avlu çevresinde düzenlenmiştir. Medresenin baş odası yoktur. Hücreler avlunun iki tarafı

boyunca dizilmiştir. Arsa sınırlarının sur dibindeki sokağa dayanması ve dış kısımda vakıfa gelir getirecek dükkânların yapılması sebebiyle hücreler avlunun üç yönünde devam edememiştir. Avlunun iki yanındaki hücre dizilerinin uzunlukları farklıdır. Kuzeydoğu yönünde ise arsa derinliği arttığından, hücreler köşeden kuzeybatı yönünde döndürülerek, hücrelerin sayısı artırılmıştır. Her iki tarafta da, camiye yakın uçlardaki son hücrenin bitişiğinde kubbe örtülü eyvanlar bulunmaktadır (Şekil 3.41) [Aslanapa, 1989]. Revaklarda taşıyıcı olarak sütunlar kullanılmıştır. Örtü hücrelerde ve revaklarda genel olarak pandantif geçiş ögesi kubbedir. Yalnız eyvan önü revak açıklıklarında, mukarnas bezemeli aynalı tonoz örtü bulunmaktadır [Ahunbay, 1988].

Önceden Fatih Belediyesi'ne bağlı Geleneksel El Eğitim ve Uygulama Merkezi olan yapı 1999 depreminde hasar görmüş ve kullanım dışı kalmıştır. Restorasyon çalışmaları 2007 yılında başlamış, 2010 yılında tamamlanmıştır. Yapı bugün (2017) Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı din görevlileri kıraat eğitim merkezi olarak hizmet vermektedir.

Şekil 3.41: E.M.M. ve cami planı.

Şekil 3.42: E.M.M. yol cephesi (2017).

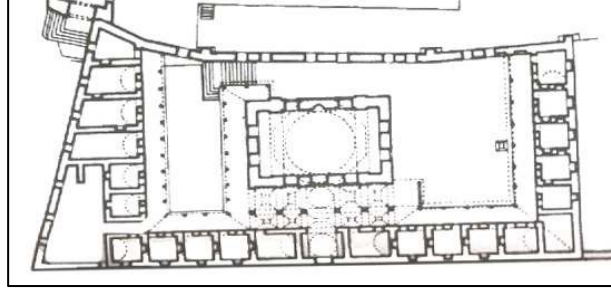
3.5.12. Kadirga Sokullu Mehmet Paşa Medresesi

Sultan Ahmet Meydanı'ndan Marmara denizine doğru Mehmet Paşa Yokuşu üzerinde bulunan ve Sokullu Mehmet Paşanın inşa ettirdiği külliyyede yer alan medrese, Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn 'e göre Mimar Sinan'ın eseridir. Baş oda altında bulunan giriş üzerinde 1571-2 tarihli bir kitabe mevcuttur [Ahunbay, 1988].

Mimar Sinan bu külliyyede de cami ile ortak avlu çevresinde gelişen bir medrese tasarlamış ve arazinin eğimini tasarımın yararına kullanmıştır. Cami arsanın orta yükseklikteki bölümünde konumlandırılmış, alt kısımda yer alan medrese ise yüksek bir altyapı vasıtasıyla avlu seviyesine yükseltilmiştir. Bu sayede medrese ile cami ortak avluyu paylaşırken, aşağı sokak kotundan avluya girişe olanak vermek için, baş oda altına merdivenler yapılmıştır. Yapımın en alt kottan başlamak zorunda olması nedeniyle, öncelikle medrese istinat duvarları inşa edilmiş, sonrasında caminin inşasına başlanmış olmalıdır. Kadirga Sokullu Mehmet Paşa medresesinde hücrelerin U plan düzeninde sıralandığı ve baş odanın simetri eksenini üzerinde konumlandığı plan şeması uygulanmıştır. Baş oda kütleleri, camiye karşı bir hiyerarşi ve denge belirleyici öğe olarak avlu zemininden yükseltilmiş ve önüne diğer revak örtülerinden yüksek kubbeli açıklık yapılarak vurgulanmıştır. Baş oda önündeki kubbenin avluya doğru çıkıntı yapması avluya girişi ve baş odanın varlığını vurgulayan bir nitelik katmıştır (Şekil 3.43) [Kuban, 1998]. Avludaki şadırvan Mimar Sinan'ın günümüze ulaşabilmiş en başarılı örneklerinden biridir. Helalar, dar dış avluya, güneybatı yönündeki köşeye yerleştirilmiştir. Revaklarda taşıyıcılar sütunlardır. Örtü olarak baş odada tromplu, hücrelerde pendentif geçişli kubbe kullanılmıştır. Cepheler, avlu yönünde kesme küfeki taş; dışta 1 sıra taş, 3 sıra tuğla almalı örgüdür. Baş oda kütleleri oluşturulurken, beden duvarlarının cephelerin orta bölümünde kasnak üzerine kadar sürekli olmasına özen gösterilmiş; bu bütünlüğü kuvvetlendirmek için alt yapıyı bitiren saçak korniş, tambur kenarı boyunca, dikey ayrıtı da çevreleyecek biçimde sürdürülmüştür [Ahunbay, 1988].

Kadirga Sokullu Mehmet Paşa medresesi, medrese ve cami kütlelerinin bağlantısı ve oranları vasıtasıyla, cami ile aynı avlu çevresinde gelişen medreseler arasında ileri bir tasarım ürünüdür. Revak örtüsünde eğrisel öğeler yerine tek eğimli çatı kullanılmasına, Mimar Sinan'ın sonraki yıllardaki uygulamalarında sıkça rastlanılmaktadır [Ahunbay, 1988].

Medrese bugün (2017) Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı yatılı hafızlık ve kuran kursu olarak hizmet vermektedir.

Şekil 3.43: K.S.M. planı.

Şekil 3.44: K.S.M. avlusu (2017).

3.5.13. Şemsi Ahmet Paşa Medresesi

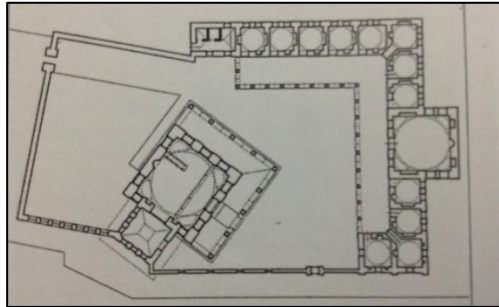
Vezir Şemsi Ahmet Paşa tarafından, Boğaz'ın Üsküdar kıyısında inşa ettirilen küçük külliye içinde yer alan darülhadis medresesi, Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn'de Mimar Sinan'ın eserleri arasında sayılmaktadır. Külliye'nin sadece camisinde 1580-1 tarihli bir kitabe vardır [Ahunbay, 1988].

Arsasının boyutları ve konumu medresenin doğrultusunu etkilemiş olmalıdır. Boğaza paralel ve dik iki sıra halinde dizilen hücrelerle, kibleye yönelen cami arasında 45 derece kadar bir açı farkı bulunmaktadır. Yapının Boğaz kıyısında olması ve mekânlar arasındaki başarılı kütle oranları sayesinde, olanaksız arsa koşullarına rağmen, çeşitli manzaralar yakalayan bir kompozisyon oluşturulmuştur. Baş oda batı yöndeki hücre sırasının ortasında konumlandırılmıştır. Baş oda önündeki revaklarda taşıyıcı sütunlar daha geniş açıklıklarda yerleştirilmiş ve revak yükseltilerek baş oda girişi vurgulanmıştır. Hücreler ve revaklar güney ve batı

yönlerinde uzanan iki dizi şeklindedir. Sadece kuzey ucunda hücre dizisi köşeyi dönerek revağın uç kısmını kapatmaktadır. Diğer uçta ise helâ ve şadırvan hücre-revak kütesine birleşmektedir (Şekil 3.45) [Necipoğlu, 2013]. Örtü, Baş odada tromp geçişli, hücrelerde ise pandantif geçişli kubbedir. Revaklar tek yönde eğimli ahşap çatıyla örtülmüştür. Revaklarda ve Boğaz cephesinde kesme taş, diğer kısımlarda 1 sıra taş/ 3 sıra tuğla almaşık örgü kullanılmıştır. Baş oda kütesinin biçimlenişinde, kasnak seviyesinde özel bir detay vardır. Sekizgen planlı kasnağın köşelerinde plâstir biçiminde çıkıntılar yapılmıştır. Aynı avlu çevresinde bulunan camide geçiş öğeleri olan tromplar cepheye yansımıştır, bununla beraber baş odanın kubbeye dış geçiş alanlarında iki yöne eğimli çatı parçaları kullanılmıştır [Ahunbay, 1988].

Şemsi Paşa Külliyesi, sınırlı programıyla daha sonra 17. yüzyılda örnekleri çoğalan, medresenin külliyesinin merkezi olduğu uygulamalara öncü olmuştur [Aşkun, 1988].

Medrese, Şemsi Paşa'nın vefatından kısa bir zaman sonra tekke haline getirilmiştir. 1890'da yazılan Mecmua-yı Tekaya'da bu tekkenin ismi geçmemektedir, buradan yola çıkılarak tekkenin bilinmeyen bir tarihte faaliyetini durdurmuş olduğu düşünülmektedir. 1768 yılında yazılan Hadikatül Cevami eseri bu medreseden tekke olarak bahsettiği için, tekkenin bu yıllarda faaliyette olduğu çıkarılmaktadır. Medrese, 1894 depreminde çok zarar görmüş ve kullanılamaz hale gelmiştir. Harabe halde iken, 1940 yılında Vakıflar idaresi tarafından restore edilmiştir. Özgün yapıya uygun şekilde gerçekleştirilen bu restorasyon, Y. Mimar Süreyya Yücel tarafından yapılmıştır. Medrese, 1953 yılında Şemsi Paşa Halk Kütüphanesi olarak hizmete açılmıştır. Günümüzde (2017) de bu işlevini sürdürmektedir [Haskan, 2001].

Şekil 3.45: Ş.P.M. planı.

Şekil 3.46: Ş.P.M. avlusu (2017).

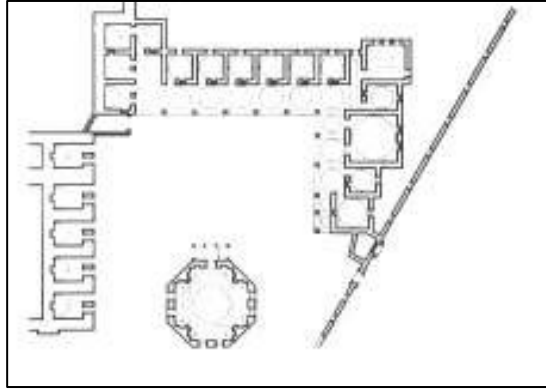
3.5.14. Zal Mahmut Paşa Tahtani Medresesi

2.Selim'in kızı Şah Sultan ve eşi vezir Zal Mahmut Paşa tarafından Eyüp'te Defterdar ve Kalenderhane Caddeleri arasında kalan parselde inşa ettirilen külliye içinde yer alan medreseler sadece Tuhfet-ül Mimarîn'de Mimar Sinan'ın eserleri olarak geçmektedir. Aptullah Kuran, medreselerin Mimar Sinan tarafından tasarlanmadığını söylemenin zor olduğunu; bu yapıların kütle düzeninin açıkça Mimar Sinan'ın damgasını taşıdığını belirterek; Mimar Sinan'ın son yıllarında inşa edilmiş olan medreselerin yapımın Mimar Sinan'ın kalfalarından biri tarafından yürütüldüğünü ileri sürmektedir [Kuran, 1973]. Medreselerde ve camide yapım tarihini belirten bir yazıt bulunmamaktadır. Külliye'nin eğimli bir arsa üzerine yerleşmiş olması nedeniyle, yapımın önce alçak olan kısımdan, istinat duvarlarının yapımıyla başlamış olması olasıdır. Bu sebeple Tahtani medresenin en önce inşa edilmiş olduğu düşünülmektedir [Ahunbay, 1988].

Zal Mahmut Paşa Külliyesinin yerleşiminde kible ve ona dik aks esas alınmıştır. Aşağı medresenin kolları da bu eksene uymuş, ancak Feshane Caddesi'yle medrese arasında eğik bir açı olması sebebiyle, kuzeydoğu kolundaki hücreler ve başoda aksa kaydırılarak yerleştirilmiştir. Baş oda ve hücrelerin oluşturduğu kollar L plan şeması tanımlamaktadır. Medresenin çevrelediği avlunun diğer kenarlarından birinde cami istinat duvarı, diğerinde Zal Mahmut Paşanın türbesi ve hazire bulunmaktadır. Baş oda kuzeydoğu kolu üzerinde, kolların kesiştiği köşeye yakın bir yerdedir. Biri üst medresenin altyapısını oluşturan üç hücre kolu arasında en düzenlisi kuzeybatıdaki'dir. Baş odanın yanında yer alan hücrelerden kuzeydoğu köşede bulunan diğerlerinden daha büyüktür. Güneybatıdaki dizide birbirinden geçilen bir hücre çifti ile iki normal hücre bulunmaktadır. Hücrelerin tümüne dik

açılı giriş verecek biçimde geçitler tasarlanmıştır. Güneybatıda bir revak açıklığı genişliğinde olan geçit kuzeydoğuda dar bir koridor şeklindedir (Şekil 3.47) [Kuran, 1986]. Revaklarda taşıyıcı sütunlardır. Tuğla örgülü kemerlerin yarım daire şeklinde olması kemerlerin 16. yüzyıla ait olduğunu düşündürmektedir. Hücrelerin çoğunda ve baş odada örtü pandantif geçişli kubbedir. Aynalı ve beşik tonozdan da yararlanılmıştır. Revakların avlu girişine yakın güneydoğu ucunda daralan bölümü, bütünleyici tonoz parçalarıyla birleşen küçük kubbelerle örtülmüştür [Ahunbay, 1988].

Daha önceleri de birçok tamirat geçiren medrese 1955-63 yılları arasında restore edilmiştir. 2012 yılı Ağustos ayında başlayan son restorasyon çalışmaları 2015 yılında bitmiştir. Günümüzde (2017) sahaflar çarşısı olarak kullanılan yapının Kent Tarihi müzesine dönüştürülmesi düşünülmektedir.

Şekil 3.47: Z.T.M. planı.

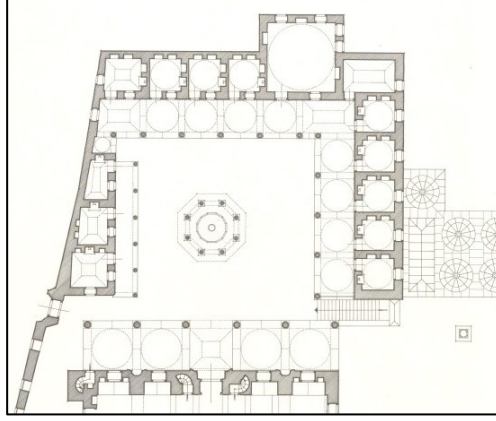
Şekil 3.48: Z.T.M. fevkani medreseden görünüşü (2017).

3.5.15. Zal Mahmut Paşa Fevkani Medresesi

Vezir Zal Mahmut Paşa ve eşi Şah Sultan tarafından Eyüp'te yaptırılan külliye'nin iki medresesi olduğu Tuhfet-ül Mimarîn'de belirtilmiştir [Ahunbay, 1988].

Cami ile beraber aynı avlu etrafında yer alan medresenin planlanmasında arsanın dar olması ve Kalenderhane Caddesi'nin doğrultusu zorluk yaratmıştır. Caminin simetri eksenini medresede karşılığını bulamamaktadır; baş oda eksenden yana kaymış, avlunun bir tarafında revaklı, diğer tarafında revaksız bir kütle düzeni ortaya çıkmıştır. Güneybatı yönünde, dışarıdaki yol hattını içeri yansıtmamak amacıyla, farklı boyutlarda revaksız hücreler inşa edilmiştir. Aynı avlu etrafında yer almakla birlikte, medrese ve cami ayrık halde bırakılmışlardır. Hücreler birbirine dik iki kol üzerinde konumlandırılmıştır. Baş oda simetri ekseninin kuzeydoğusuna kaymıştır. Kuzey taraftaki köşe mekân helâ olarak düzenlenmiştir (Şekil 3.49) [Ahunbay, 2013]. Revakların taşıyıcısı sütunlardır. Hücre ve revak örtüleri pandantif geçiş öğeli kubbedir. Ancak dikdörtgen planlı revak ve hücrelerde aynalı tonoz kullanılmıştır. Baş odanın örtüsü sekizgen tabana oturmuş bir kubbedir. Ancak sekizgenin kare üzerine yerleştirilmesi, dört kenarının karenin kenarıyla çakışması şeklinde değil, şaşırtmalı olarak yapılmıştır. Bu düzen değişikliği sonucunda, geçiş öğeleri de sekizgen köşelerinden kare köşelerine bağlanan ayrıtlarla birleşen düzlem üçgen çiftleri biçiminde olmuştur. Mimar Sinan'ın son dönem eseri camilerinde yaygın olarak karşılaşılan, daha fazla sayıda pencere açarak, bol ışıklı iç mekânların elde edilmesine olanak sunan cephe düzeni Zal Mahmut Paşa Camisinde ve baş odanın cephesinde de mevcuttur. Baş odanın kuzeydoğu cephesinde geniş bir kemer altında, iki alt pencere birleştirilmiş ve kemer aynası alçı şebekeli yapılarak, geniş bir aydınlatma yüzeyi sağlanmıştır. Yüzeyler horasan harcı ile sıvanmış olduğundan medrese duvarlarının yapım tekniği gözlemlenememektedir. Revaklarda, camide olduğu gibi 1 sıra taş / 2 sıra tuğla örgü izleri görülebilmektedir [Ahunbay, 1988].

Daha önceleri de pek çok onarımdan geçen medrese 1955-63 yılları arasında restore edilmiştir. 2012 yılı Ağustos ayında başlayan son restorasyon çalışmaları 2015 yılında bitmiştir. Günümüzde (2017) Eyüp Sultan Belediyesi El Sanatları Atölyeleri olarak kullanılan yapının Kent Tarihi müzesine dönüştürülmesi düşünülmektedir.

Şekil 3.49: Z.F.M. planı.

Şekil 3.50: Z.F.M. avlusu (2017).

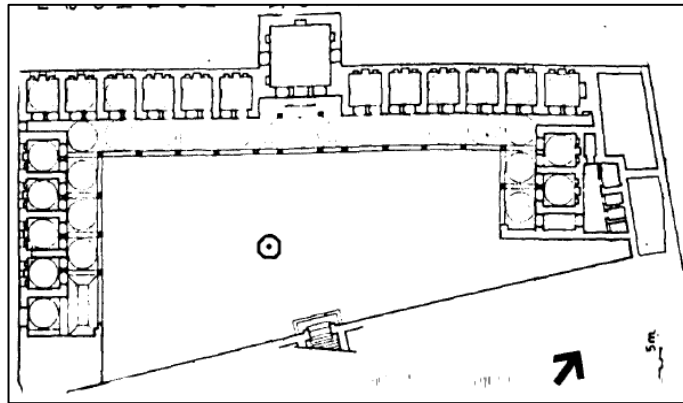
3.5.16. Atik Valide Medresesi

Sultan 3.Murad'ın annesi Nurbanu Valide Sultan tarafından Üsküdar'da inşa ettirilen külliye'nin medresesi, Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn 'de Mimar Sinan'ın eserleri arasında yer almaktadır. Medresenin yazıtı revakların dersane girişi önündeki yerinde yoktur. Tarihi kaynaklara göre medrese yapımı 1579-80 tarihinde bitirilmiştir [Ahunbay, 1988].

Atik Valide Külliyesi'nde cami ve medrese ortak bir yapı adası üzerindedir. Ancak cami ve avlusu ile medrese aynı doğrultuda değildir. Arazinin eğimli olması ve arsa sınırlarının düzensizliği, yapıların planını ve biçimlenişini etkilemiştir. Yamuk planlı bir arsa parçası üzerine yerleşen medresenin tasarımında, çarpıklıkları giderecek bir dik açılı düzen oluşturulmaya çalışıldığı ve kolları eşit olmayan U planlı bir medrese tasarlandığı gözlemlenmektedir. Baş oda U planının tabanı üzerinde simetrik bir konumda yerleştirilmiştir. Kadırga Sokullu Mehmet Paşa medresesinde olduğu gibi, revaklardan basamaklarla yükseltilecek baş odanın altından, tonozlu bir

geçit vasıtasıyla sokak geçmektedir. Baş oda hücre dizisinden geriye çekilerek, revak kısmında iki sütunla taşınan bir ön mekân oluşturulmuştur. Hücreler U planın üç tarafında sıralanmakta ve dar geçitler vasıtasıyla köşedeki hücrelere giriş ve ışıklandırma sağlanmaktadır. Revak kısmından bir geçitle ulaşılan helalar doğu hücre kolunun arkasına yerleştirilmiştir (Şekil 3.51) [Ahunbay, 1988]. Revaklarda taşıyıcılar sütunlardır. Revağın baş oda girişindeki kısmında, açıklıkları farklı kemerler ve değişik örtü biçimiyle baş odanın konumu belirtilmiştir. Örtü elemanları baş odada tromp, revağın büyük bir bölümünde pandantif geçişli kubbedir. Ayrıca aynalı ve beşik tonoz örtüler de kullanılmıştır. Revaklarda ve dış cephelerde kesme taş duvarlar varken yalnız dersane kasnağında 1 sıra taş, 3 sıra tuğla örgü kullanılmış olması dikkat çekmektedir [Ahunbay, 1988].

Medrese günümüzde (2017) İlim Yayma Cemiyeti Kadıköy Şubesi olarak hizmet vermektedir.

Şekil 3.51: A.V.M. planı.

Şekil 3.52: A.V.M. dış cephesi (2017).

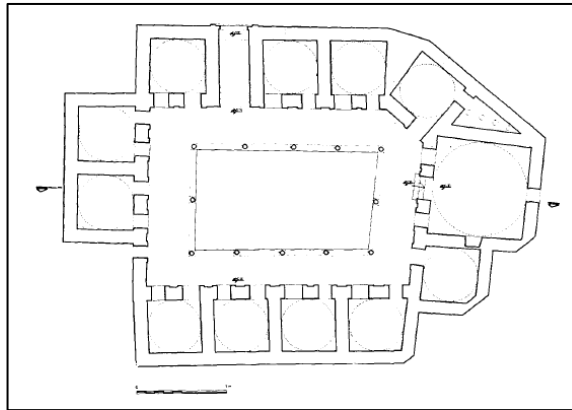
3.5.17. Mehmet Ağa Medresesi

Topkapı Sarayı Darüssade ağalarından Hacı Mehmet tarafından Sultanahmet yakınında, Divanyolu'nda inşa ettirilen küçük külliye'nin medresesi Tezkiret-ül Ebniye'de Mimar Sinan'ın eserleri arasında geçmektedir [Kuran, 1986]. Medresede günümüze ulaşabilen bir yazıt bulunmamaktadır. Ancak, tarihi kaynaklar medreseye ilk müderrisin 1582-3 yıllarında atandığını yazmaktadır [Ahunbay, 1988].

Mehmet Ağa külliyesi, medrese çevresinde gelişen külliye türünün bir örneğidir. Medrese, Hoca Rüstem Sokağında dar bir arsa üzerine inşa edilmiştir. İki tarafı bitişik nizam yapılarla sınırlı olduğundan, avluya dönük bir planlama tercih edilmiştir. Dörtgen planlı avluyu saracak şekilde alabildiği kadar hücre yerleştirilmiştir. Arsa planının düzgün olmaması sebebiyle baş oda avlunun tam orta aksına yerleştirilememiş, bitişindeki hücrelerde üçgen ve köşesi kesik dörtgen plan şemaları meydana gelmiştir (Şekil 3.53) [Ahunbay, 1988]. Revaklar tek eğimli çatı ile örtülmüştür. Duvar örgüsü, kısmen değişmiş olmakla birlikte 1 sıra taş, 3 sıra tuğla almalı düzendedir. Revaklar sıvandığı için altındaki yüzeyin örgüsünü saptanamamıştır [Ahunbay, 1988].

Zeynep Ahunbay Mehmet Ağa Medresesini, Sinan'ın sınırlı maddî olanaklar çerçevesinde yapmış olduğu mütevazî bir yapı olduğunu; arsa sınırlarının ve malzeme kaynaklarının elverdiği oranda başarıya ulaşan bir mimari uygulama olarak değerlendirmektedir [Ahunbay, 1988].

Cumhuriyetin döneminde çocuk esirgeme kurumu olarak kullanılan yapı bugün (2017) Türkiye Yazarlar Birliği'ne tahsis edilmiştir. Bugün kültür merkezi olarak işlevini sürdürmektedir.

Şekil 3.53: M.A.M. planı.

Şekil 3.54: M.A.M. avlusu (2016).

3.5.18. Hadım İbrahim Paşa Medresesi

Kanunî Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Hadım İbrahim Paşa tarafından İstanbul Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Adlî Tıp binasının yanında, Koca Mustafa Paşa Caddesi ile Etyemez Tekkesi Sokağının kesiştikleri kavşakta inşa ettirilen medresenin Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn'de ismi geçmektedir [Ahunbay, 1988].

İbrahim Paşa medresesi, Mimar Sinan'ın bir Bizans devri kilisesini camiye dönüştürerek yeniden işlevlendirdiği ve kiliseyle bütünleşmiş bir ek yaptığı özgün bir uygulamadır. Arsanın dar olması yerleşimi zorlaştırmış; medresenin revakları kiliseye fazlasıyla yaklaşılarak geçit şeklinde bir avlu oluşmuştur. Cami ile ortak avlu çevresinde gelişen başka medreselerde olduğu gibi, bu eserde de cami ile dersane aynı aks üzerine yerleştirilmiş; hücreler ise arsa sınırlarına uyum sağlayacak şekilde revakların gerisinde, düzenli bir şemadan bağımsız olarak dizilmiştir (Şekil 3.55) [FATBEL, 2017] [Ahunbay, 1988].

Baş oda kütesinin tasarımında Şehzade medresesindeki benzeyen iki kademeli düzen uygulanmıştır. Beden duvarları üst pencerelerin hemen üst kısmından geçen bir kornişle bitmektedir, yukarıda ise duvar-kasnak sürekliliğini gösteren örtü kademesi başlamaktadır. Burada korniş kısmı içteki geçiş kısmıyla ilişkili değildir, iç kısımda kubbeye geçiş pendentifle sağlandığı için böyle bir yatay düzlem bulunmamaktadır [Ahunbay, 1988].

Medrese 1894 depreminde büyük ölçüde zarar görmüş ve o tarihten 2007 tarihine kadar da harap şekilde kalmıştır. 1993 Eylül ayında da yapının içinde bir temizlik yapıldığı görülmüştür [Web 2, 2017]. 1930 yıllarında mevcut olan revaklar

tamamen yok olmuştur. Eski fotoğraflardan revakların sütunlarla taşındığı ve revak örtü sisteminin kubbe olduğu saptanabilmektedir [Ahunbay, 1988].

Fatih Belediyesi tarafından Hadım İbrahim Paşa Medresesi'ne ait Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon ve Tesisat projeleri hazırlatılarak ilgili Koruma Bölge Kurulu'na 2007 tarihinde onaylatılmıştır. Fatih belediyesi tarafından projeleri hazırlatılan İbrahim Paşa Medresesine ait projeler, Vakıflar İdaresine teslim edilmiştir. Onaylanan projeler doğrultusunda yapının restorasyon ve rekonstrüksiyon çalışmaları tamamlanmıştır (Şekil 3.56) [Web 2, 2017].

Medrese günümüzde (2017) Yeşilay tarafından alkol ve madde bağımlıları için rehabilitasyon ve danışmanlık merkezi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 3.55: H.İ.M. planı.

Şekil 3.56: H.İ.M. yol cephesi (2017).

3.5.19. Nişancı Mehmet Bey Medresesi

Hekimoğlu Ali Paşa Camisinin kuzeyinde, Ali Şir Nevai Sokağı üzerinde bulunan medrese, Kanunî Sultan Süleyman dönemindeki nişancılardan Eğri Abdizade Mehmet Bey tarafından inşa ettirilmiştir. Medresede bir yazıt

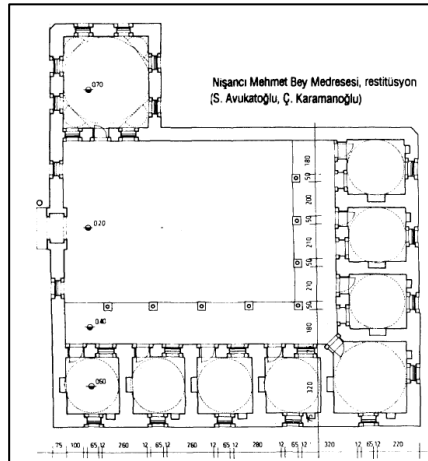
bulunmamaktadır. Medresenin adı Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarîn'de yeri belirtilerek geçmektedir [Ahunbay, 1988].

1869 ve 1914 yıllarında İstanbul'da yapılan medreseleri saptama çalışmalarında yapıdan bahsedilmektedir. Bu durum Zeynep Ahunbay'a göre yapının o sırada kullanılamayacak kadar harap olması, ya da tekke gibi başka bir işlevle kullanılmasıyla açıklanmaktadır [Ahunbay, 1988].

Nişancı Mehmet Bey Medresesi bir külliye içinde yer almayan bağımsız medreselerdendir. Medresenin avlusuna hücreler ile dersane arasından giriş sağlanmaktadır. Hücreler küçük ve dikdörtgen planlı bir avlu çevresinde L plan düzeninde olacak şekilde iki kol üzerinde dizilmişlerdir, köşede oluşan bol kısma baş oda yerleştirilmiştir (Şekil 3.57) [Ahunbay, 1988].

Harap olan özgün yapıdan geriye kalan kare planlı baş oda tromp geçişli bir kubbeyle örtülüdür. Beden duvarlarından örtüye geçişte iki aşamalı düzen uygulanmıştır. İlk korniş, iç kısımdaki geçiş bölgesinin başlangıç düzeyindedir. İkinci aşamada duvar yükselerek kubbe kasnağıyla birleşmektedir. Burada özgün bir detay olarak, trompların kütsel olarak dışa yansıtıldığı gözlenmektedir. Revaklar ve hücreler kütsel olarak korunamadıklarından örtü türleri bilinmemektedir [Ahunbay, 1988].

Harap duruma gelen medresenin özgün halinden yalnız dersane örtüsüyle birlikte ayaktaadır. Revaklar tamamıyla yok olmuştur. Hücrelerin ara duvarları yıkılmış; dış duvarlar güney yönünde yer yer üst pencere seviyesine kadar harap bir biçimde kalabilmiştir. Günümüzde (2017) yapının rekonstrüksiyonu yapılmış ve TÜGVA (Türkiye Gençlik Vakfı) il temsilciliği binası olarak hizmete girmiştir [Web 4, 2017].

Şekil 3.57: N.M.M. restitüsyon planı.

4. İSTANBUL'DAKİ MİMAR SİNAN ESERİ OLAN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMİŞ MEDRESELERİN MİMARİ ANALİZİ

Mimar Sinan'a ait İstanbul'daki 57 medrese ile ilgili yürütülen alan ve arşiv incelemeleri sonucu yapılan tespite göre toplamda 19 medresenin bugün yeniden işlevlendirilerek kullanımda olduğu tespit edilmiştir. Bu medreseler ile ilgili literatür araştırmaları, 2017 yılında yerinde inceleme ve belgelemeler yapılmış; mevcut kullanıcılarıyla, Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları'yla, Vakıflar İstanbul 1. ve 2. Bölge Müdürlükleri'yle, Fatih ve Üsküdar Belediyeleri'yle ve bazı medreselerin restorasyon uygulamalarını yürütmüş firmalarla görüşmeler yapılarak veriler toparlanmıştır. Elde edilen bu veriler analiz tablolarına atararak 19 medresenin yeniden işlevlendirilirken geçirdiği değişimlerin mimari analizleri yapılmıştır.

4.1. Haseki Hürrem Sultan Medresesi

Haseki Hürrem Sultan Medresesi, 1963–1974 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Club Mediterrane arasında yapılan anlaşma ile cami dışındaki binalar turistik amaçlı eğlence merkezi olmak üzere restore edilmiştir, ancak semt sakinlerinin itirazı üzerine bu işlevden vazgeçilmiştir [Web 5, 2017]. Külliye 1974 tarihinden itibaren Diyanet İşleri Başkanlığı Haseki Eğitim merkezi olarak kullanılmıştır [Web 21, 2017].Yapılan onarım çalışmaları sonrası 2017 yılında külliye Diyanet İşleri Başkanlığı'nın İstanbul Haseki Abdurrahman Gürses Eğitim Merkezi olarak hizmete girmiştir. Medrese kısmı bayan vaizlerin eğitimleri için kullanılmaktadır.

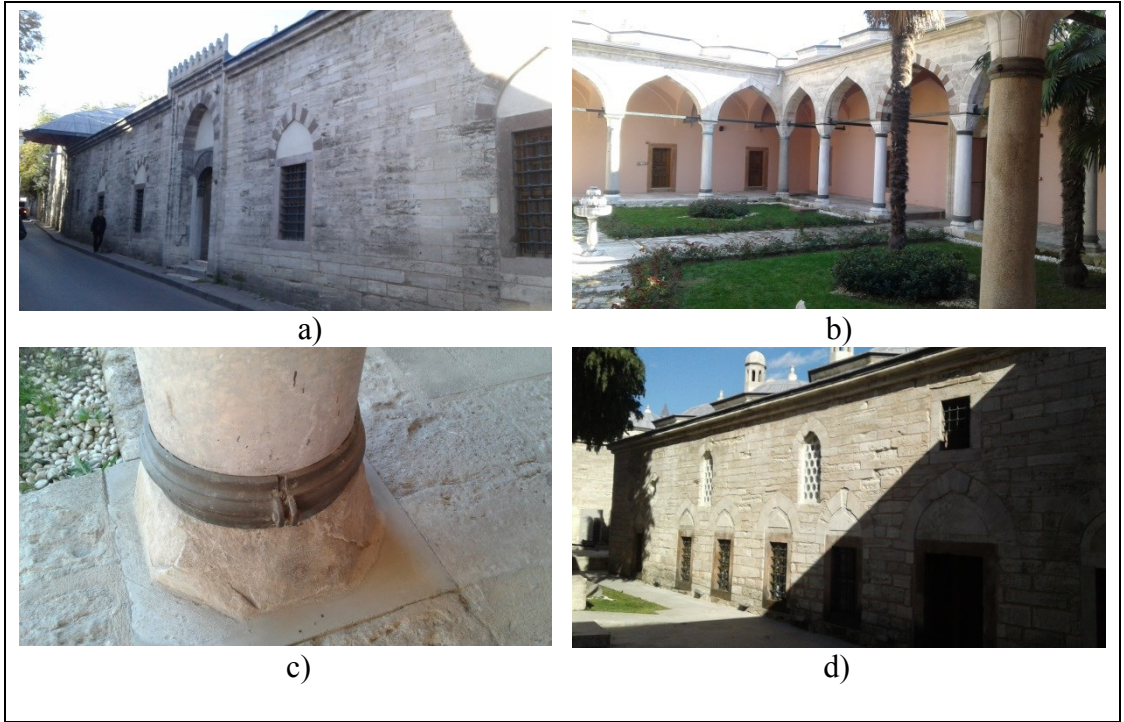
Yapıda temizleme ve yenileme çalışmaları yapılmış, bitkilenen yüzeyler temizlenmiştir (Şekil 4.1.a). Kullanılmadığı dönemde sökülen kurşun kaplamalar ve döşeme kaplamaları yeniden yapılmıştır.

Avludaki beton zemin kaldırılarak özgün bahçe haline getirilmiştir(Şekil 4.1.b). Baş oda dersane olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.1.e). Baş odada şeshane döşemelerin üstü koruma amaçlı laminant parke ile kaplanmıştır (Şekil 4.1.f).

Hücreler bayanlar için kişisel kıyafet değiştirme odaları ve derslikler olarak kullanılmaktadır, inceleme izni alınamamıştır.

Cephelerde, bitkilenen duvar ve yüzeyler temizlenmiştir. Özgün kubbelerdeki kurşunlar çalındığı için yeniden kurşunla kaplanmış (Şekil 4.1.d). Cephe çinileri Çinili köşk müzesine taşınmıştır. Sütunlardaki pirinç bilezikler çalındığı için yenileri pirinç malzemeden kenet şeklinde yapılmıştır (Şekil 4.1.c). Taşıyıcı sistemde başka değişiklik gözlemlenmemiştir.

Yapının temelinin havalandırması için yapılan dehlizlerden bir tanesi tıkanmıştır (Şekil 4.1.g). Binanın ısınması klima ile sağlanmaktadır (Şekil 4.1.f). (Ek B1)

Şekil 4.1: a) H.S.M. ön cephesi (2017), b) Avlu (2017), c) Sütun kenedi(2017), d) Sağ cephe (2017), e) Baş oda(2017), f) Baş oda klima ve laminant parke kaplamaları (2017), g) Temel havalandırma künkü (2017), h) Tuvaletler (2017).

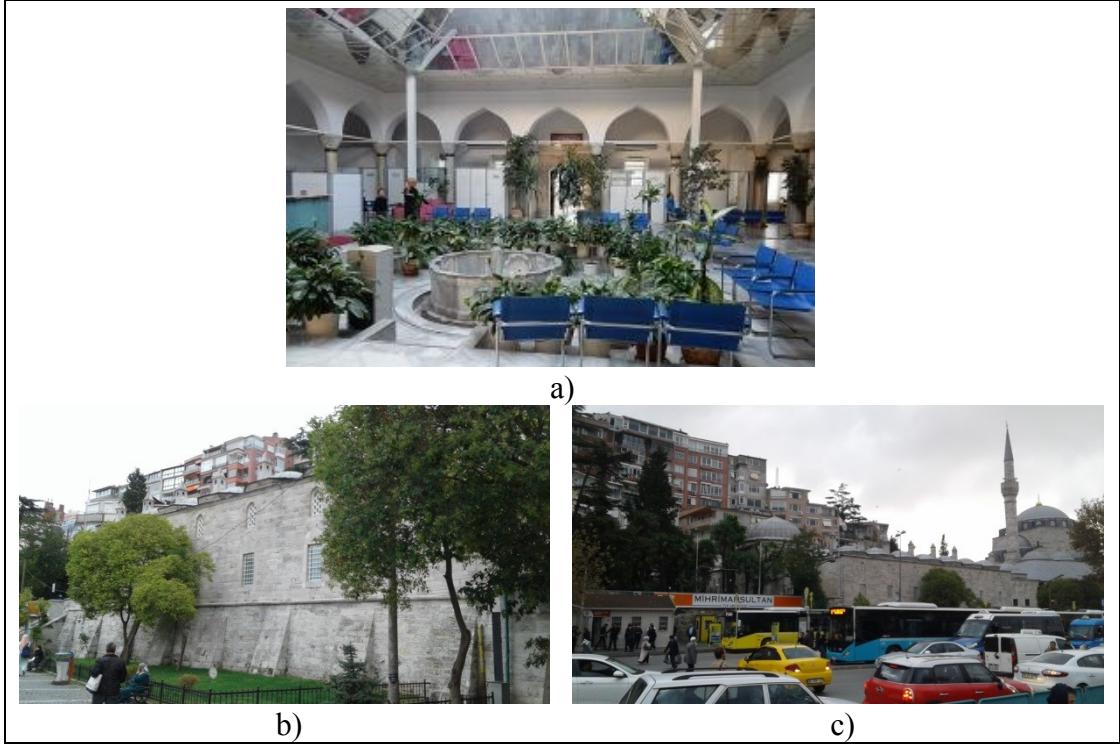
Şekil 4.1: Devam.

4.2. Üsküdar Mihrimah Sultan Medresesi

Üsküdar Mihrimah Sultan Medresesi cumhuriyetin ilk yıllarında Çocuk Dispanseri ve Ruh Sağlığı binası olarak kullanılmıştır. Medrese 1961 yılından bu yana sağlık alanında hizmet vermektedir [Web 13, 2017]. Günümüzde(2017) özel bir kuruma tahsis edilen medrese Üsküdar Mihrimah Sultan Tıp Merkezi olarak kullanılmaktadır. Restorasyon yapılmamış onarım geçirmiştir.

Yapıda basit onarımlar yapılmış, özgün haline uyumsuz modern malzemeyle müdahalelerde bulunulmuştur. Açık avlu kapatılarak fuayeye, revaklar ise koridor ve bekleme mekânlarına dönüştürülmüştür. Zemin mermer ile kaplanmış, yapının özgünlüğü niteliksiz modern malzeme kullanımıyla bozulmuştur (Şekil 4.2.a). Baş

odaya giriş izni verilmemiştir. Dış cephede cam tonoz örtü dışında değişim gözlenmemiştir. Avlunun cam ve çelik ekle kapatıldığı ve avlu özelliğini yitirdiği gözlemlenmiştir. Avlu örtüsünde taşıyıcı olarak bağımsız çelik kolonlar kullanılmıştır (Şekil 4.2.a). (Ek B2)

Şekil 4.2: a) Ü.M.M. avlusu (2017); b,c) Üsküdar Mihrimah Sultan medresesi Boğaz cephesi (2017).

4.3. Yavuz Sultan Selim Medresesi

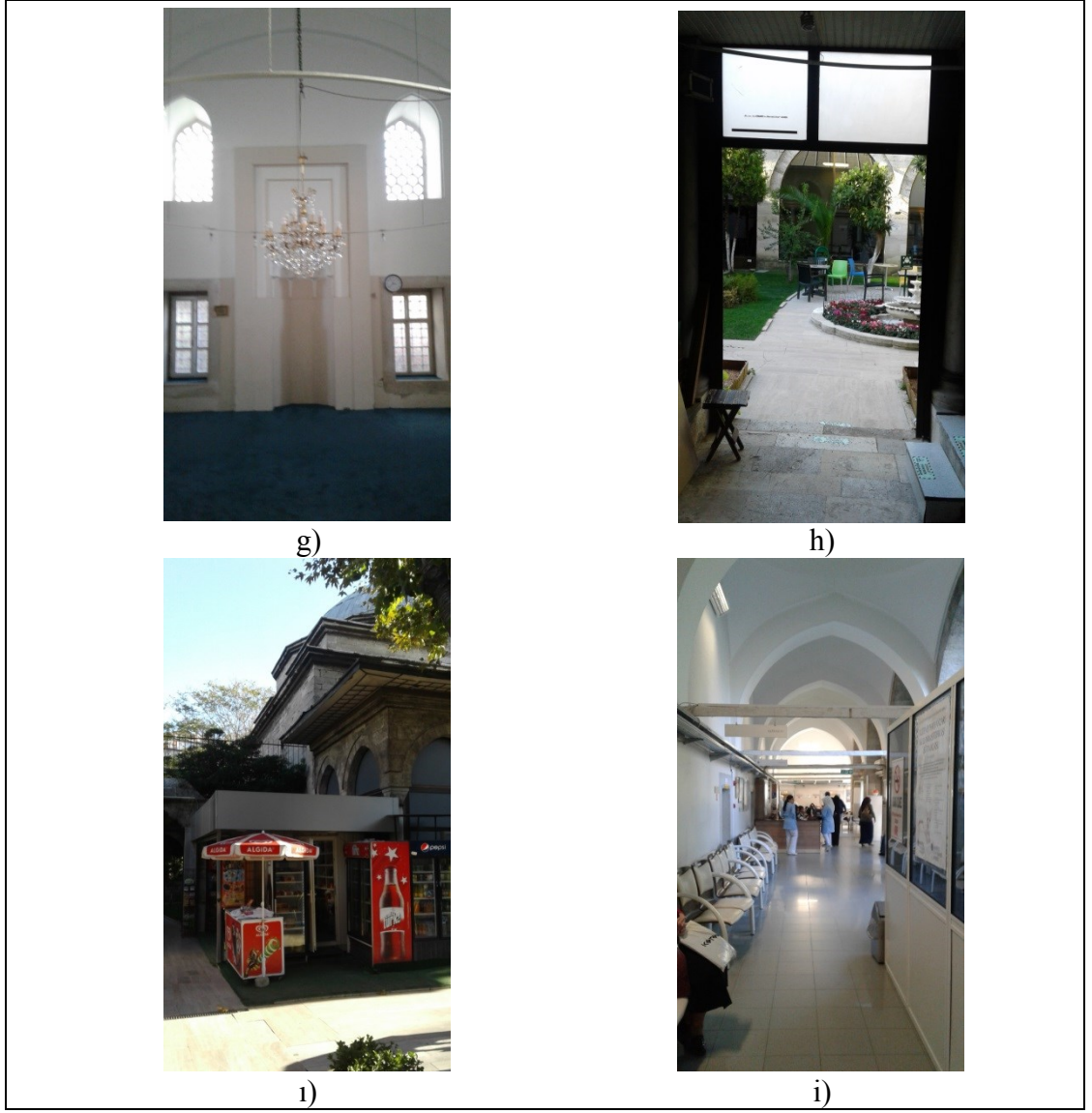
Yavuz Sultan Selim Medresesi 1918 yılında aşhane olarak, 1968'den 1980'li yılların başına kadar Türk Hat Sanatları Müzesi olarak hizmet vermiştir. Medresenin dershanesi, medresenin yapımından kısa bir süre sonra minare ve minber eklenerek mescide çevrilmiştir. Ancak 20. yüzyılın ortasında minarenin kaide üstündeki bölümü yıkılmıştır, minare yeniden yapılmamıştır [Web 11, 2017]. Medrese günümüzde (2017) Medipol Üniversitesi Vatan Kliniği olarak hizmet vermektedir.

Yapının yüzeylerinde temizleme işlemlerinin uygulandığı, yenileme yapıldığı ve sağlık yapısı ihtiyaç programı için gerekli ekler yapıldığı gözlenmiştir. Avlu peyzaj düzenlemesi yapılarak açık kafeterya olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.3.b). Avluda yapıya uyumsuz bir konteynır bulunmaktadır (Şekil 4.3.f). Avluda yapıya

uygun olmayan bir ek olarak büfe yapılmıştır (Şekil 4.3.ı). Revaklar camekânla kapatılarak koridor, bekleme holü ve hasta kabul birimlerine dönüştürülmüştür (Şekil 4.3.c). Uzun yıllar mescit olarak kullanılan dersane günümüzde de halka açık bir mescit olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.3.g). Mescitte bayanlar bölümü yapılırken yapının kütle bütünlüğü bozacak şekilde niteliksiz ek yapılmıştır (Şekil 4.3.e). Baş odanın revak kısmı da kapatılarak ayakkabılık ve depo olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.3.h). Hücreler ise muayene odaları ve tıbbi birimler olarak kullanılmaktadır. Yapının dış cephesi özgün halini korumaktadır. Avlu cephesinde ise klima dış üniteleri başta olmak üzere niteliksiz ekler vardır (Şekil 4.3.f). Revaklar yapıya uyumsuz pvc profillerle kapatılmıştır (Şekil 4.3.i). Yapının taşıyıcı sisteminde değişiklik gözlenmemiştir. Yapıyı detaylı inceleme izni alınamamıştır. (Ek B3)

Şekil 4.3: a) Y.S.M ön cephe (2017), b) Avlu (2017), c) Giriş eki (2017), d) Tuvalet (2017), e) Baş oda (2017), f) Avluda yapılmış ekler (2017), g) Baş oda mihrap (2017), h) Baş oda revak (2017), ı) Büfe eki (2017), i) Revaklar (2017).

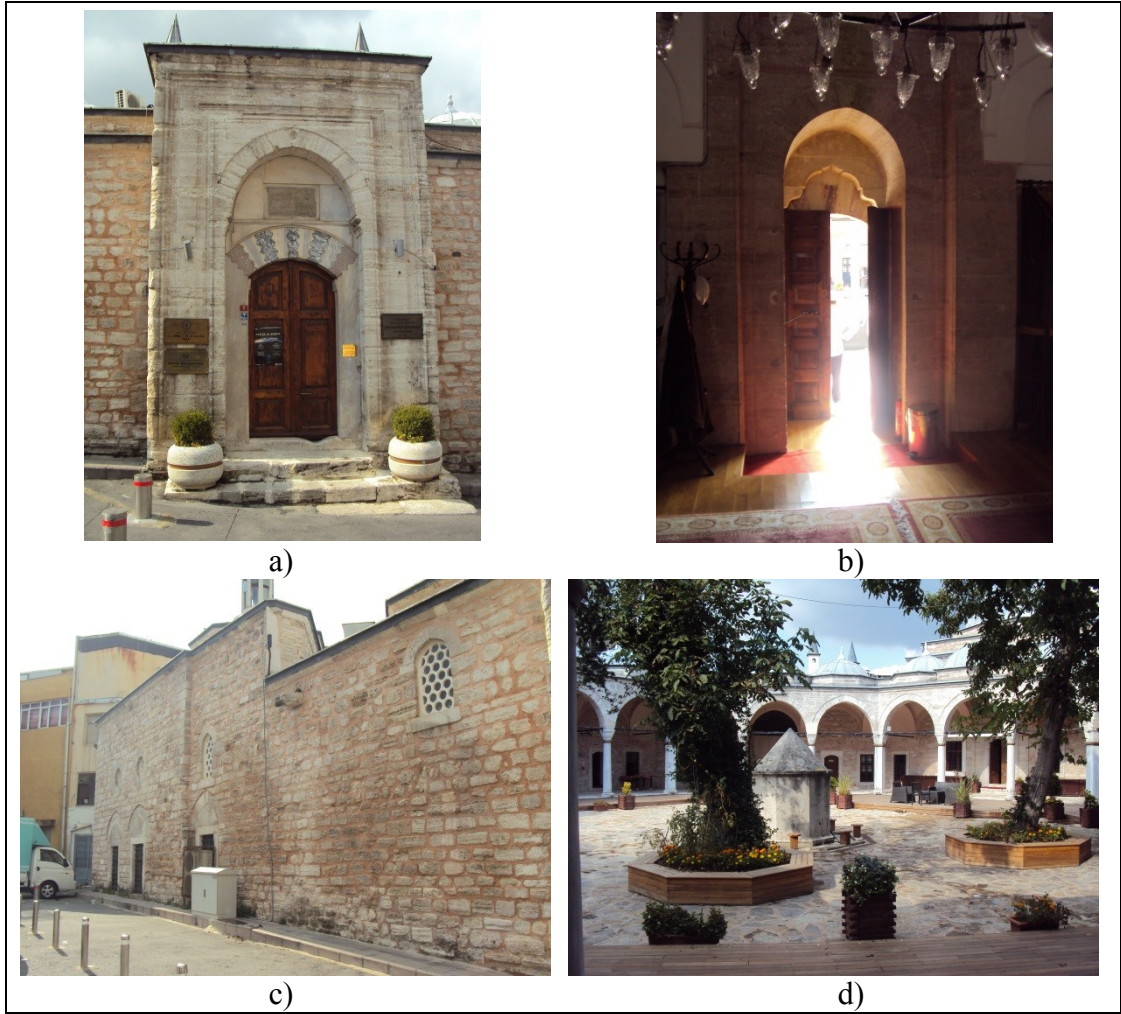
Şekil 4.3: Devam.

4.4. Rüstem Paşa Medresesi

İşlev verilmeden önce kullanım dışı bir yapı olan Rüstem Paşa Medresesi günümüzde (2017) Bediüzzaman Said Nursi ve Risale-i Nur müzesi olarak hizmet vermektedir. Medresede kültürel aktiviteler yürütülmekte, çeşitli organizasyon ve toplantılar düzenlenmektedir.

Yapıda temizleme ve yenileme çalışmaları yapılmıştır. Taşıyıcı sistemi sağlam olan yapıda basit onarımlar yapılmıştır (Şekil 4.4.c). Avlu ve revak özgün durumuna uygun şekilde restore edilmiştir. Avlu peyzajı yeniden düzenlenmiş (Şekil 4.4.d), revakların ön kısmına ahşap yürüme platformu eklenmiştir (Şekil 4.4.e). Revaklar

yarı açık dinlenme ve etkinlik alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.4.1). Baş oda dersane ve etkinlik odası olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.4.f). Hücrelerden üç tanesi müzeye dönüştürülmüştür (Şekil 4.4.i). Diğer hücreler ise yönetim, derslik, mutfak, depo gibi birimler olarak kullanılmaktadır. Cephelerde yosun tutan duvarlar temizlenmiş, kubbe kurşunları yenilenmiştir (Şekil 4.4.c). Yapının taşıyıcı sisteminde değişiklik gözlemlenmemiştir. Yapının ısınması doğalgaz ile gerçekleşmektedir (Şekil 4.4.h). (Ek B4)

Şekil 4.4: a) R.P.M. taç kapısı (2017), b) Baş oda kapısı (2017), c) Ön cephe(2017), d) Avlu (2017), e) Avlu ve revak ilişkisi (2017), f) Baş oda (2017), g) Kubbe feneri (2017), h) Doğalgaz petekleri ve şeshane döşeme kaplamaları (2017), i) Revaklar (2017), i) Sergi salonu (2017).

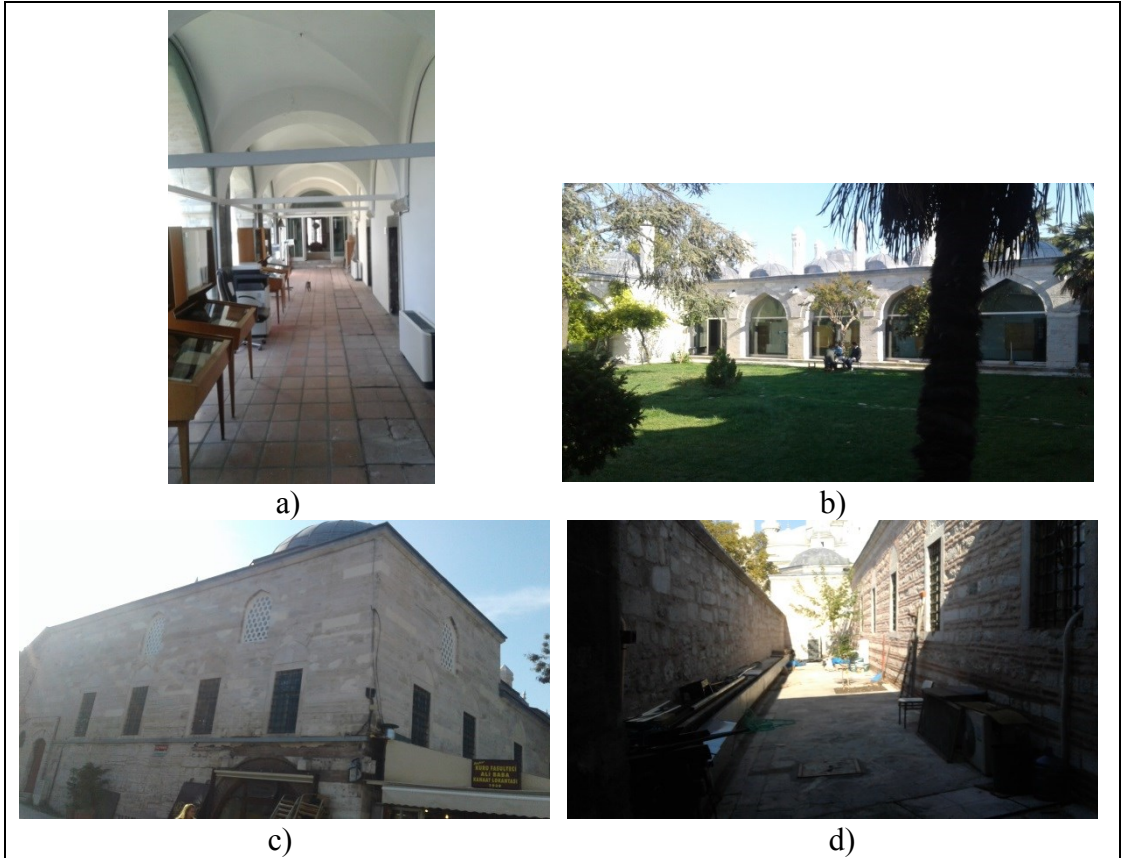
Şekil 4.4: Devam.

4.5. Süleymaniye Evvel Medresesi

Süleymaniye Evvel Medresesi, 1927 yılına kadar Halil Ethem Bey'in başkanlığında kurulan heyet tarafından Ankara Etnografya Müzesi için biriktirilip

hazırlanan müzelik eşyaların toplanma yeri olarak kullanılmıştır. Ankara’da Etnografya Müzesi binasının yapımı tamamlanıp toplanan koleksiyon 1927’de oraya taşınıncı medrese Süleymaniye Kütüphanesi Müdürlüğü İdaresi’ne verilmiştir [Web 15, 2017]. Günümüzde de Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi’ne ait olan medrese kitap depoları ve çeviri birimleri olarak kullanılmaktadır.

Yapıda basit onarımlar yapılmış, yapıya yapılan niteliksiz ekler kaldırılmıştır. Revaklara sonradan eklenmiş olan metal kafesler kaldırılıp camekan ile kapatılmıştır (Şekil 4.5.a). Kapatılan revaklar sirkülasyon ve sergi alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.5.a). Avlu iç bahçe olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.5.b). Baş oda ve hücrelere giriş izni verilmediği için incelenememiştir. Bu birimlerin kütüphane idaresince kitap deposu ve çeviri birimleri olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Cephedeki bitkilenmeler, sarmaşıklar ve paslar temizlenmiştir (Şekil 4.5.c). Medresenin taşıyıcı sisteminde değişiklik yoktur. Yapının iklimlendirilmesi klima ile sağlanmaktadır. (Ek B5)

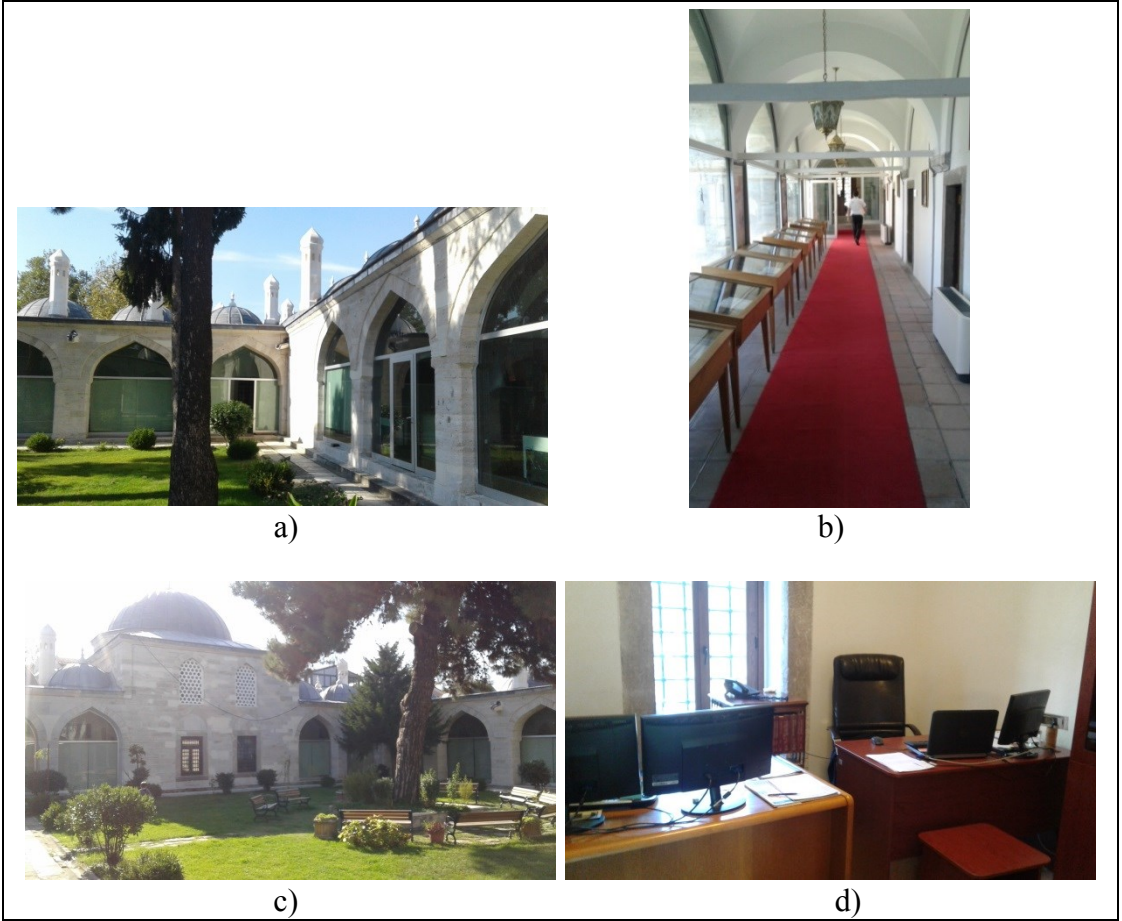

Şekil 4.5: a) S.E.M. Revak (2017), b) Avlu (2017), c) Cami cephesi (2017), d) Giriş kısmındaki geçit (2017).

4.6. Süleymaniye Sani Medresesi

Süleymaniye Sani Medresesi 1918 yılından itibaren Süleymaniye Kütüphanesi olarak hizmet vermiştir [Web 15, 2017]. Günümüzde (2017) de Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'ne ait olan medrese idari bina olarak kullanılmaktadır.

Basit onarımlar yapılmış, yapıya yapılan ekler kaldırılmış, yüzeylerde temizleme yapılmıştır. Revaklara sonradan eklenmiş olan metal kafesler kaldırılıp camekan ile kapatılmıştır (Şekil 4.6.a), sirkülasyon ve sergi alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.6.b). Avlu iç bahçe olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.6.c). Baş odaya giriş izni verilmemiştir. Hücreler idari birimler olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.6.d). Cephedeki bitkilenmeler ve paslar temizlenmiştir. Yapının taşıyıcı sisteminde değişiklik yoktur. Yapının iklimlendirilmesi klima ile sağlanmaktadır. (Ek B6)

Şekil 4.6: a) S.S.M. avlu ve revaklar (2017), b) Revak (2017), c) Avlu (2017), d) Hücre (2017).

4.7. Süleymaniye Darulhadis Medresesi

Süleymaniye Darulhadis Medresesi Aziziye Sosyal Dayanışma, Kültür ve Eğitim Vakfı'nın kullanımına verilmeden önce kullanım dışı kalmış bir yapıdır. Günümüzde (2017) vakıf idaresinde etüt merkezi ve yurt kullanımındadır.

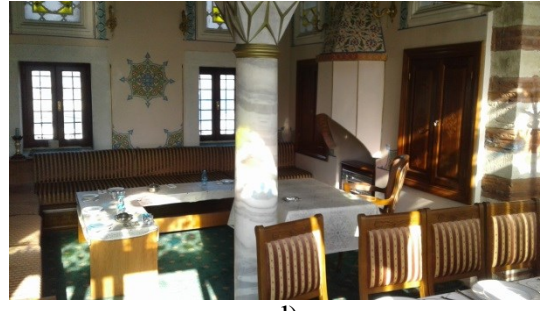
Yapıda niteliksiz ekler kaldırılmıştır (Şekil 4.7.a). İlk restitüsyonuna göre kubbe olduğu olduğu tespit edilen medrese örtü sistemi, mevcut kırma çatılı hali korunarak restore edilmiş, tekrar kubbeyle örtülmemiştir (Şekil 4.7.c). Temizleme ve yenileme çalışmaları yapılmıştır. Revaklar camekan ile kapatılmış, sirkülasyon ve dinlenme mekanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.7.g). Özgün halinde dar olan avlu bahçe olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.7.b). Yapının tuvaletleri avluya yerleştirilmiştir (Şekil 4.7.k). Baş oda toplantı ve davetler için kullanılmaktadır (Şekil 4.7.d). Baş odanın revak kısmı kapatılmıştır (Şekil 4.7.e). Hücreler üniversite öğrencilerinin kullanımında çalışma odaları ve yatakhane olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.7.ı). Bazı hücreler ihtiyaca göre mutfak ve yemekhane işlevinde kullanılmaktadır (Şekil 4.7.i). Avlu cephesinde bütün revaklar kapalı mekânlara dönüştürülmüştür (Şekil 4.7.g). Sokak cephesinde dükkânlar özel mülkiyete ait olduğu için restore edilemeden harap şekilde bırakılmıştır (Şekil 4.7.j). Revak sütunları zamanla özgün halini kaybetmiş, özgün sütunlar yerine kare kesitli sütunlar eklenmiştir. Restorasyonda bu dönem ekleri korunmuştur. Yapının ısınması doğalgaz ve elektrikli ısıtıcı ile sağlanmaktadır. Kalorifer tesisatı döşemeleri mekâna uygun yapılmamıştır (Şekil 4.7.h). (Ek B7)

Şekil 4.7: a) S.D.M. giriş cephesi (2017), b) Avlu (2017), c) Baş odadan medresenin görünümü (2017); d,e) Baş oda (2017), f) Giriş kapısı (2017), g) Revak (2017); h,ı,i) Hücreler (2017), j) Arka cephe (2017), k) Tuvaletler (2017).

c)

d)

e)

f)

g)

h)

Şekil 4.7: Devam.

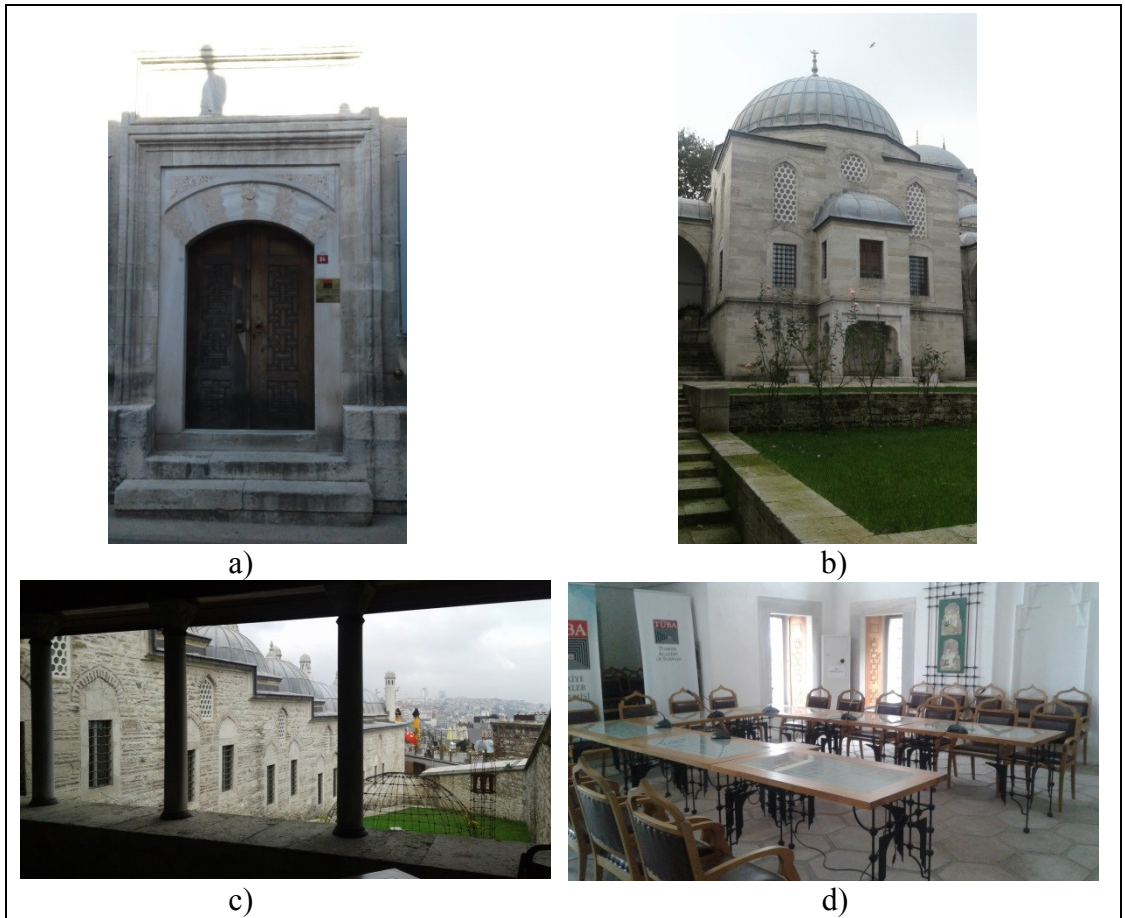
Şekil 4.7: Devam.

4.8. Süleymaniye Rabi Medresesi

20. yüzyılın ikinci yarısında bekçi evi olarak kullanılan Süleymaniye Rabi Medresesi, 1990 yılında Türkiye Diyanet Vakfı'na öğrenci yurdu olarak kullanılmış ancak kısa süre sonra TÜBA(Türkiye Bilimler Akademisi)'ya verilmiştir [Web 23, 2017]. Bugün (2017) TÜBA'nın kullanımında olan medrese belirli akademisyenlerin çalışmaları yapmaları için kullanılmaktadır.

Avlu duvarlarında rekonstrüksiyon ve yenileme çalışmaları yapılmıştır, Mülazımlar avlusunda kazı çalışmaları yapılmış, ana yapıda ise yenileme ve temizleme çalışmaları yapılmıştır (Şekil 4.8.a). Revak ve avlu özgün kullanımını

korumaktadır (Şekil 4.8.e-f-g-h). Revaklarda eğimden faydalanılarak elde edilmiş sekiler dinlenme mekânları olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.8.g). Baş oda seminer ve toplantı salonu olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.8.d). Hücreler ise idari birimler ve akademisyen çalışma odaları olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.8.ı). Cephelerdeki bitkilenmeler temizlenmiştir. Tamamen yıpranan kubbe kurşunları yenilenmiştir (Şekil 4.8.e). Ancak dış cepheleri kapatan ek binalar kaldırılamamıştır. Yapının taşıyıcı sisteminde değişiklik yoktur. Yapının ısınması elektrikli konvektör ısıtıcılarla sağlanmaktadır (Şekil 4.8.i). Baş odanın iklimlendirmesi klima ile sağlanmaktadır. (Ek B8)

Şekil 4.8: a) S.R.M. giriş kapısı (2017), b) Baş oda (2017), c) Giriş avlusu (2017), d) Baş oda iç mekan (2017); e,f) avlu kademelenmesi ve revaklar (2017); g,h) Revaklar (2017); ı,i) Hücreler (2017), j) revak sekileri (2017), k) Tuvalet (2017), l) Elektrikli konvektör ısıtıcı ve şeshane döşeme kaplaması (2017), m) Baş oda çeşme aynası (2017), n) Baş oda kapısı (2017), o) Çeşmeler (2017), ö) Kuyu (2017).

e)

f)

g)

h)

i)

j)

k)

l)

Şekil 4.8: Devam.

l)

m)

n)

o)

ö)

Şekil 4.8: Devam.

4.9. Cafer Ağa Medresesi

1989 yılına kadar barınak olarak kullanılan Cafer Ağa Medresesi, bu tarihten itibaren Türk Kültürüne Hizmet Vakfı (TKHV)'na tahsis edilmiştir [Web 20, 2017]. Bugün (2017) de TKHV'ye bağlı Türk el sanatları atölyeleri olarak hizmet vermektedir.

Revaklar kafeterya ve yapılan eserlerin sergilenip satışı amacıyla kullanılmaktadır (Şekil 4.9.b). Avlu kafeterya olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.9.ı). Baş oda, derslik ve atölye olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.9.j). Hücreler, sanat atölyeleri (Şekil 4.9.f), mutfak (Şekil 4.9.e) ve idari birim (Şekil 4.9.h) olarak kullanılmaktadır. Hücrelerde kubbe sıvaları kaldırılarak orijinal tuğla örgüsü ortaya çıkarılmıştır (Şekil 4.9.d). Cepheadeki bitkilenmeler ve paslar temizlenmiş, yenileme çalışmaları yapılmıştır. Yapının taşıyıcı sisteminde değişiklik yoktur. Yapının ısınması elektrikli ısıtıcıyla sağlanmaktadır. (Ek B9)

Şekil 4.9: a) C.A.M. giriş aralığı (2017), b) Revaktaki sergiler (2017), c) Revak(2017), d) Hücre kubbesi(2017); e,f,g,h) Hücreler (2017), ı) Avlu(2017), i) baş oda(2017), j) Baş oda iç mekan (2017), k) Tuvaletin açıldığı dış avlu (2017).

c)

d)

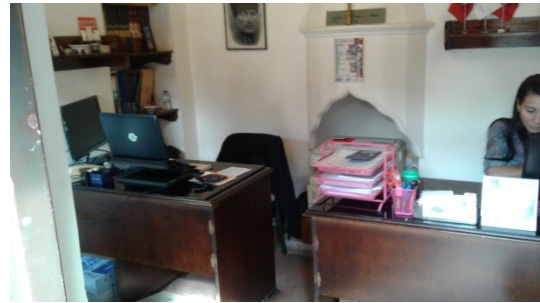
e)

f)

g)

h)

Şekil 4.9: Devam.

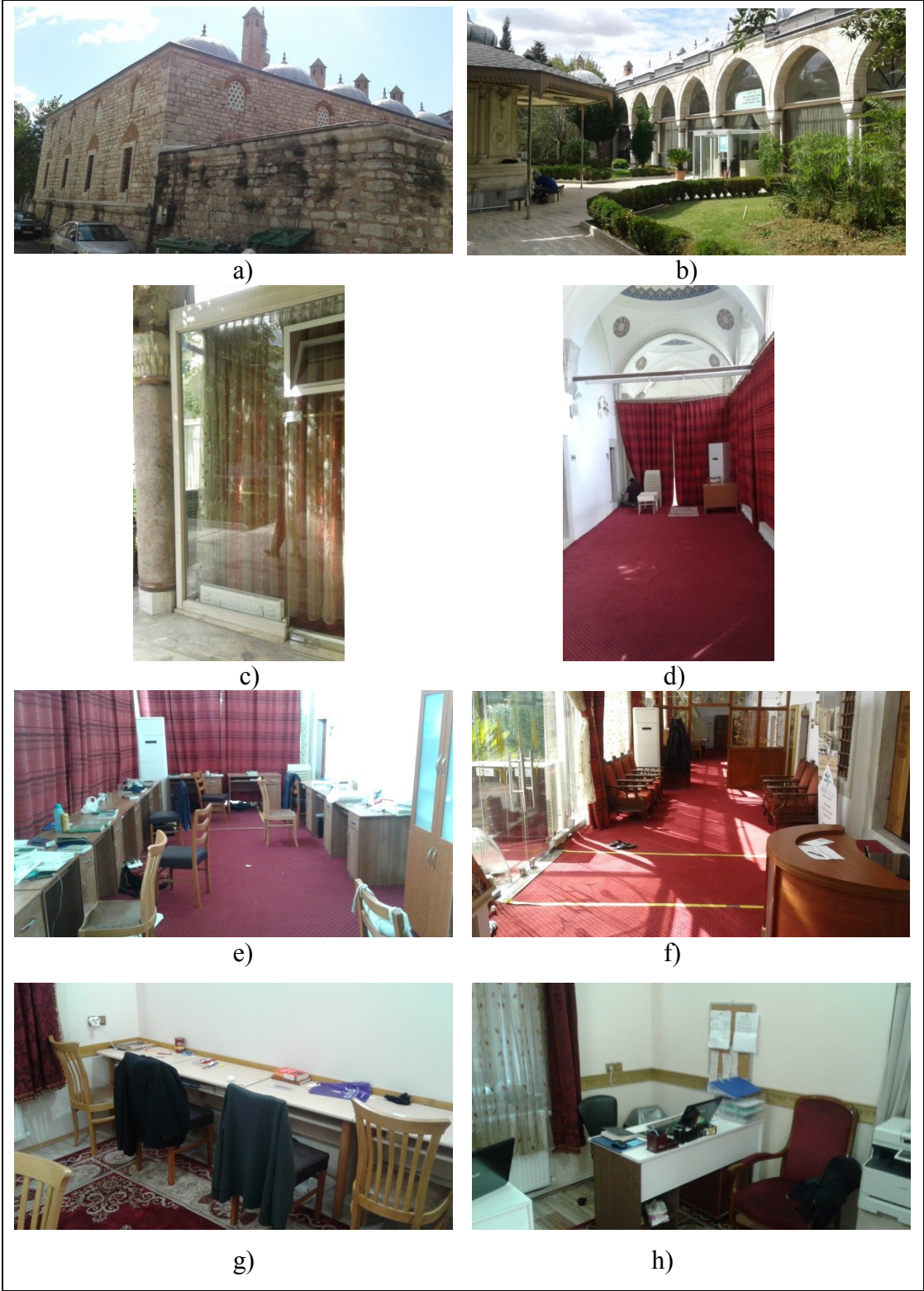

Şekil 4.9: Devam.

4.10. Kara Ahmet Paşa Medresesi

Günümüzde (2017) Kara Ahmet Paşa Medresesi, Özel Gazi Ahmet Paşa Yükseköğrenim Öğrenci Yurdu olarak hizmet vermektedir. Bu işlevinden önce yapı kullanım dışı kalmıştır.

Yapının restorasyon projesi çizilmemiştir. Tahsis edilen kurum tarafından basit onarım görmüş ve çeşitli ekler yapılmıştır. Avlu, camiyle ortak kullanımdadır (Şekil 4.10.b). Revaklar kapatılarak mescit (Şekil 4.10.d), dinlenme alanları, etüt (Şekil 4.10.e) ve danışma (Şekil 4.10.f) oluşturulmuştur. Baş oda çok amaçlı salon olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.10.j). Hücreler üniversite öğrencilerinin etüt odaları (Şekil 4.10.g), yatakhaneleri (Şekil 4.10.i) ve idari birimler (Şekil 4.10.h) olarak kullanılmaktadır. Arka cephe, ahşap yemekhane binası yapılarak kapatılmıştır (Şekil 4.10.l). Ön cephede ise revaklar camekânla kapatılmıştır (Şekil 4.10.c). Yapının taşıyıcı sisteminde değişim gözlenmemiştir. Yapının ısınması doğalgaz ile sağlanmaktadır. Kapatılan revaklarda ise klima kullanılmaktadır. Medresenin arka bahçesine ahşap yemekhane (Şekil 4.10.k), mutfak, vestiyer (Şekil 4.10.m) ve lavabo (Şekil 4.10.o) kütleleri eklenmiştir. (Ek B10)

Şekil 4.10: a) K.P.M. sokak görünüşü (2017), b) Avlu (2017), c) Revak camekanı (2017); d,e,f) Revak (2017); g,h,i) Hücre (2017), i) Hücreslerde ocakların havalandırma tesisatı (2017), j) Baş oda (2017), k) Ahşap ek yapı (2017), l) ek yapı-medrese bağlantısı (2017), m) Ek vestiyer mekanı (2017), n) Banyolar (2017), o) Lavabolar (2017).

i)

i)

j)

k)

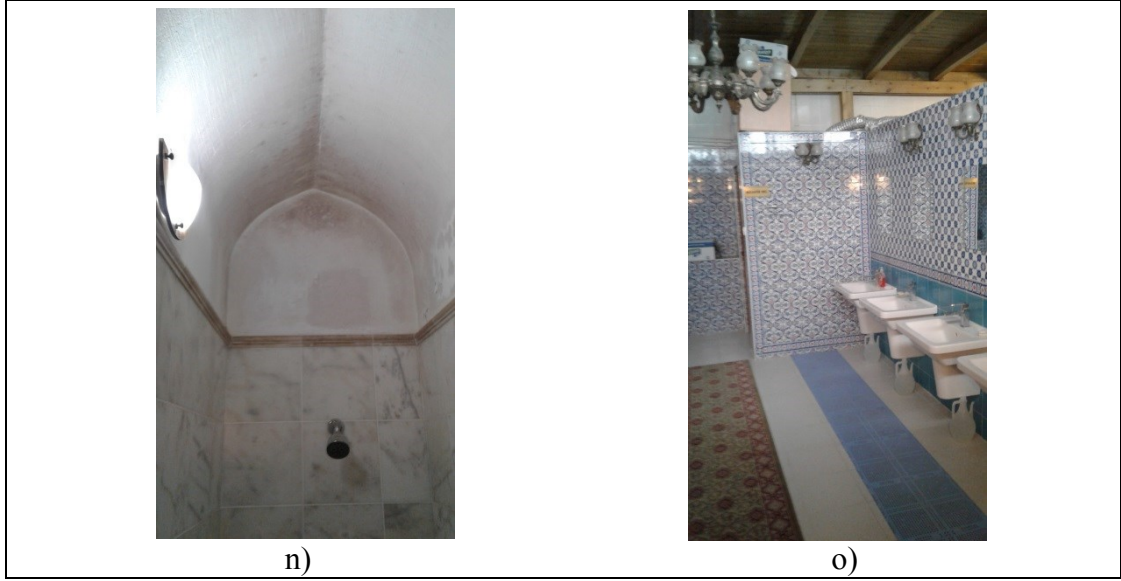

l)

m)

Şekil 4.10: Devam.

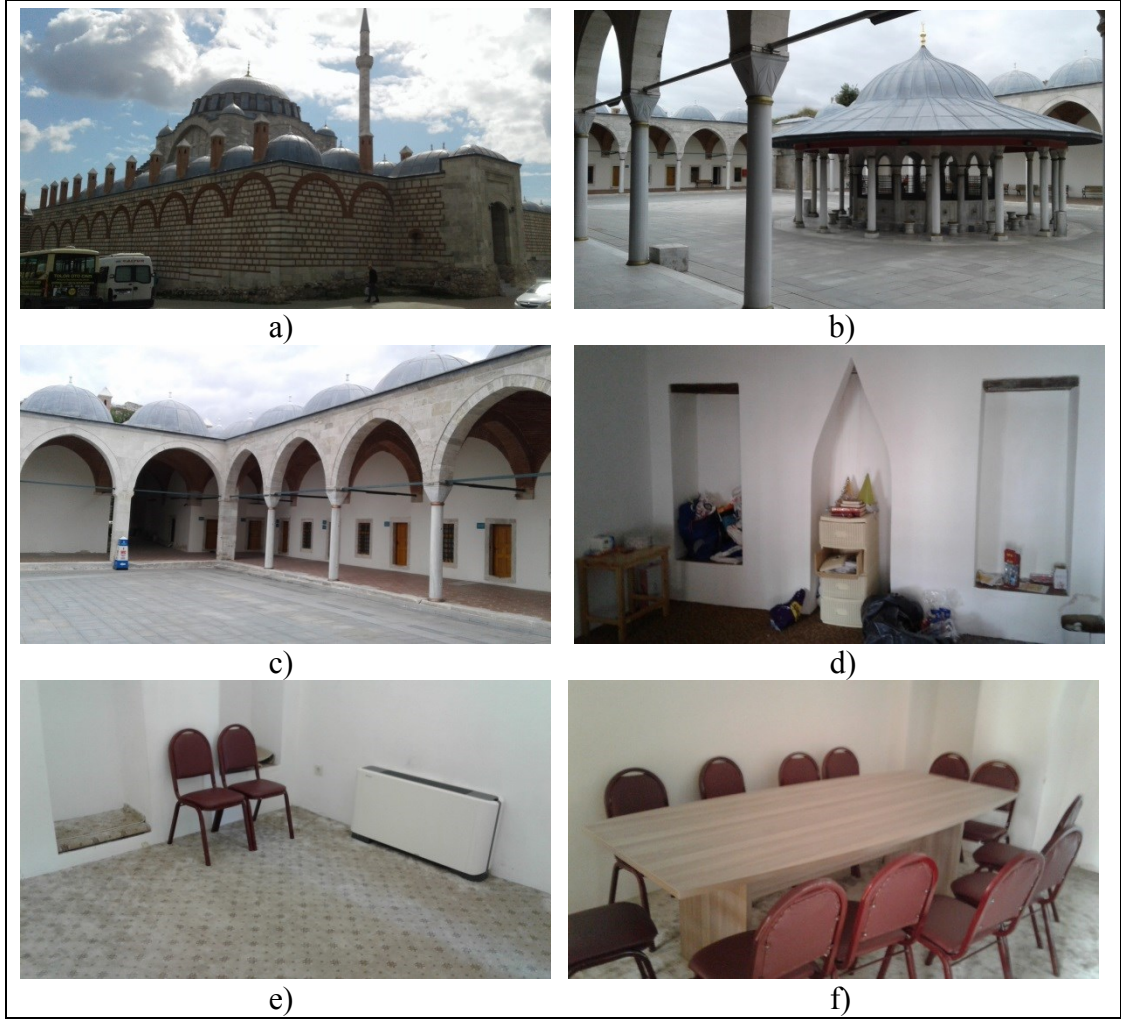

Şekil 4.10: Devam.

4.11. Edirnekapi Mihrimah Sultan Medresesi

Edirnekapi Mihrimah Sultan Medresesi önce Fatih Belediyesi'ne bağlı Geleneksel El Sanatları Eğitim ve Uygulama Merkezi olarak kullanılmıştır. Yapı 1999 depreminde hasar görmüş ve kullanım dışı kalmıştır [Köse, 2014]. Restorasyon çalışmaları 2007 yılında başlamış, 2010 yılında tamamlanmıştır. Yapı bugün (2017) Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı din görevlileri kıraat eğitim merkezi olarak hizmet vermektedir.

Yapıda onarım, temizleme, yenileme çalışmaları yapılmıştır (Şekil 4.11.a). Avlu, camiyle ortak kullanımdadır. Şadırvan, Ali Saim Ülgen'in restitüsyonuna göre yenilenmiştir (Şekil 4.11.b). Revaklar özgün halinde bırakılmıştır (Şekil 4.11.c). Medresede baş oda yoktur. Hücreler cami imamlarının kıraat eğitimi için kullanılan derslikler ve hoca odalarına dönüştürülmüştür. Bazı hücreler ise etüt ve sanat odaları olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.11.d,e,f). Yapının cepheleri raspalanmış, bitkilenmeler ve paslar temizlenmiştir. Kubbe kurşunları yenilenmiştir (Şekil 4.11.a). Yapının taşıyıcı sisteminde değişim gözlenmemiştir. Ancak 1999 depreminde ağır hasar aldığı için taşıyıcı sistemi güçlendirilmiştir [Köse, 2014]. Yapının iklimlendirmesi klima ile sağlanmaktadır. (EK B11)

Şekil 4.11: a) E.M.M. dış cephe (2017), b) Avlu (2017), c) Revaklar (2017); d,e,f) Hücreler (2017).

4.12. Kadirga Sokullu Mehmet Paşa Medresesi

Kadirga Sokullu Mehmet Paşa Medresesi işlev verilmeden önce kullanım dışı kalmıştır. 1987 den bu yana Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı yatılı erkek Kuran kursu olarak hizmet vermektedir.

Yapıda basit onarım, temizleme çalışmaları yapılmış, restore edilmemiştir. Yapıya niteliksiz ekler yapılmıştır. Avlu, camiyle ortak kullanımdadır (Şekil 4.12.a). Revaklar pvc doğramayla kapatılarak sınıflara ve dinlenme alanlarına dönüştürülmüştür (Şekil 4.12.c,d,e.). Baş oda: çok amaçlı salon ve sınıf olarak kullanılmaktadır. Baş oda duvarları lambriyle kaplanmıştır (Şekil 4.12.ı). Hücreler dörder kişilik yatakhane ve hoca odası olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.12.g,h). Zeminler laminant parkeyle kaplanmıştır (Şekil 4.12.f). Avlu cephesinde

revaklardaki pvc doğramalar özgünlüğü bozmuştur (Şekil 4.12.b). Taşıyıcı sistemde değişim gözlenmemiştir. Yapının ısınması doğal gaz ile sağlanmaktadır. (EK B12)

Şekil 4.12: a) K.S.M. avlu (2017); b,c,d,e) revaklar (2017), f) Hücre giriş holü (2017); g,h) Hücreler (2017), i) Baş oda (2017), i) lavabolar (2017); j,k) Arka cephe (2017), l) Baş oda altındaki avluya giriş merdivenleri (2017), m) Depolar (2017).

g)

h)

i)

i)

j)

k)

Şekil 4.12: Devam.

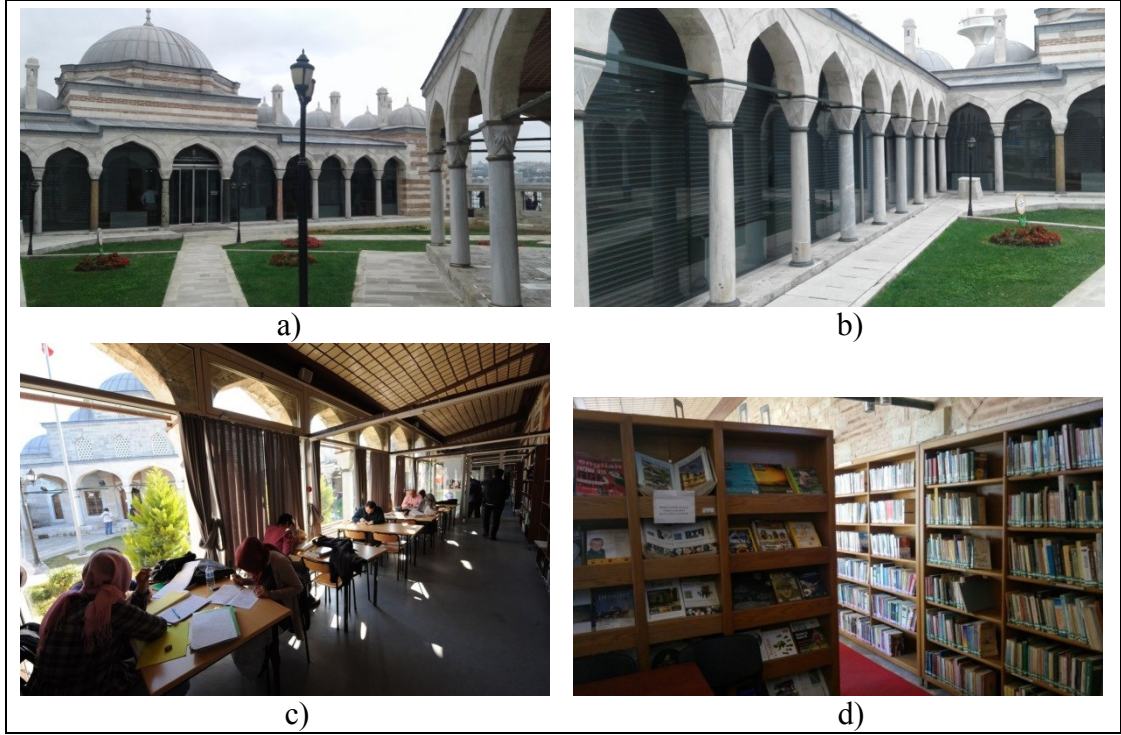

Şekil 4.12: Devam.

4.13. Şemsi Ahmet Paşa Medresesi

1894 depreminde harap duruma gelen Şemsi Ahmet Paşa Medresesi 1953 yılında Y. Mimar Süreyya Yücel tarafından restore edilmiş ve halk kütüphanesi olarak hizmete girmiştir [Haskan, 2001]. Bugün (2017) de Şemsi Paşa Halk Kütüphanesi olarak hizmetine devam etmektedir.

Yapıda onarım, yenileme, temizleme ve sağlamlaştırma çalışmaları yapılmıştır. Avlu, camiyle ortak kullanımdadır (Şekil 4.13.a). Revaklar camekânla kapatılarak okuma ve çalışma mekânlarına dönüştürülmüştür (Şekil 4.13.b,c,d). Baş oda kitaplık olarak kullanılmaktadır. Hücreler idari birimler ve kütüphane odaları olarak hizmet vermektedir. Avlu cephesinde revaklar kapatılmış, kubbeler yeniden kurşunla kaplanmıştır. Cephelerde temizleme ve yenileme çalışmaları yapılmıştır. Taşıyıcı sistemde değişim gözlenmemiştir. 1943 ve 1953 onarım ve restorasyonlarında sağlamlaştırma çalışmaları yapıldığı bilinmektedir [Haskan, 2001]. Yapının detaylı olarak fotoğraflanabilmesi için izin alınamamıştır. (EK B13)

Şekil 4.13: a) Ş.P.M. avlu (2017); b,c,d) revaklar (2017).

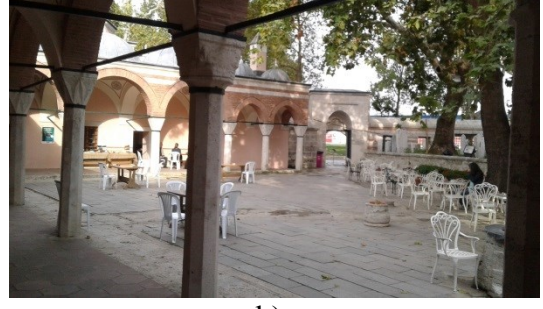
4.14. Zal Mahmut Paşa Tahtani Medresesi

2014 yılına kadar kullanım dışı olan Zal Mahmut Paşa Tahtani Medresesi'nin baş odası mehterhane olarak kullanılmıştır. Bugün (2017) sahaflar çarşısı olarak hizmet vermekte olan yapının kent tarihi müzesine dönüştürülmesi tartışılmaktadır.

Yapıda yenileme, temizleme ve raspa çalışmaları yapılmıştır (Şekil 4.14.a). Avludaki toprak zemin parkeyle kaplanmış, kafeterya şeklinde kullanıma sunulmuştur (Şekil 4.14.b). Revaklar sahafların kitap sergi mekânı olarak kullanımdadır (Şekil 4.14.e). Üniversite öğrencilerine tahsis edilen baş oda çeşitli eğitim ve sosyal faaliyetler için kullanılmaktadır (Şekil 4.14.j). Hücreler ise sahaf dükkânları olarak işlevlendirilmiştir (Şekil 4.14.h). Kubbe kurşunları yenilenmiş, cephelerde temizleme ve yenileme çalışmaları yapılmış, raspa ile eski sıvalar kaldırılıp avlu cephesindeki tuğla örgüsü kapatılarak sıva ve boya yapılmıştır. Yapıyı saran bitki dokusu temizlenmiştir. Taşıyıcı sistemde değişim gözlenmemiştir. Yapı elektrikli ısıtıcıyla ısıtılmaktadır. (EK B14)

a)

b)

c)

d)

e)

f)

g)

h)

Şekil 4.14: a) Z.T.M. baş oda (2017), b) Avlu (2017), c) Caminin altındaki hücreler (2017); d,e) Revaklar (2017), f) Hücre ocağı (2017); g,h,i) Hücreler (2017), j) Baş oda iç mekan (2017), k) Çay ocağı (2017).

Şekil 4.14: Devam.

4.15. Zal Mahmut Paşa Fevkani Medresesi

2014 yılına kadar kullanım dışı olan Zal Mahmut Paşa Fevkani Medresesi'nde bazı hücreler hoca odası ve mescit olarak kullanılmıştır. Bugün (2017) Eyüp Sultan Belediyesi El Sanatları Atölyeleri olarak hizmet vermekte olan yapının kent tarihi müzesine dönüştürülmesi tartışılmaktadır.

Yapıda yenileme, temizleme ve raspa çalışmaları yapılmıştır. Avlu, camiyle ortak kullanımdadır (Şekil 4.15.a). Revaklar özgün haliyle bırakılmıştır (Şekil 4.15.c). Baş oda belediye tarafından düzenlenen seminer ve konferanslar için kullanılmaktadır (Şekil 4.15.h). Hücreler, El sanatları atölyeleri olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.15.e,f). Revaksız bölümdeki hücreler ise camiye ait hoca odası ve kuran kursu olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.15.g). Yapının kubbe kurşunları yenilenmiştir. Cephede temizleme ve yenileme çalışmaları yapılmış, raspa ile eski sıvalar ve boyalar kaldırılıp yeni sıva ve boya yapılmıştır. Taşıyıcı sistemde değişim gözlenmemiştir. Yapı elektrikli ısıtıcıyla ısıtılmaktadır.(EK B15)

Şekil 4.15: a) Z.F.M. avlu (2017), b) İki medrese avlusunu birbirine bağlayan merdivenler (2017), c) Revak (2017); d,e,f,g) Hücreler (2017); h,i) Baş oda (2017), i) Lavabolar (2017).

Şekil 4.15: Devam.

4.16. Atik Valide Medresesi

İşlev verilmeden önce kullanım dışı olan Atik Valide Medresesi bugün (2017) İlim Yayma Cemiyeti Kadıköy Şubesi olarak hizmet vermektedir.

Yapıda yenileme, temizleme ve basit onarım yapılmıştır. Avlu bahçe peyzajıyla yeniden düzenlenmiştir (Şekil 4.16.a). Revaklar dinlenme alanı olarak işlevlendirilmiştir (Şekil 4.16.c). Yapının dışındaki küçük avluda depo eki yapılmıştır (Şekil 4.16.h). Baş oda seminer salonu olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.16.g). Hücreler ise idari ofisler (Şekil 4.16.i) ve eğitim birimleri (Şekil 4.16.i) olarak düzenlenmiştir. Yapının kubbe kurşunları yenilenmiştir. Cephelerde temizleme ve yenileme çalışmaları yapılmış, dış cephedeki yoğun bitkilenme temizlenmiştir (Şekil 4.16.a). Taşıyıcı sistemde değişim gözlenmemiştir. Yapı doğalgaz ile ısıtılmaktadır. (EK B16)

Şekil 4.16: a) A.V.M. dış cephe (2017), b) Avlu (2017); c,d,e) Revaklar (2017), f) Baş oda girişi (2017), g) Baş oda (2017), h) Depo eki (2017); i,i) Hücreler (2017).

c)

d)

e)

f)

g)

h)

i)

i)

Şekil 4.16: Devam.

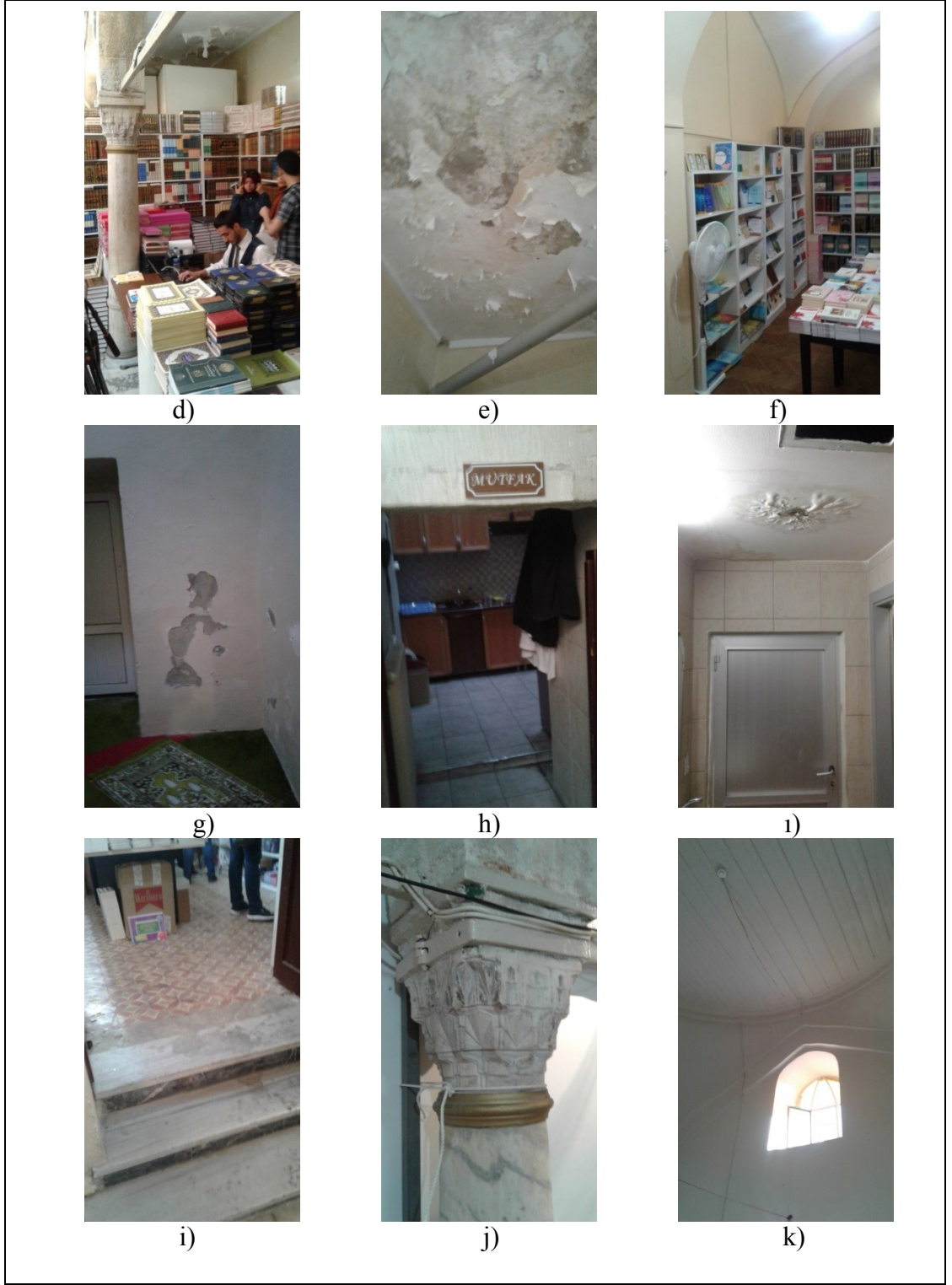
4.17. Mehmet Ağa (Kızlarağası) Medresesi

Yeni işlev öncesi Çocuk Esirgeme Kurumu olarak hizmet veren Mehmet Ağa (Kızlarağası) Medresesi, bugün (2017) Türkiye Yazarlar Birliğinin kullanımındadır [Web 5, 2017].

Bakımsız durumda olan yapının restore edilmesi gerekmektedir. Avlu kapatılarak çok amaçlı salona dönüştürülmüştür (Şekil 4.17.b). Revaklar sirkülasyon ve sergi alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.17.c,d). Baş oda dersane olarak kullanılmaktadır. Kubbe kısmına ahşaptan ara kat eklenmiştir (Şekil 4.17.l). Hücreler ise idari ofisler, eğitim birimleri (Şekil 4.17.f), mescit (Şekil 4.17.g), mutfak (Şekil 4.17.h) olarak düzenlenmiştir. Tamamen bakımsız durumda olan cepheler eklerle kapanmış durumdadır. Rutubet yapıya zarar vermektedir (Şekil 4.17.e). Duvarlarda çatlaklar gözlemlenmektedir. Her mekan gelişigüzel döşeme kaplamalarıyla kaplanmıştır (Şekil 4.17.i). Tesisat ekleri açık şekilde yapıya eklenmiş, özellikle elektrik kabloları sütunlarda kötü görüntü oluşturmaktadır (Şekil 4.17.j). Taşıyıcı sistemde değişim gözlenmemiştir. Yapı doğalgaz ile ısıtılmaktadır. (EK B17)

Şekil 4.17: a) M.A.M. giriş kapısı (2017), b) Avlu (2017); c,d) Revaklar (2017), e) Hücre tavanı (2017); f,g,h) Hücreler (2017), i) Tuvaletler (2017); i) Döşeme kaplamaları(2017), j) Kablolar, k) Baş oda (2017).

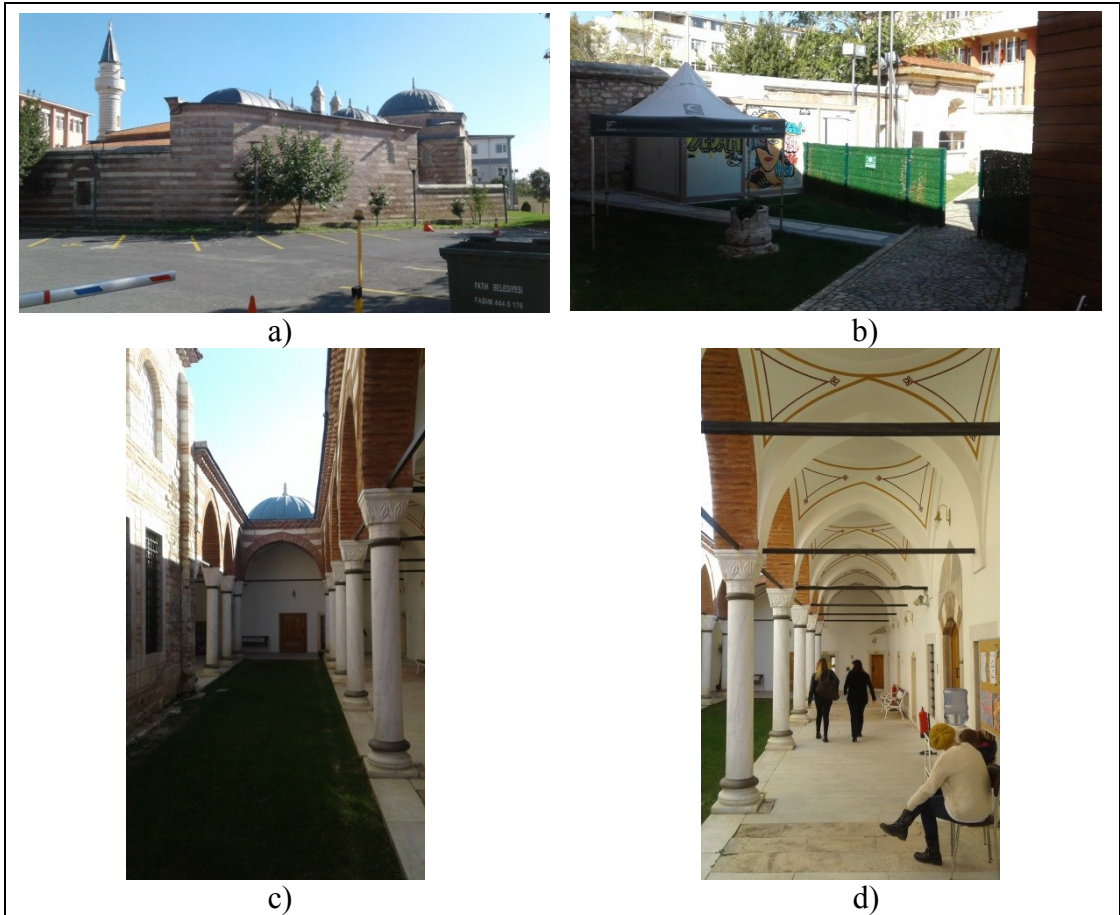

Şekil 4.17: Devam.

4.18. Esekapısı Hadım İbrahim Paşa Medresesi

Harabe durumda olan Esekapısı Hadım İbrahim Paşa Medresesinde 2007 yılında restorasyon ve rekonstrüksiyon çalışmaları başlamıştır. Yapı bugün (2017) Yeşilay Danışmanlık Merkezi olarak hizmet vermektedir.

Büyük ölçüde rekonstrüksiyon tekniği ile ayağa kaldırılan yapıda onarım, sağlamlaştırma ve bütünleme çalışmaları yapılmıştır (Şekil 4.18.a). Avlu ve revaklar özgün haline göre yeniden inşa edilmiştir (Şekil 4.18.c). Baş oda seminer salonu olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.18.g). Hücreler idari ofisler ve rehabilitasyon birimleri olarak düzenlenmiştir (Şekil 4.18.f). Yapı elektrikli ısıtıcı ile ısıtılmaktadır (Şekil 4.18.e). (EK B18)

Şekil 4.18: a) H.İ.M. dış cephe (2017), b) Giriş avlusu (2017), c) Avlu (2017), d) Revak (2017), e) Hücre ocağı (2017), f) Hücre (2017); g,h) Baş oda (2017).

Şekil 4.18: Devam.

4.19. Nişancı Mehmet Bey Medresesi

Harabe durumdaki Nişancı Mehmet Bey Medresesinde 2017 yılında restorasyon ve rekonstrüksiyon çalışmaları tamamlanmıştır. Yapı bugün (2017) TÜGVA(Türkiye Gençlik Vakfı) Fatih İlçe Temsilciliği olarak hizmet vermektedir.

Büyük ölçüde rekonstrüksiyon gören yapıda onarım, sağlamlaştırma ve bütünleme çalışmaları yapılmıştır (Şekil 4.19.a). Revak ve avlu dinlenme, etkinlik ve eğlence alanı olarak düzenlenmiştir (Şekil 4.19.d,e,f).

Baş oda mescit ve derslik olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.19.g). Hücreler idari ofis ve eğitim birimleri olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.19.h). Ayrıca bir hücre

mutfak ve bir hücre tuvalet olarak düzenlenmiştir (Şekil 4.19.i). Yapı doğalgaz ile ısıtılmaktadır. (EK B19)

Şekil 4.19: a) N.M.M. ön cephe (2017), b) Arka cephe (2017), c) Giriş kapısı (2017); d,e) Revaklar (2017), f) Avlu (2017), g) Baş oda (2017), h) Hücre (2017); ı,i) Yapıya uyumsuz tesisat donatıları (2017).

Şekil 4.19: Devam.

4.20. Değerlendirme

Tarihi yapıları işlevlendirmek, onları koruma ve yaşatmanın önemli bir yoludur. Ancak şüphesiz en büyük koruma sorunu da eserleri işlevlendirirken yanlış işlev seçimi ve kullanıcılar tarafından yapılan müdahalelerdir.

Çalışma kapsamında, özgün işlevini kaybetmiş yapı grubu olan medreselerin, yapı programına ve kapasitesine uygun işlev verildiği örneklerde koruma sorunlarının azaldığı ve yapının özgün durumunu korumasının kolaylaştığı gözlemlenmiştir.

İstanbul'daki Mimar Sinan eseri olan yeniden işlevlendirilmiş medreselerin işlev değişimleri tespit edilerek değerlendirmeler yapılmıştır (Tablo 4.1).

Tablo 4.1: İstanbul'daki Mimar Sinan Eseri olan Yeniden İşlevlendirilmiş Medreselerin İşlev Değişimi.

Medrese Adı	Mevcut İşlev Öncesi Kullanım	İşlevlendirme Sonrası Kullanım Şekli	Yeni İşlev Türü
Haseki Hürrem	DİB Eğitim Merkezi	DİB Abdurrahman Gürses Eğitim Merkezi	Eğitim
Üsküdar Mihrimah	Sağlık Ocağı	Tıp Merkezi	Sağlık
Yavuz S. Selim	Türk Hat Sanatları Müzesi	Medipol Üniversitesi Vatan Kliniği	Sağlık
Rüstem Paşa	Kullanım Dışı	Risale-i Nur Müzesi	Kültürel
S. Evvel ve Sani	Süleymaniye Kütüphanesi	Yazma Eserler Kütüphanesi Depo ve İdari Birimleri	Kültürel
S. Darulhadis	Kullanım Dışı	Aziziye Sosyal Dayanışma, Kültür ve Eğitim Vakfı	Karma
S. Rabi	Bekçi Evi	TÜBA	Eğitim
Cafer Ağa	Barınak	TKHV Türk El Sanatları Atölyeleri	Kültürel
Kara Ahmet Paşa	Kullanım Dışı	Özel Yükseköğrenim Öğrenci Yurdu	Konaklama
Edirnekapı Mihrimah Sultan	Geleneksel El Sanatları Merkezi	DİB Din Görevlileri Kıraat Eğitim Merkezi	Eğitim
Kadırga Sokullu M.P.	Kullanım Dışı	DİB Kuran Kursu	Eğitim-Konaklama
Şemsi Ahmet Paşa	Kullanım Dışı	Halk Kütüphanesi	Kültürel
Zal Mahmut P. T.	Mehterhane	Sahaflar Çarşısı	Kültürel
Zal Mahmut P. F.	Kullanım Dışı	El Sanatları Atölyesi	Kültürel
Atik Valide	Kullanım Dışı	İlim Yayma Cemiyeti Kadıköy Şubesi	Sosyal
Mehmet Ağa	Çocuk Esirgeme	Türkiye Yazarlar Birliği	Eğitim-Sosyal
Hadım İbrahim P.	Harabe	Yeşilay Danışmanlık Merkezi	Sosyal-Sağlık
Nişanca Mehmet	Harabe	TÜGVA Fatih İlçe Temsilciliği	Eğitim

İstanbul'daki Mimar Sinan eseri olan yeniden işlevlendirilmiş medreselerin yeni işlev sonrası yapılan mimari analiz çalışmaları sonucunda yapılan mimari değerlendirmesi aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 4.2).

Tablo 4.2: İstanbul'daki Mimar Sinan eseri olan yeniden işlevlendirilmiş medreselerin yeni işlev sonrası mimari değerlendirmeleri.

Medrese Adı	Yapının Durumu	Olumsuz Değişiklikler	Olumlu Değişiklikler	İşlev Yorumu
Haseki Hürrem Sultan	İyi durumda	Laminant parkeler	Avlunun özgün haline getirilmesi.	Eğitim yapısı geleneğini sürdürmektedir.
Üsküdar Mihrimah Sultan	Restorasyon gerekli	Avlu kapatılmış, Mermer döşeme kaplaması, uyumsuz iç dizayn		Yapının fiziksel kapasitesi tıp merkezi ihtiyaç programı için yeterli değildir.
Yavuz Sultan Selim	Restorasyon gerekli	Gereksiz Ekler, PVC doğramalar, Uyumsuz iç dizayn	Kamusal avlu	Yapının fiziksel kapasitesi tıp kliniği ihtiyaç programı için yeterli değildir.
Rüstem Paşa	İyi durumda	Dershanedeki laminant parkeler	Özgün haline uygun restore edilmiştir.	Eğitim ve kültür yapısı geleneğini sürdürmektedir.
S. Evvel ve Sani	Basit onarım gerekli	Revaklar kapatılmış, Uyumsuz döşemeler,	Ekler ve revak doğramaları kaldırılmıştır.	Yapıya uyumlu bir işlev verilmiş. Ancak kamuya kapalı kullanımı olumlu değildir.
S. Darulhadis	Basit onarım gerekli	Revaklar kapatılmış Nitelsiz ekler ve iç dizayn.	Dershanenin kalem işleri korunmuştur.	Eğitim işlevini sürdürse de hücrelere yüklenen yeni işlevler yapının fiziksel kapasitesine uygun değildir.
S. Rabi	İyi durumda	Kamuya kapalı	Yapı özgün haline uygun restore edilmiştir.	Eğitim ve araştırma yapısı geleneğini sürdürmektedir.
Cafer Ağa	İyi durumda	Mutfakta uyumsuz malzeme kullanılmıştır.	Yapı özgün haline uygun restore edilmiştir.	Eğitim ve etkinlik işlevi yapıya uygundur.

Tablo 4.2: Devam.

Kara Ahmet Paşa	Restorasyon gerekli	Ek ahşap bina, Niteliksiz ekler, Revaklar kapatılmıştır.		Yurt işlevi yapının fiziksel kapasitesi için ağırdır ve programı ile uyumsuzdur.
Edirnekapi Mihrimah Sultan	İyi durumda	Kamuya kapalı	Yapı özgün haline uygun restore edilmiştir.	Eğitim yapısı işlevine uygundur.
Kadırga Sokullu Mehmet Paşa	Restorasyon gerekli	Gereksiz ekler, Revaklar kapatılmış, Laminant parkeler		Eğitim yapısı işlevine uygun ancak çok yoğun kullanım vardır.
Şemsi Ahmet Paşa	İyi durumda	Revaklar kapatılmış	Yapı özgün haline uygun restore edilmiştir.	Eğitim yapısı işlevine uygundur.
Zal Mahmut Paşa	İyi durumda	Avlu parke kaplanmış, wc yapıya uyumsuz	Yapı özgün haline uygun restore edilmiştir.	Yapıya uyumlu işlev verilmiştir.
Atık Valide	İyi durumda	Laminant parkeler Bakımsız depo eki	Yapı özgün haline uygun restore edilmiştir.	Eğitim yapısı işlevine uygundur.
Mehmet Ağa	Restorasyon gerekli	Avlu kapatılmış, Ara kat çıkılmış, Yapı çok bakımsız, Gereksiz ekler var		Eğitim yapısı işlevine uygun olmakla birlikte mevcut işlevin ihtiyaç programı yapının kapasitesine uygun değildir.
Hadım İbrahim P.	Rekonstrüksiyon			Rehabilitasyon merkezi kullanımı yapıyla uyumludur.
Nişanca Mehmet	Rekonstrüksiyon			Eğitim yapısı işlevine uygundur.

Yapılan gözlemler sonucu İstanbul'daki Mimar Sinan eseri olan yeniden işlevlendirilmiş medreselerin öncelikli koruma problemleri;

- Medrese yapısının fiziksel kapasitesinin kaldıramayacağı yoğunlukta program ve kullanıma ihtiyaç duyan işlevlerin verilmesi (Tıp merkezi, öğrenci yurdu).
- Yapılan ek yapılar, avlu ve revakların kapatılması.
- Özgün haline aykırı döşeme ve duvar kaplamaları.
- Tesisat eklerinin (Doğalgaz, su, elektrik, klima) koruma kaygısı duyulmadan yapıya uygulanması.
- İç mekân dekorasyonunun yapının özgün hali ve tasarımını korumadan sadece yeni işlevi karşılama düşüncesiyle yapılmasıdır.

Mimari değerlendirmeye göre 19 medreseden 5 medresenin(Üsküdar Mihrimah, Yavuz Selim, Kara Ahmet Paşa, Kadırga Sokullu, Mehmet Ağa medreseleri) restore edilmesi, 3 medresenin (Süleymaniye Evvel, Süleymaniye Sani, Süleymaniye Darulhadis medreseleri) ise basit onarım geçirmesi gerekmektedir. 6 medreseye (Üsküdar Mihrimah Sultan, Yavuz Sultan Selim, Kara Ahmet Paşa, Kadırga Sokullu Mehmet Paşa, Divanyolu Mehmet Ağa ve Süleymaniye Darülhadis medreseleri) bugünkü işlevlerinin medreselerin yapı programına ağır olması ve koruma problemleri oluşturması nedeniyle yeni işlev verilmesi gerekmektedir.

5. İNCELENEN MEDRESE YAPILARININ GENEL KORUMA SORUNLARI ve KORUMA ÖNERİLERİ

5.1. Koruma Sorunları:

Yapılan alan çalışmaları ve mimari analizler sonucu incelenen medreselerde karşılaşılan koruma sorunları bu bölüm altında irdelenmiştir.

5.1.1. İşlev Seçiminin Uygunluğu-Yeni ekler

Medrese yapılarının koruma sorunlarının en başında yapıya uygun olmayan yeni işlev seçimi gelmektedir. Yoğun kapasiteli kullanıma uygun olamayan bir eğitim yapısı olarak tasarlanan medreselerde, özgün işlevine uygun olmayan işlevlendirmeler sonucunda nitelik kaybı ve özgün ayrıntıların sergilenemediği gözlenmiştir. Bu çalışma kapsamında incelen 19 medrese değerlendirildiğinde işlevlendirmenin yapının korunmasındaki etkileri gözlemlenebilmektedir.

Üsküdar Mihrimah Sultan ve Yavuz Sultan Selim medreseleri sağlık yapısı olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Bu medreselerin fiziksel yapısı, sağlık yapısının yoğun kullanım potansiyelini ve yapı program ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Yeni işlevin gerektirdiği mekânları ve tesisatı karşılayabilmek için yapılan ekler medrese yapısının özgünlüğünü bozmaktadır.

Kara Ahmet Paşa, Kadirga Sokullu Mehmet Paşa, Süleymaniye Darülhadis medreselerine verilen yurt işlevi de yapı programı için oldukça ağırdır. Yeni mekânlara ihtiyaç duyulduğu için özgün yapıya uygun olmayan eklerin yapıldığı gözlemlenmiştir. Kadirga Sokullu Mehmet Paşa medresesinde her ne kadar eğitim faaliyetleri devam etse de, kontenjan fazlalığı ve medrese yapısının günümüz yatılı eğitim sisteminin gereklerini karşılayamaması nedeniyle yapıda bozulmalar ve koruma problemleriyle karşılaşılmaktadır. Kara Ahmet Paşa medresesinde yurt yapısı için gerekli yemekhane, mutfak, vestiyer, tuvalet, banyo, etüt salonları gibi mekanları karşılayabilmek için yapıya ahşap ek binalar yapılması ve revaklarda yeni

mekanlar oluşturulması gibi mimari çözümler aranmış ancak yapının özgünlüğüne zarar verilmiştir.

Divanyolu Mehmet Ağa medresesinde eğitim faaliyetlerini ön plana çıkaran bir işlev verilmiştir. Medresenin özgün işlevine uygun sayılabilecek bu işlev, çok yoğun kullanım kapasitesi gerektirmektedir. Çeşitli konferanslar ve fuarların düzenlenebileceği mekanı oluşturmak için avlu kapatılmıştır. Yapı bakımsızdır ve her mekanda uyumsuz malzeme, sıva çatlağı, niteliksiz ekler ve hatalı müdahaleler gözlemlenmiştir. Belirtilen tespitler göz önünde bulundurulduğunda, eğitim işlevi verilirken de yapının kapasitesine uygun işlevlendirme yapılması gerektiğini söylenebilir.

Süleymaniye Evvel ve Süleymaniye Sani medreselerinin de yazma eserler kütüphanesi binaları olarak kullanılması yapıya zarar vermeyen ve koruma problemleri oluşturmayan bir işlev olsa da yapıların tamamen kamu kullanımından uzak olması ve kısmen depo olarak kullanılması işlevin uygun olup olmadığının sorgulanmasına neden olmaktadır.

5.1.2. Mekânsal Bileşenlerde Karşılaşılan Koruma Sorunları

Baş Odada Karşılaşılan Sorunlar;

İncelenen medreselerin baş odaları genellikle özgün işlevine uygun şekilde dersane, seminer salonu, toplantı salonu, mescit gibi mekânlar olarak kullanılmaktadır. Sadece Süleymaniye Evvel ve Süleymaniye Sani medreselerinde baş odalar depo olarak kullanılmaktadır. Depo kullanımı baş odaların özgün işlevlerine uygun olmayan bir kullanımdır.

Baş odalarda karşılaşılan en yaygın koruma problemi özgün malzemeye sadık kalınmamasıdır. Özellikle döşemelerin laminant parkeyle kaplanması, çağdaş sıva ve boya kullanımı yaygın sorunlardandır.

İncelenen medrese baş odaları içinde Divanyolu Mehmet Ağa medresesinin baş odası en tahrip olmuş örnektir. Baş odanın kubbe kısmına ahşaptan ara kat çıkılarak depo hacmi oluşturulmuştur. Duvarlarda rutubet kaynaklı sıva kabarmaları ve dökülmeleri vardır. Döşeme aslına uygun olmayan karo seramikle kaplanmıştır. Görünür taşıyıcı sorunlar tespit edilmese de acilen koruma önlemleri alınması gerekmektedir.

Revaklarda Karşılaşılan Sorunlar;

Revaklarda karşılaşılan en yaygın koruma problemi, yapının uygun işlevlendirilmemesi sonucu doğan yeni mekan ihtiyacını karşılamak amacıyla revakların kapatılmasıdır. İncelenen medreselerde kapatılmış olan revakların sirkülasyon ve yarı açık mekan işlevlerini yerine getiremediği kapalı mekanlara dönüştüğü örnekler gözlemlenmiştir.

İncelenen medreseler içinde Yavuz Sultan Selim, Süleymaniye Evvel, Süleymaniye Sani, Süleymaniye Darulhadis, Kara Ahmet Paşa, Kadırga Sokullu Mehmet Paşa ve Şemsi Ahmet Paşa medreselerinde revakların kapatıldığı tespit edilmiştir. Bu medreseler mevcut işlevleri nedeniyle kapalı bir sirkülasyon alanına ve yeni mekanlara ihtiyaç duydukları için revakların kapatılması yolu izlenmiştir. Bu örneklerin içinde sadece Şemsi Ahmet Paşa medresesinin revaklarının kapatılması gerek yapıya zarar vermeyecek şekilde camekânla kapatılması gerekse yapının özgün haline uygun işlevlendirilmesi nedeniyle problem oluşturmamaktadır.

Kara Ahmet Paşa medresesinde de revaklar yapıya zarar vermeyecek uygun bir camekânla kapatılsa da özgün işleve aykırı mekan organizasyonu yapılması, aşırı yoğun kullanımda olması, revak döşemelerinin laminat parke ile kaplanması, revaklarda tanımlanan mekanların ısınması için yapılan klima ekleri yapı özgünlüğünü etkilemektedir.

Süleymaniye Evvel, Süleymaniye Sani, Süleymaniye Darulhadis ve Kadırga Sokullu Mehmet Paşa medreselerinin revaklarında; pvc doğramaların kullanılarak revakların kapatılması, revak zeminlerinde özgün haline aykırı karo parke ve laminant parke gibi döşeme kaplamaları ve mekân organizasyonlarının yapıya uyumsuz olması saptanan başlıca koruma sorunlarıdır.

Yavuz Sultan Selim medresesi revakları ise sağlık yapısı kullanımının en büyük yükünü taşıyan mekânlarıdır. Pvc doğramalarla kapatılan revakların seramik döşemeleri, tesisat aksamının ve klima- jeneratör eklerinin revaklara yerleştirilmesi, tüm sağlık yapısının sirkülasyon, bekleme, danışma, güvenlik, dinlenme mekanlarının revaklar üzerinde konumlandırılması nedeniyle incelenen medreselerin revakları içinde en fazla koruma problemi taşıyan örnek olarak tespit edilmiştir.

Ayrıca Üsküdar Mihrimah Sultan ve Divanyolu Mehmet Ağa medreselerinde avluların kapatılmasının bir sonucu olarak revaklar yarı açık mekan olma özelliklerini kaybetmişlerdir.

Avlularda Karşılaşılan Sorunlar;

İncelenen medreselerin tamamı özgün halinde açık avlulu olup bazıları kendi özel avlusuna sahipken bazı örnekler camiyle ortak avlu çevresinde gelişmiştir. Bu medreselerden Üsküdar Mihrimah Sultan ve Divanyolu Mehmet Ağa medreselerinde koruma problemleri tespit edilmiştir. Bu iki medresenin de avlusu çelik taşıyıcı ve şeffaf polikarbon ile kapatılmıştır. Üsküdar Mihrimah Sultan medresesinde aydınlatma tonozunun çevresi aynalarla kaplanarak yapının dokusuna tamamen uyumsuz bir eklenti oluşturulmuştur. Özgün yapıda toprak zeminli bahçe olarak kullanılan bu avluların zemini mermer ile kaplanarak özgünlüğü yok edilmiştir.

Yavuz Sultan Selim medresesinde ise kafeterya olarak kullanılan avluya yerleştirilen konteynırlar ve eklenti mekanlar yapıya uyum sağlamamaktadır.

Hücrelerde Karşılaşılan Sorunlar;

Medreselerde hücreler tek veya iki kişilik yatakhaneler olarak tasarlanmıştır. İncelenen medreselerde en yoğun kullanımın olduğu mekanlar hücrelerdir. Yeniden işlevlendirilen hücrelerin yatakhane, dersane, yemekhane, mutfak, atölye, kütüphane, muayenehane, yönetim ofisi, rehabilitasyon birimi, mescit, depo gibi çeşitli kullanımlar tespit edilmiştir. Mekânsal olarak küçük bir hacim olan hücreler yoğun kullanımlara uygun değildir. Yatakhane olarak kullanılan örnekler özgün işleve uygun görünse de dörder kişilik birimler halinde kullanıldığı için yapıyı olumsuz etkilemektedir. Hücrelerde en çok karşılaşılan koruma problemi özgün yapıya uyumsuz malzeme kullanımıdır. Döşemelerin laminant parke, seramik ,karo ve mermer kaplamalarla döşendiği örnekler tespit edilmiştir. Duvarlar dönemine uygun olmayan çağdaş sıva ile sıvanıp, yine uyumsuz boyayla boyandığı örnekler mevcuttur. Mehmet Ağa medresesinde her hücrede farklı döşeme kaplaması uygulanmış ve duvar sıvaları kabarıp çatlamaya başlamıştır.

5.1.3. Rekonstrüksiyonlarda Karşılaşılan Sorunlar

Rekonstrüksiyon tekniği ile ihya edilen yapılar hiçbir tarihi belge niteliği taşımaz. Bu yapıların çoğalması mevcut tarihi belge niteliğindeki tarihi yapıların algısıyla karışıklığa neden olabilir. Bir yapının ancak kamusal bellekte önemli yeri varsa ve toplum tarafından kabul görmüş ise rekonstrüksiyonu yapılmalıdır.

Nişanca Mehmet Bey ve Hadım İbrahim Paşa medreseleri temel izleri ve mevcut restitüsyonlarına göre, rekonstrüksiyon tekniği ile günümüze kadar ulaşabilmiştir. Eski medrese yapısının yıkılan kısımları restitüsyon çalışmalarına göre yeniden inşa edilmişlerdir. Rekonstrüksiyon tekniği ile ihya edilen bu medreselerde çağdaş malzeme kullanılmıştır. Bütünleme yapılan kısım ve orijinal eserin kalıntıları birbirinden ayırt edilememektedir. Yeni yapılan kısımlarda tesisat, kombi ve elektrik kutularının gizlenmeden açıkta bulunması ve özellikle bulundukları hücrelerde mekânın bütünlüğünü bozması tasarım problemi olarak görülebilir.

5.1.4. Tesisat Ekleri

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi sürecinde koruma sorunlarından bir tanesi de günümüz mekanlarının elektrik, ısınma ve su tesisatlarının yapıya entegre edilememesidir. İncelenen medreselerde yapının ısıtma sistemleri için çeşitli yöntemler uygulanmıştır. Doğalgaz kullanılan medreselerde tesisat boruları, kalorifer petekleri ve kombiler yapının dokusuna uyumsuz kötü görünüm vermektedir. Ayrıca tesisatın döşenmesi için duvarlarda delikler açılması da bir koruma sorunu teşkil etmektedir. Klima kullanılan medreselerde yapıya doğalgaz kullanılan örneklerle göre daha az müdahalede bulunulsa da klimanın dış ünitesi cephede uyumsuz görünüm sergilemektedir. Yapıyı koruma açısından en uygun ısıtma sistemi Süleymaniye Rabi medresesinde olduğu gibi elektrikli konvektör ısıtıcıdır.

Zal Mahmut Paşa medresesinde tuvalet, Cafer Ağa medresesinde ise mutfak kısmı yapının içinde konumlandırılmıştır. Islak hacimlerin yapı içine girebilmesi için sıhhi tesisatının da içeri alınması gerekmiştir. Sıhhi tesisat boruları yapının duvarları delinerek içeri alınmıştır.

Divanyolu Mehmet Ağa medresesi örneğinde olduğu gibi elektrik tesisatı döşenirken kabloların açıkta bırakılması görüntü olarak yapının özgün halini bozmaktadır. Ayrıca aydınlatma elemanları yine yapının görünümünü bozacak şekilde çeşitli yerlere uyumsuz elemanlarla yerleştirilmiştir.

5.2. Koruma Önerileri

Bölüm 5.1’de belirtilen koruma sorunları incelendiğinde tespit edilen sorunların en başında yapıya uygun olmayan yeni işlevin verilmiş olduğu tespit edilmiştir.

İncelenen medreselerden Haseki Hürrem Sultan, Süleymaniye Rabi, Edirnekapı Mihrimah Sultan, Atik Valide ve Nişanca Mehmet bey medreseleri belirli kullanıcı kitlesine hitap eden eğitim yapısı geleneğini sürdürecektir şekilde işlevlendirilmiştir. Rüstem Paşa medresesi eğitim yapısı geleneğini sürdürürken yapının belirli bir bölümü müze olarak kullanılmaktadır. Cafer Ağa ve Zal Mahmut Paşa medreseleri de diğerlerine göre daha fazla kamusal kullanıma açılabilir da kullanım yoğunluğu yapıya zarar verecek nitelikte değildir, eğitim ve geleneksel sanat işlevi yapıya uygundur. Hadım İbrahim Paşa medresesinde belirli kullanıcıları olan ve yoğun kullanımı olmayan rehabilitasyon merkezine dönüştürülmüştür. Şemsi Ahmet Paşa medresesinin çok yoğun bir kullanımı vardır. Ancak kütüphane binası olması ve eğitim yapısı geleneğine uygun olması nedeniyle yapıdaki yoğun kullanım uygun işlevlendirmenin bir sonucu olarak yapıya zarar vermemektedir. Bu sayılan medreselerin hiç birisinde işlevlendirme sonucu ortaya çıkmış bir koruma problemi tespit edilememiştir.

Medreseler yoğun kullanıma müsait olmayan belirli sayıda kullanıcı için tasarlanmış eğitim yapılarıdır. Sağlık yapısı, yurt gibi çok yoğun ihtiyaç programı olan işlevler yapıya fiziksel kapasitesinin taşıyamayacağı yük getirmekte ve yapılan müdahaleler sonucu yapıyı özgün durumundan uzaklaştırmaktadır. Medreseler işlevlendirilirken bir eğitim yapısı olduğu unutulmayarak belirli sayıda kişinin kullanıma hizmet edecek ve kültürel mirasa saygılı işlevler yüklenmelidir. Medreseler kütüphane, sanat merkezi, müze, sergi mekanı veya uygun sayıda kullanıcıya hitap edecek şekilde sosyal-eğitim yapısı olarak işlevlendirilebilir.

Medreselerin mekân bazında karşılaşılan koruma sorunları incelenerek belirli öneriler getirilmiştir;

Baş odalar medreselerin dersane kısımlarıdır. Bazı medreselerde dershanenin yanı sıra mescit olarak da kullanıldığı bilinmektedir. İncelen medreselerde yüklenen işlevlerin koruma sorunu oluşturacak nitelikte olmadığı belirlenmiştir. Ancak Süleymaniye Evvel ve Süleymaniye Sani medreselerinde olduğu gibi depo kullanımı

yapının mevcut potansiyelini açığa çıkaracak ve kamusal nitelik katacak bir kullanım olmadığı için bu örneklerin özgün işleve uygun şekilde yeniden işlevlendirilmesi önerilmektedir.

İncelenen medreselerde hücrelerin işlevlendirme sonrası en yoğun kullanım programı yüklenen mekânlar olduğu tespit edilmiştir. İşlevlendirme sonrası yeni kullanım mekânının zarar görmeden kaldırabileceği nitelikte olmalıdır. Eğer medresenin yeni işlevi eğitim faaliyetleri içeriyorsa hücreler 4-5 kişilik dersliklere dönüştürülebilir. 1-2 kişilik ofis mekânına veya yatakhane işlevi sürdürülecekse en fazla 2 kişinin yaşayacağı mekânlara dönüştürülebilir.

Baş oda ve hücre mekânlarında hatalı malzeme kullanımı saptanmıştır. Özellikle döşemelerde özgün yapıda şeshane tuğla kullanılırken günümüzde incelenen mekânların pek çoğunda hücre ve baş oda döşemelerinde laminant parke, seramik, mermer ve ahşap rabıta döşemeler dikkat çekmektedir. Medreselerin döşemelerinin genellikle şeshane tuğlayla kaplandığı gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda orijinal şeshane tuğlaların mevcut olduğu yapılarda döşemeler korunmalı, eksik kısımlar tamamlanmalı, bazı örneklerdeki şeshane üzerine döşenmiş laminant parkeler kaldırılmalıdır. Tamamen yok olan orijinal döşemler ise restitüsyon çalışmalarıyla belirlenecek olan özgün kaplamalara uygun şekilde yeniden kaplama yapılmalıdır. Baş oda ve hücrelerin duvar boyalarında çağdaş parlak ve renkli boyaların kullanımından kaçınılmalıdır. Baş oda kubbelerinde mevcut olan kalem işleri aslına uygun şekilde korunmalıdır. Özgün halinde sıva bulunmadığı tespit edilen hücre kubbeleri Cafer Ağa medresesinde olduğu gibi raspalanarak tuğla dokusu ortaya çıkarılmalıdır. Bazı medreselerin hücrelerinde restorasyon sonrası eklenmiş olan alçı ocak ve nişler yapının restitüsyonuna uygun değilse kaldırılmalıdır.

Revaklar sirkülasyonu sağlayan yarı açık mekân özelliğini kaybetmeyecek şekilde organize edilmelidir. Yeni işlev kapsamında dinlenme mekânı, sergi alanı, kafeterya gibi işlevler verilebilir. Eğer revakların yeni işlev sonucu kapatılması zaruriyse yapıya zarar vermeyecek ve görüntü kirliliği oluşturmayacak şekilde, sonradan yerinden kaldırılabilir nitelikte camekânla kapatılabilir.

İncelenen medreseler içinde tespit edilen en büyük yapısal koruma sorunu avluların kapatılmasıdır. Avlular özgün yapıdaki gibi açık mekânlara dönüştürülmelidir. Özellikle camiden bağımsız avlulu medreselerde avlu zeminindeki kaplamalar kaldırılarak toprak zemine dönüştürülmeli ve peyzaj

düzenlemesi yapılmalıdır. Avlular dinlenme mekânları ve açık hava faaliyetlerinin yapılabileceği etkinlik mekânlarına dönüştürülebilir. Avlu düzenlemesi yapılırken beton malzemeden kaçınılmalı. İleride yapıya zarar vermeden kaldırılacak ahşap, metal ve cam kaplama malzemeleri ve platformlar kullanılmalıdır. Rüstem Paşa medresesi avlu düzenlenmesinde ahşap kullanımı için iyi bir örnektir.

Kara Ahmet Paşa ve Yavuz Sultan Selim medreselerinde olduğu gibi yapıya yapılan ekler ahşap, konteynır ve prefabrik dahi olsa yapının özgünlüğünü bozmakta ve görüntü kirliliği oluşturmaktadır. Bu eklerin temizlenmesi gerekmektedir.

İncelenen medreseler içinde rekonstrüksiyon olan örnekler de vardır. Rekonstrüksiyon eserler tarihi belge niteliği taşımazlar. Ancak orijinal eserden belirli bölümler kaldıysa koruma açısından dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Bu hususların en önemlisi tarihi belge niteliği taşıyan özgün parça ve bölümlere bütünlüme çalışması yapılırken zarar verilmemesidir. Yeniden inşa edilen kısımlar özgün yapıdan ayrılacak şekilde tasarlanmalıdır. Rekonstrüksiyon uygulanan kısımlar çağdaş mekân gereksinimleri düşünülerek tasarlanmalı, kötü ve uyumsuz görüntü oluşturabilecek klima, kombi, elektrik kutuları gibi tesisat ekleri gizlenerek inşa edilmelidir.

Medreseler yeniden işlevlendirilirken tesisat sistemleri yapıya zarar vermeyecek şekilde yapıya entegre edilmelidir. Islak hacimler mümkün olduğunca yapı içine dâhil edilmemelidir. Elektrik aksamı düzenlenirken ihtiyaç doğrultusunda optimum seviyede tutulmalı, yapıya zarar vermeyecek ve görüntü kirliliği oluşturmayacak şekilde gizlenmelidir. Günümüz şartlarında, incelenen medreselerin ısıtma sistemleri için yapıya zarar vermeyen en uygun ısıtma sisteminin elektrikli konvektör ısıtıcı olduğu tespit edilmiştir.

6. SONUÇ

Bu tez kapsamında İstanbul'daki Mimar Sinan eseri olan yeniden işlevlendirilmiş medreselerin korunması ve sürdürülebilmesi için gerekli önlemlerin alınabilmesi ve medrese yapılarının yeniden işlevlendirilirken dikkat edilmesi gereken hususlara örnek olması amacıyla literatür araştırması, alan araştırması ve analiz çalışmaları yapılmıştır.

Aptullah Kuran'ın yaptığı derlemelerden faydalanılarak Mimar Sinan'ın İstanbul'da; Tezkiret-ül Bünyan, Tezkiret-ül Ebniye ve Tuhfet-ül Mimarın eserlerinde ismi geçen 57 adet medrese inşa ettiği tespit edilmiştir[Kuran,1986]. Yapılan alan incelemeleri, araştırmalar ve analiz çalışmalarıyla bu medreselerden 29 tanesinin tamamen yok olduğu, 4 tanesinin bazı bölümlerinin ayakta kalabildiği ve bu 4 medresenin 2 tanesinin rekonstrüksiyonu yapılarak yeniden işlevlendirildiği, kalan 24 medresenin korunarak günümüze ulaştığı ve bu 24 medreseden 17 tanesinin yeniden işlevlendirilerek kullanıma açıldığı tespit edilmiştir. Bu analizler sonucu İstanbul'da Mimar Sinan eseri toplam 19 medresenin yeniden işlevlendirilerek kullanımda olduğu bilinmektedir. Çalışma kapsamında 19 medresenin yeni işlev sonucu karşılaştığı koruma problemlerini belirlemek ve çözüm önerisi sunmak amacıyla mimari analiz çalışmaları ve değerlendirmeler yapılmıştır.

İstanbul'da mevcut Mimar Sinan eseri yeniden işlevlendirilmiş 19 medreseden; Haseki Hürrem Sultan, Rüstem Paşa, Süleymaniye Evvel, Süleymaniye Sani, Süleymaniye Rabi, Cafer Ağa, Edirnekapı Mihrimah Sultan, Şemsi Ahmet Paşa, Zal Mahmut Paşa Tahtani, , Zal Mahmut Paşa Fevkani, Atik Valide, Hadım İbrahim Paşa ve Nişanca Mehmet bey medreseleri mevcut işlevlerinden kaynaklanan koruma problemi yaşamamaktadır. Üsküdar Mihrimah Sultan, Yavuz Sultan Selim, Kara Ahmet Paşa, Kadirga Sokullu Mehmet Paşa, Divanyolu Mehmet Ağa ve Süleymaniye Darülhadis medreselerinde yeni işlev kaynaklı koruma sorunları tespit edilmiştir. Bu yapılarda restorasyon veya basit onarım çalışmaları yapılarak yeniden işlevlendirilmesi önerilmektedir.

Ayrıca bu 19 medresenin haricinde Mimar Sinan eseri olan mevcut diğer 9 medresenin yeniden işlevlendirilmesi, özellikle de yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan Kepenekçi Hoca Sinan medresesine müdahale edilmesi gerekmektedir.

Analiz edilen medreselerden yola çıkılarak, medrese yapılarının koruma problemlerine çözüm önerileri;

- Medrese yapılarına yeniden işlev verilirken özgününde belirli bir sayıda kullanıcıya hitap eden eğitim yapısı olduğunu göz önünde bulundurarak kültürel mirasa saygılı yeni işlevler verilmelidir. Çok yoğun kullanımlı, medrese yapısı için kapsamlı ve uyumsuz programlara gerek duyan (tıp merkezi, yurt gibi) işlevlerin verilmemesi gerekmektedir.

-Yapılan ek yapıların kaldırılması, avluların özgün haline getirilmesi, revakların ancak zaruri durumlarda çağdaş, dönüştürülebilir camekân ekiyle yapıya zarar vermeyecek şekilde kapatılması gerekmektedir.

-Medrese yapısının özgün haline aykırı döşeme kaplamaları, sıva ve boyaların kaldırılarak yapının orijinal malzemelerini koruyan ve onlara uyumlu malzemelerin kullanılması gerekmektedir.

-Tesisat eklerinin (Doğalgaz, su, elektrik, klima) koruma kaygısı güderek minimum müdahaleyle, sadece yeni programın ihtiyacı doğrultusunda, yapının kültürel miras ve tarihi bir belge olduğu unutulmadan yapıya zarar vermeyecek şekilde seçilmesi ve uygulanması gerekmektedir.

-İç mekân dekorasyonunun yapının özgün durumunu ve yapının özgün tasarımını koruma bilinciyle yapılması olarak belirlenmiştir.

KAYNAKLAR

Ahunbay Z., (1994), “Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi”, Bölüm 5, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Ahunbay Z., (1988), "Mimar Sinan'ın Eğitim Yapıları: Medreseler Darülkurralar Mektepler" Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri, İstanbul, 239-275.

Ahunbay Z., (2013), “Genç Cumhuriyetin Koruma Alanındaki Öncülerinden Y. Mimar Ali Saim Ülgen (1913-1963)”, Restorasyon Konservasyon Çalışmaları Dergisi, 2013 Özel Sayısı, 16, 3-20.

Aslanapa O., (1989), "Mimar Sinan'ın Medreseleri", Vakıf Haftası Dergisi, 6, 201-212.

Aşkun İ., (1988), “Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı –Sinan Devri Medrese Mimarisi”, Mısırlı Matbaacılık, İstanbul.

Ataman A., (2000), “Bir Göz Yapıdan Külliye Osmanlı Külliyelerinde Kamusal Mekân Mantığı”, Mimarlık Tasarım Yayınları, İstanbul, 9-36.

Ay M., (2017), Mehmet Ay Fotoğraf Arşivi.

Aydüz S., (2008) "Medrese ve Tekke Dışındaki Eğitim Müesseseleri Tarihi Literatürü", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 12(6), 139-180.

Ayvansarayı H., (2001), “Hadikatü'l-Cevami: İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar”, İşaret Yayınları, İstanbul.

Ayverdi E., (1973), “Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri”, İstanbul, 3.

Baltacı C., (2005), “ XV – XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri I-II”, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul.

Baltacı C., (1976), “Osmanlı Medreseleri”, Beyan Yayınları, İstanbul, 180–195.

Bozkurt N., (2003), “Medrese”, İslam Ansiklopedisi, 28, 323-327.

Demiralp Y., (1999), “Erken Dönem Osmanlı Medreseleri (1300-1500)”, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Doğan R., (2013), “Osmanlı Eğitim Kurumları ve Eğitimde İlk Yenileşme Hareketlerinin Batılılaşma Açısından Tahlili”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 407-442.

Ekinci Y., (2018), Yasin Ekinci Fotoğraf Arşivi.

- Eyice S., "Osmanlı Medreselerinin Mimarisi", İA, 180, 17-18.
- FATBEL, (2017), Fatih Belediyesi Arşivi, Fatih Belediyesi.
- Haskan M., (2001) "Yüzyıllar Boyunca Üsküdar", Üsküdar Belediyesi Yayınları, İstanbul.
- İSTVAK 1, (2017), İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi.
- İSTVAK 2, (2017), İstanbul Vakıflar 2. Bölge Müdürlüğü Arşivi.
- İpşirli M., (2003), "Medrese", İslam Ansiklopedisi, 28, 327-330.
- Kuban D., Emden C. (2007). Osmanlı mimarisi. Yapı-Endüstri Merkezi, İstanbul.
- Kuban D., (1998), "İstanbul Yazıları", Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 131.
- Kuran, A., (1969), "Anadolu Medreseleri", Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Kuran A., (1986), "Mimar Sinan", Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 196,251-256.
- Kuran A., (1973), "Zal Mahmut Paşa Külliyesi", Boğaziçi Üniversitesi Dergisi, İstanbul, 1, 77.
- Kurşun Z., Göleç M., v.d., (2008), "Medaris-İ İstanbul Yaşayan İstanbul Medreseleri I-II", İstanbul Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü, İstanbul.
- Köse F., (2014), "Arşiv Belgelerine Göre Edirnekapi Mihrimah Sultan Camii Tamirleri ve Onarımları", Restorasyon Yıllığı Dergisi, 9, 24-33.
- Kütükoğlu M., (2000), "XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri", Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 26-32.
- Necipoğlu G., (2013), "Sinan Çağı: Osmanlı İmparatorluğu'nda Mimari Kültür", Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 657.
- Özkan Ş., (2007), "Medrese Tabirinin İlk Defa Ortaya Çıkışı, Selçuklular Zamanında Medreselerin Kuruluş Sebepleri Ve Medrese Eğitimi", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.
- Texier C., Pullan R., (1865), "The principal ruins of Asia Minor", Londra, 172.
- Turan O., (1980), "Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti", İstanbul, 331-357, 433-472.
- Türçan A., (1999), "Cafer Paşa Medresesi'nin Restorasyon Projesi", İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 88-92.

Ülgen A., (1944), “Üsküdar Mihrimah Sultan Medresesi Plan ve Kesit Çizimleri”, Salt Galata Arşivi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul.

ÜSBEL, (2017), Üsküdar Belediyesi Arşivi, Üsküdar Belediyesi.

Zeydân C., (1978), “İslâm Medeniyeti Tarihi”, (Tercüme, Zeki Megamiz), İstanbul, 408.

Web 1, (2017), <http://www.uskudaristanbul.com/firmadetay.asp?id=2031>, (Erişim Tarihi: 18/11/2017).

Web 2, (2017), <http://www.fatih.bel.tr> , (Erişim Tarihi: 18/11/2017).

Web 3, (2017), <http://www.ktsv.com.tr/41-seyh-yahya-efendi-ve-dergahi>, (Erişim Tarihi: 19/11/2017).

Web 4, (2017), <http://www.fatihpostasi.istanbul/haber/nisanci-mehmet-medresesi-hizmete-acildi/46031>, (Erişim Tarihi: 19/11/2017).

Web 5, (2017), <http://www.tas-istanbul.com> , (Erişim Tarihi: 21/11/2017).

Web 6, (2017), <http://www.besiktasyasam.com>, (Erişim Tarihi: 08/12/2017).

Web 7, (2017), <https://www.mimarsinan.gen.tr/semiz-ali-pasa-medresesi/>, (Erişim Tarihi: 11/12/2017).

Web 8, (2017), <http://www.eyup.istanbul/tr/main/pages/sokollu-mehmet-pasa-medresesi/1011>, (Erişim Tarihi: 11/12/2017).

Web 9, (2017), <http://web.fomgrup.com/TR/42/projedetay/>, (Erişim Tarihi: 18/12/2017).

Web 10, (2017), <http://www.sanattarihi.net/forum/index.php?topic=1492.0>, (Erişim Tarihi: 18/12/2017).

Web 11, (2017), <http://www.sinanasaygi.org/eserler.asp?action=eserDetay&ID=45>, (Erişim Tarihi: 18/12/2017).

Web 12, (2017), <http://eski.istanbulium.net/post/102902330893/haseki-medresesi-1964>, (Erişim Tarihi: 19/11/2017).

Web 13, (2017), <http://osmanlicamileri.com/mihrimah-sultan-kulliyesi-3/>, (Erişim Tarihi: 18/11/2017).

Web 14, (2018), <https://dome.mit.edu/handle/1721.3/65830>, (Erişim Tarihi: 11/01/2018).

Web 15, (2018), <http://www.suleymaniye.yek.gov.tr/> , (Erişim Tarihi: 18/01/2018).

Web 16, (2017), <https://www.mimarsinan.gen.tr/sokollu-mehmet-pasa-camii-kadirga/>, (Erişim Tarihi: 17/11/2017).

Web 17, (2017), <https://okuryazarim.com>, (Erişim Tarihi: 28/12/2017).

Web 18, (2018), <http://tkhv.org.tr>, (Erişim Tarihi: 08/01/2018).

Web 19, (2018),
[https://tr.pinterest.com/pin/448671181603079065/?lp=true\(19.12.2017\)](https://tr.pinterest.com/pin/448671181603079065/?lp=true(19.12.2017)),
(Erişim Tarihi: 18/02/2018).

Web 20, (2017), <http://sehr-istanbul.blogspot.com.tr/2011/10/istanbulun-gobeginde-huzur-dolu-bir.html>, (Erişim Tarihi: 19/12/2017).

Web 21, (2017), <http://istanbulegitim.diyanet.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 28/11/2017).

Web 22, (2018), <http://www.mustafacambaz.com/>, (Erişim Tarihi: 13/01/2018).

Web 23, (2017), <http://www.immimarlik.com.tr>, (Erişim Tarihi: 30/12/2017).

Wiener W.M., (1977), “Bildlexikon zur Topographie Istanbul: Byzantion, Konstantinupolis, Istanbul bis zum Beginn d. 17. Jh”, Wasmuth, Tübingen.

ÖZGEÇMİŞ

Bekir Hüseyin TEKİN 1993 yılında Elazığ'da doğdu. İlköğretim ve Lise eğitimini Afyonkarahisar'da tamamladı. 2011 yılında başladığı Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünü 2015 yılında başarıyla tamamlayarak Mimar unvanını aldı. 2016 yılında yüksek lisans eğitimine Gebze Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalında başladı.